ZƏFƏR YOLU

THE WAY TO VICTORY

İradə Əlili, Vüqar Şahinoğlu

ZƏFƏR YOLU

Bakı - 2021

Ön söz müəllifi: ***Ceyhun Məmmədov***
Milli Məclisin deputatı,
İlahiyyat üzrə fəlsəfə doktoru

Redaktor: ***Elnarə Dərziyeva***

Məsləhətçi: ***Azadə Novruzova,***
Ilkanə Yusifova

Tərçüməçi: ***Xəyalə Qurbanova***

Korrektorlar: ***Səadət Tanrıverdiyeva,***
Ləman Bağırlı

Dizayner: ***Leyla Babazadə***

© İradə Əlili, Vüqar Şahinoğlu .
Zəfər yolu, -Bakı, Ləman .2021, 148 səh.

"Zəfər yolu" adlı bu kitap zəfərdən bəhs edir. 30 il torpaq həsrəti ilə yaşayan bütün azərbaycanlılar bu zəfəri, bu sevinci gözləyirdi. Bizim savaş haqq savaşı idi. Ali baş komandanımız, Prezidentimiz İlham Əliyevin apardığı uğurlu siyasət, Azərbaycanın müzəffər ordusunun şücaəti, cəsarəti sayəsində torpaqlarımız işğaldan azad olundu, 44 günlük mücadiləmiz qələbə ilə nəticələndi. Qalibiyyətimizin sevinci bu kitabda tərənnüm olunub.

ISBN: 978-9952-37-675-3

Ön söz

Bu gün Azərbaycan dövlət müstəqilliyi tarixinin ən qürurlu və şərəfli günlərindən birini yaşayır. Azərbaycan xalqı 30 ilə yaxın müddətdə səbirsizliklə qələbə gününü gözləyirdi. Bu zəfərlə Azərbaycan xalqı böyüklüyünü bir daha sübut etdi, bölgədə yeni reallıq yaratdı, erməni şovinizminə son qoydu.

30 illik işğal dövrü Azərbaycan xalqı üçün ağrılı və acılı oldu. O bölgədən olduğum və bu duyğuları yaşadığım üçün bu hisslər mənim üçün də doğma və tanışdır. Ancaq bütün məhrumiyyət və çətinliklərə baxmayaraq Azərbaycan xalqı heç zaman ruhdan düşmədi, sınmadı, haqqın-ədalətin öz yerini tapacağına, qələbəyə inamını itirmədi.

Qələbənin təmin olunmasında bir çox amillər xüsusi rol oynadı. Prezident İlham Əliyevin yüksək idarəçiliyi, güclü iradəsi, prinsipial mövqeyi ilə yanaşı, Azərbaycan xalqının birlik və həmrəyliyi bu qələbəni təmin edən əsas amillərdən oldu. Hazırda qarşıda duran mühüm vəzifələrdən biri bu birlik və həmrəyliyi qorumaqdır. Düşməni ən çox qorxudan da bu birlik və həmrəylikdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, qələbədə qardaş Türkiyə və Pakistanın siyasi, hərbi və mənəvi dəstəyi də ciddi rol oynadı. Sona kimi hər iki dost və qardaş ölkə Azərbaycan xalqına dəstəyini davam etdirdi. Azərbaycan xalqı onun ağır günündə yanında olan bu xalqların qardaş dəstəyini heç zaman unutmayacaq. Bu əlaqələr tarixdə olduğu kimi hər zaman uğurla inkişaf etdiriləcək, gələcək nəsillərə nümunə olacaq. Bunun üçün daha çox çalışmalı, birlik və həmrəyliyimizi daha da gücləndirməliyik.

Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, Azərbaycan xalqı tarixdə ermənilərin onun başına gətirdiyi müsibət və faciələri heç zaman unutmayacaq. Ancaq Ermənistandan fərqli olaraq biz xalq olaraq gələcəyə baxmağı da bacarmalıyıq.

Bölgənin gələcəyi və inkişafı bilavasitə tez bir zamanda bölgədə sülhün və birgəyaşayışın təmin olunmasından asılıdır.

Hazırda ölkəmiz postmüharibə dövrünü yaşayır. Müharibə bitsə də mübarizəmiz, haqq davamız davam edir. Xalqımız hər zaman ermənilər tərəfindən həyata keçirilən amansız informasiya müharibəsinə hazır olmalı, təxribatların qarşısını vaxtında almalıdır.

Bu gün qarşıda duran mühüm vəzifələrdən biri də Vətən müharibəsində əldə etdiyimiz qələbəni təbliğ etmək və gələcək nəsillərə çatdırmaqdır. Bu mübarizədə xüsusi rola malik vasitələrdən biri də maarifləndirici kitabların, sanballı elmi əsərlərinin və tədqiqat işlərinin ərsəyə gətirilməsidir.

Hesab edirəm ki, müəlliflər tərəfindən ərsəyə gələn bu kitab bu işə öz ciddi töhfəsini verəcək. Bu kimi kitablar nə qədər çox yazılsa bir o qədər Azərbaycan həqiqətlərini dünyada yaya və təbliğ edə bilərik. Bunun üçün daha çox çalışmalıyıq.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu kimi materiallar təkcə ana dilimizdə deyil, xarici dillərdə də nəşr edilməlidir. Oxuculara təqdim olunan bu kitabın əhəmiyyətini artıran məsələlərdən biri də onun xarici dillərdə də nəşr edilməsidir. İnanıram ki, kitab Azərbaycan həqiqətlərinin dünyada təbliği işinə öz töhfəsini verəcək. Kitabın ərsəyə gəlməsində rolu olan hər kəsə təşəkkür edir, gələcək fəaliyyətlərində uğurlar arzulayıram.

Ceyhun Məmmədov
Milli Məclisin deputatı,
ilahiyyat üzrə fəlsəfə doktoru

Redaktordan

1991-ci il. Onda cəmi 11 yaşım vardı. Nə baş verdiyini anlamasam da yaxşı xatırlayıram. Hər kəs səksəkə içərisində idi. Bunu valideynlərimin bizdən gizli, xısın-xısın danışmalarından, narahat simalarından da görmək olurdu. "Ermənilərlə dava başlayıb. Bəlkə, uşaqları kəndə göndərək?", "Yox, hələ biraz gözləyək görək nə olur".. Günlər, aylar keçdikcə gərginlik daha da artırdı. İçimdə ermənilərə qarşı güclü nifrət hissi baş qaldırmışdı. Beynimdəki suallara cavab tapmağa çalışırdım. "Axı biz onlara nə etmişik? Bizdən nə istəyirlər?". Cavab isə yox idi...

Bizim rayonumuz (Tovuz) ermənilərlə sərhəd idi. Gecə-gündüz atışma səslərindən qulaq tutulurdu. Atılan "qrad" tipli raketlər binamızın qarşısından görünən kəndlərə düşürdü. O qulaqbatırıcı, vahiməli vıyıltını və ardınca gələn, yeri-göyü silkələyən, dəhşətli guppultu səsini illər sonra da unuda bilmədim. Azğınlaşmış ermənilər şəhərin mərkəzini, dinc əhalini də topa tuturdular. Müharibə hər kəsin əsas mövzusuna çevrilmişdi. Məktəbdəki sinif yoldaşlarım, müəllimlərimiz hər kəs hər gün qonşuya düşən raketdən, evlərinin pəncərəsinin sınıb tökülməsindən, divarların qəlpədən dəlmə-deşik olmasından danışırdılar: "Bu gün Pakizə xalagilə "qrad" düşdü, darvazaları ikiyə qatlanıb. Qadını xəstəxanaya aparıblar, vəziyyəti ağırdır...."

"Diqqət! Diqqət! Bütün sakinlərin nəzərinə! Zirzəmilərə düşün! Düşərkən özünüzlə lazım olan əşyaları götürməyi unutmayın!". Hər gün atışma başlayanda yerli radiodan gələn bu səsdən aləm bir-birinə dəyirdi. Kimisi yemək, kimisi geyim, qab-qacaq dolu zənbillərini də götürüb zirzəmiyə enirdi. Bəzən günlərlə oradan bayıra çıxa bilmirdik. Son tikəmizi də qonşularımızla bölüşürdük. Evin kişiləri ailələri ərzaqla təmin edirdi. Bir sözlə desək, görmədiyimiz və heç kimə arzulama-

dığımız həyəcan və qorxu dolu günlər yaşayırdıq. 12 yaşlı balaca bir qız uşaqlığını yaşamadan böyüyürdü. Qoxurdumu? Çox qorxurdu... Ürəyinin döyütüsünü qulaqlarında eşidərək böyüyürdü. Hər gecə binanın 4-cü mərtəbəsindən arxa tərəfdəki dağlarda gedən atışmanın od, ölüm saçan qırmızı işıqlarını, silahların, topların ürək əsdirən səslərini eşidərək, görərək, qorxudan gözləri böyüyərək böyüyürdü...

"Xocalını qırıb-çatıblar, uşaq-qoca deməyib, hamısını qətlə yetiriblər, bu murdarlar! Adam qalmayıb. Ayaqyalın, başıaçıq qaçanları güllələyib, öldürüblər. Soyuqdan donanlar da olub". 1992-ci ilin ilk aylarında, fevralın son günlərində ən dəhşətli xəbər Qarabağdan, Xocalıdan gəldi. Hamı gözüyaşlı idi. Mən,12 yaşlı balaca bir qız artıq bu bir ildə sanki 10 yaş böyümüşdüm. Ermənilərin məkrli xislətini, bizimlə torpaq iddiasında olduğunu, işğalçılıq siyasətini davam etdirdiklərini anlayacaq yaşda olmasam da, artıq böyümüşdüm. Məni müharibə böyütmüşdü. Məni zirzəmilərdə yarıac-yarıtox günlərimiz, rayonlarımız işğal olunduqca valideynlərimizin axıtdığı göz yaşları böyütmüşdü. Mən böyümüşdüm. Atılan güllələrin, mərmilərin səsi məni böyütmüşdü.Aparıcı Şəmistan Əlizamanlının rayonun mərkəzinə quraşdırılmış səsucaldanla yayımlanan cəbhə xəbərlərinin sədası ilə böyümüşdüm. Şeir yazmağa başlamışdım. Müharibəyə aid yazdığım ilk şeir isə "Qarabağ bizimdir, bizim olacaq" adlı şeir idi.

"Qarabağ bizimdir, bizim olacaq"
Bizimdir həm Şuşa, həm də ki, Laçın
İstusu, Kəlbəcər bir də ki,Xaçın.

Mən, 12 yaşlı balaca bir qız artıq heç nədən qorxmurdum. Müharibə mənə qorxuları ilə yanaşı qorxmazlığı, cəsarəti də öyrətmişdi... Ürəyimdə isə bir arzum vardı. Daha da böyüyüb mənfur düşməndən qisasımızı almaq, torpaqlarımızı geri qaytarmaq... Düzdür, müharibə dayanmışdı. Atəşkəs elan olunmuşdu. Amma ağrı-acısı, göynərtisi qəlblərdə qalırdı. Müharibədən çıxan bir ölkə olaraq iqtisadi böhran yaşayırdıq. Mən,14

yaşlı yeniyetmə bir qız növbədə durub talonlarla çörək alırdım. Ailədə 6 nəfər idik. Külfətimiz böyük idi. Verilən çörək bizə bəs eləmirdi. Yaxşı xatırlayıram: atamın bir dostu var idi - Novruz baba. Təxminən 60 yaşı olardı. Övladı yox idi. Həyat yoldaşı ilə yaşayırdı. "Bizə bir çörək bəs edir",- deyib digər çörək payını hər gün bizə verərdi. Mənim uşaq yaddaşımda Novruz baba həmişəlik yaxşı insan kimi qaldı. Və bu gün də belədir...

İllər keçdi... Ali məktəbə qəbul oldum. Paytaxta gəldim. Oxudum, işlədim. Jurnalist oldum. Hər dəfə torpaqlarımızın işğal olunduğu tarixdə məcburi köçkünlərdən götürdüyüm müsahibələr əsnasında yenidən uşaqlığımı yaşadım. Bu ağrını-acını bir də hadisələrin canlı şahidlərinin dilindən eşidib, ürək ağrısı, göz yaşları ilə qələmə aldım. Ermənilərə olan kinim, nifrətim bir an belə azalmadı. Əksinə daha da artdı. Məcburi köçkünlər yalnız torpaqlarını itirməmişdilər, onların arasında valideyinlərini, qardaşını, bacısını, bütün nəslini itirənlər də var idi. Erməni vandalizmi qarabağlıların ürək dağlayan, qan donduran həyat hekayələrində daha aydın əks olunurdu...

Və nəhayət, o möhtəşəm gün gəldi! 27 sentyabr 2020-ci il. Erməni silahlı birləşmələrinə qarşı əks-hücumla 2-ci Qarabağ savaşı başladı. Bu savaş haqq savaşı idi. Bu savaş dərddən yara bağlayan qəlblərin savaşı idi. Bu savaş 30 il torpaq həsrəti ilə yaşayan bütün azərbaycanlıların savaşı idi. Ali baş komandanımız, Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin apardığı uğurlu siyasəti, Azərbaycanın müzəffər ordusunun şücaəti, cəsarəti sayəsində 44 günlük mücadiləmiz qələbə ilə nəticələndi. Qarabağımız işğaldan azad olundu! Biz qalib gəldik! İllərin yurd həsrətinə son verildi! Biz özümüzə qayıtdıq, biz illərdir həsrətində olduğumuz, Azərbaycanın musiqi beşiyi, mədəniyyət ocağı Şuşaya qayıtdıq! 44 günlük Zəfər savaşı 11 yaşlı uşaqlığımın ağrı-acısını unutdurdu. O balaca,11 yaşlı qızın artıq üzü gülürdü. 41 yaşlı qadının timsalında o da bütün azərbaycanlılar kimi sevinirdi, qürur duyurdu, fəxr edirdi.

Bu günü yasadan Uca Tanrıya şükürlər olsun! Bu haqq yolunda canından keçən igidlərimizə Allahdan rəhmət diləyirəm! Bu 44 günlük savaşda hər zaman Azərbaycanın yanında olan qardaş Türkiyəyə, bu ölkənin başçısı cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğana xalqımız adından təşəkkür edirəm! Məhz bu ölkə Azərbaycana göstərdiyi mənəvi dəstəyi ilə sübut etdi ki, biz tək deyilik. Azərbaycanın özündən böyük qardaşı var. Və bu qardaş hər an onun yanındadır, arxasındadır. Qarabağ həqiqətlərini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaqda ölkəmizə dəstək olan Türkiyə: "Azərbaycan öz torpaqları uğrunda, haqq yolunda savaşır",-deyə hər kəsə bəyan etdi. Yaşasın Azərbaycan-Türkiyə dostluğu, qardaşlığı! Bu haqq yolunda Azərbaycanın yanında olan digər, Pakistan, İsrail, Ukrayna kimi nəhəng dövlətlərə də təşəkkür düşür. Azərbaycanı düşünən, sevən hər kəsə xalqımız adından minnətdaram!

Bu qələbə bir daha sübut etdi ki, haqq üzülər, amma qırılmaz. Qarabağ Azərbaycanın tarixi torpağıdır. Bu hər zaman belə olub və belə də qalacaq!

Belə bir kitabın ərsəyə gəlməsində mənim də bir redaktor kimi töhfəmin olması qürurvericidir. Bununçün qəlbi vətən, Qarabag sevgisi ilə döyünən, bu nəşrin müəllifi, dəyərli, ziyalı xanım İradə Əliliyə və kitabın ərsəyə gəlməsində köməyi olan hər kəsə təşəkkür edirəm! Var olun!

Elnarə Dərziyeva, Əməkdar jurnalist, Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqının və Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının üzvü

Giriş

2020-ci ildə Azərbaycan xalqının ürəyində yara bağlamış Qarabağ dərdimiz sevinclə əvəz olundu. Prezidentimiz və Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə müzəffər ordumuzun şücaəti və xalqımızın birliyi sayəsində möhtəşəm qələbə qazandıq. Ötən il sentyabrın 27-də başlayan 44 günlük Vətən müharibəsi (II Qarabağ Müharibəsi - həmmüəlliflərdən) 2020-ci il noyabrın 8-də Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı, Qarabağın tacı olan qədim Şuşanın və digər işğalda olan torpaqlarımızın azad edilməsi ilə nəticələndi. Qələbənin qazanılması xalqımızın tarixində yeni bir parlaq səhifə yazdı. Noyabrın 10-da isə Rusiyanın vasitəçiliyi ilə Ermənistan biabırçı məğlubiyyətə bərabər üçtərəfli bəyannaməni imzaladı. Bununla da 30 ilə yaxın davam edən Qarabağ münaqişəsinə son qoyuldu.

Prezidentimizin bu tarixi qələbənin qazanılmasında nümayiş etdirdiyi qətiyyətli mövqe xalqımıza, o cümlədən hər birimizə böyük sevinc və qürur hissi yaşatdı. Azərbaycan Ordusunun qəhrəman əsgər, çavuş, gizir, zabit və generalların yüksək peşəkarlığı, qibtə olunacaq vətən sevgisi, cəsarəti, şücaəti ilə düşmənin işğal etdiyi torpaqlarımıza yenidən qovuşduq. Müzəffər Ordumuz üçrəngli bayrağımızı Cəbrayıla, Hadrut, Füzuli, Zəngilan, Şuşa, Ağdam, Kəlbəcər və Laçına sancaraq bu rayonları tarixi sahibləri olan Azərbaycan xalqına geri qaytardı. Və bununla da Qarabağın Azərbaycanın əzəli və əbədi torpaqları olduğunu dünyaya sübut etdik.

Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin açıqladığı rəsmi məlumatlara əsasən Azərbaycan Ordusunun sentyabrın 27-də Qarabağda başladığı uğurlu əks-hücum əməliyyatı nəticəsində noyabrın 9-dək 5 şəhər, 4 qəsəbə və 286 kənd işğaldan azad edilib.

Cəbrayıl şəhəri və rayonun 90 kəndi, Füzuli şəhəri və rayonunun 53 kəndi, Zəngilan şəhəri, rayonun Mincivan, Ağbənd, Bartaz qəsəbələri və 52 kəndi, Xocavənd rayonunun

Hadrut qəsəbəsi və 35 kəndi, Tərtər rayonunun 3 kəndi, Qubadlı şəhəri və rayonun 41 kəndi, Xocalı rayonunun 9 kəndi, Şuşa şəhəri, Laçın rayonunun 3 kəndi, həmçinin Ağdərə və Murovdağ istiqamətlərində bir neçə strateji yüksəkliyi, Zəngilanda isə Bartaz, Sığırt, Şükürataz yüksəkləri və daha 5 adsız yüksəklik azad olunub.

Noyabrın 10-da Azərbaycan Prezidenti, Ermənistanın baş naziri və Rusiya Prezidenti münaqişə zonasında atəşin və bütün hərbi əməliyyatların tam dayandırılması barədə bəyanat imzaladı. Bəyanatda 2020-ci il dekabrın 1-dək Kəlbəcər, Ağdam və Laçın rayonlarının Azərbaycana qaytarılması öz əksini tapırdı.

İmzalanan sənədə uyğun olaraq, noyabrın 20-də Ağdam rayonu Azərbaycana təhvil verilir. Bununla da rayonun işğal edilmiş 73% ərazisi, o cümlədən Ağdam şəhəri azad olunur.

Noyabrın 25-də Kəlbəcər rayonu Azərbaycana təhvil verilir. Kəlbəcər şəhəri də daxil olmaqla, 147 yaşayış məntəqəsi işğaldan azad edilir.

2020-ci il dekabrın 1-də isə bəyannaməyə əsasən Laçın rayonu Azərbaycana təhvil verilir. Bununla da üçtərəfli razılaşmaya uyğun olaraq Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonlarının sülh yolu ilə qaytarılması prosesi yekunlaşır.

Düşmən işğalından azad olunmuş şəhər, qəsəbə və kəndlərimizin siyahısı:

27 sentyabr 2020-ci il

•Füzuli rayonunun Qaraxanbəyli, Qərvənd, Kənd Horadiz, Yuxarı Əbdürrəhmanlı kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Böyük Mərcanlı, Nüzgar kəndləri

•Ağdərə və Murovdağ istiqamətlərindəki yüksəkliklər

3 oktyabr 2020-ci il

•Tərtər rayonunun Suqovuşan və Talış kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Mehdili, Çaxırlı, Aşağı Maralyan, Şəybəy, Quycaq kəndləri

•Füzuli rayonunun Aşağı Əbdürrəhmanlı kəndi

4 oktyabr 2020-ci il

•Cəbrayıl şəhəri və rayonun Karxulu, Şükürbəyli, Yuxarı Maralyan, Çərəkən, Daşkəsən, Horovlu, Decal, Mahmudlu, Cəfərabad kəndləri

5 oktyabr 2020-ci il

•Cəbrayıl rayonunun Şıxəli Ağalı, Sarıcalı, Məzrə kəndləri

9 oktyabr 2020-ci il

•Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsi və Sur kəndi

•Cəbrayıl rayonunun Qaracallı, Süleymanlı, Əfəndilər və Qışlaq kəndləri

•Füzuli rayonunun Yuxarı Güzlək, Gorazıllı kəndləri

•Tərtər rayonunun Çaylı kəndi

14 oktyabr 2020-ci il

•Füzuli rayonunun Qaradağlı, Xatunbulaq, Qarakollu kəndləri

•Xocavənd rayonunun Bulutan, Məlikcanlı, Kəmərtük, Təkə, Tağaser kəndləri

15 oktyabr 2020-ci il

•Xocavənd rayonunun Edişə, Düdükçü, Edilli, Çiraquz kəndləri

•Füzuli rayonunun Arış kəndi

•Cəbrayıl rayonunun Doşulu kəndi

16 oktyabr 2020-ci il

•Xocavənd rayonunun Xırmancıq, Ağbulaq, Axullu kəndləri

17 oktyabr 2020-ci il

•Füzuli rayonunun Qoçəhmədli, Çimən, Cuvarlı, Pirəhmədli, Musabəyli, İşıqlı, Dədəli kəndləri və Füzuli şəhəri

18 oktyabr 2020-ci il

•Xudafərin körpüsü üzərində Azərbaycan bayrağı qaldırıldı

19 oktyabr 2020-ci il

•Cəbrayıl rayonunun Soltanlı, Əmirvarlı, Maşanlı, Həsənli, Əlikeyxanlı, Qumlaq, Hacılı, Göyərçinveysəlli, Niyazqulular, Keçəl Məmmədli, Şahvəlli, Hacı İsmayıllı, İsaqlı kəndləri

20 oktyabr 2020-ci il

•Zəngilan rayonunun Havalı, Zərnəli, Məmmədbəyli, Həkəri, Şərifan, Muğanlı kəndləri və Zəngilan şəhəri

•Füzuli rayonunun Dördçinar, Kürdlər, Yuxarı Əbdürrəhmanlı, Qarğabazar, Aşağı Veysəlli, Yuxarı Aybasanlı kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Safarşa, Həsənqaydı, Fuğanlı, İmambağı, Daş Veysəlli, Ağtəpə, Yarəhmədli kəndləri

•Xocavənd rayonunun Ağcakənd, Mülküdərə, Daşbaşı, Günəşli (Noraşen), Çinarlı (Vəng) kəndləri

21 oktyabr 2020-ci il

•Zəngilan rayonunun Mincivan qəsəbəsi, Xurama, Xumarlı, Sarıl, Babaylı, Üçüncü Ağalı, Hacallı, Qırax Müşlan, Üdgün, Turabad, İçəri Müşlan, Məlikli, Cahangirbəyli, Baharlı kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Balyand, Papı, Tulus, Hacılı, Tinli kəndləri

•Füzuli rayonunun Gecəgözlü, Aşağı Seyidəhmədli, Zərgər kəndləri

22 oktyabr 2020-ci il

•Zəngilan rayonunun Kolluqışlaq, Malatkeşin, Kənd Zəngilan, Genlik, Vəliqulubəyli, Qaradərə, Çöpədərə, Tatar, Tiri, Əmirxanlı, Qarqulu, Bartaz, Dələkli kəndləri və Ağbənd qəsəbəsi

•Cəbrayıl rayonunun Sirik, Şıxlar, Məstalıbəyli, Dərzili kəndləri

•Füzuli rayonunun Mollavəli, Yuxarı Rəfədinli, Aşağı Rəfədinli kəndləri

23 oktyabr 2020-ci il

•Xocavənd rayonunun Dolanlar və Bünyadlı kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Dağ Tumas, Nüsüs, Xələfli, Minbaşılı və Veysəlli kəndləri

•Zəngilan rayonunun Vənədli və Mirzəhəsənli kəndləri

•Qubadlı rayonunun Zilanlı, Kürd Mahrızlı, Muğanlı və Alaqurşaq kəndləri

25-26 oktyabr 2020-ci il

•Zəngilan rayonunun Birinci Alıbəyli, İkinci Alıbəyli, Rəbənd, Yenikənd kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Qovşudlu, Sofulu, Dağ Maşanlı, Kürdlər, Hovuslu, Çələbilər kəndləri

•Qubadlı rayonunun Padar, Əfəndilər, Yusifbəyli, Çaytumas, Xanlıq, Sarıyataq, Mollabürhan kəndləri və Qubadlı şəhəri

28 oktyabr 2020-ci il

•Zəngilan rayonunun Birinci Ağalı, İkinci Ağalı, Üçüncü Ağalı, Zərnəli kəndləri

•Füzuli rayonunun Mandılı kəndi

•Cəbrayıl rayonunun Qazanzəmi, Xanağabulaq, Çullu, Quşçular, Qaraağac kəndləri

•Qubadlı rayonunun Qiyaslı, Əbilcə, Qılıcan kəndləri

30 oktyabr 2020-ci il

•Cəbrayıl rayonunun Xudaverdili, Qurbantəpə, Şahvələdli, Xubyarlı kəndləri

•Zəngilan rayonunun Aladin, Vejnəli kəndləri

•Qubadlı rayonunun Kavdadıq, Məmər, Mollalı kəndləri

2 noyabr 2020-ci il

•Cəbrayıl rayonunun Çaprand, Hacı İsaqlı, Qoşabulaq kəndləri

•Zəngilan rayonunun Dərə Gilətağ, Böyük Gilətağ kəndləri

•Qubadlı rayonunun İşıqlı, Muradxanlı, Milanlı kəndləri

4 noyabr 2020-ci il

•Cəbrayıl rayonunun Mirək, Kavdar kəndləri

•Zəngilan rayonunun Məşədiismayıllı, Şəfibəyli kəndləri

•Qubadlı rayonunun Başarat, Qarakişilər, Qaracallı kəndləri

7 noyabr 2020-ci il

•Füzuli rayonunun Yuxarı Veysəlli, Yuxarı Seyidəhmədli, Qorqan, Üçüncü Mahmudlu, Qacar, Divanalılar kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Yuxarı Məzrə, Yanarhac kəndləri

•Qubadlı rayonunun Qəzyan, Balasoltanlı, Mərdanlı kəndləri

•Zəngilan rayonunun Beşdəli kəndi
•Xocalı rayonunun Qarabulaq, Moşxmaat kəndləri
•Xocavənd rayonunun Ataqut, Tsakuri kəndləri

8 noyabr 2020-ci il
•ŞUŞA şəhəri

9 noyabr 2020-ci il
•Füzuli rayonunun Qobu Dilağarda, Yal Pirəhmədli, Yuxarı Yağlıvənd, Dilağarda, Seyid Mahmudlu, Ələsgərli, Aşağı Güzdək, Qovşatlı, Mirzəcamallı, Şəkərcik, Mərdinli, Şıxlı, Qaraməmmədli, Dövlətyarlı, Hacılı, Hüseynbəyli, Saracıq kəndləri

•Xocalı rayonunun Dəmirçilər, Çanaqçı, Mədətkənd, Sığnaq, Şuşakənd, Muxtar, Daşaltı kəndləri

•Xocavənd rayonunun Susanlıq, Domi, Tuğ, Akaku, Azıx, Mets Tağlar, Salakətin, Zoğalbulaq, Aragül, Tağavard, Böyük Tağavard, Zərdanaşen kəndləri

•Cəbrayıl rayonunun Hüseynalılar, Söyüdlü, Aşağı Sirik, Qalacıq, Mollahəsənli, Əsgərxanlı, Yuxarı Nüsüs, Aşıq Məlikli, Niftalılar, Qərər, Çələbilər kəndləri

•Qubadlı rayonunun Yuxarı Mollu, Aşağı Mollu, Xocik, Qaramanlı, Xəndək, Həmzəli, Mahrızlı, Hal, Ballıqaya, Ulaşlı, Tinli, Xocahan, Boyunəkər, Qaraqoyunlu, Çərəli kəndləri

•Zəngilan rayonunun Keçikli, Ördəkli, Sobu, Qaragöz, İsgəndərbəyli kəndləri, Bartaz qəsəbəsi

•Laçın rayonunun Güləbürd, Səfiyan, Türklər kəndləri.

10 noyabr 2020-ci il
•Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ermənistan Respublikasının baş naziri və Rusiya Federasiyasının Prezidentinin bəyanatına əsasən Dağlıq Qarabağ münaqişəsi zonasında atəşin və bütün hərbi əməliyyatların tam dayandırılması elan olunub.

•Bəyanata əsasən 2020-ci il noyabrın 15-dək Kəlbəcər rayonu, noyabrın 20-dək Ağdam rayonu, dekabrın 1-dək isə Laçın rayonu Azərbaycana qaytarılacaq.

20 noyabr 2020-ci il

•Noyabrın 10-da imzalanmış üçtərəfli bəyanata uyğun olaraq, Ağdam rayonu Azərbaycana təhvil verilib. Bununla da rayonun işğal edilmiş 73 faiz ərazisi azad olunub. Xatırladaq ki, Ağdam işğal edilmiş rayonlarımızın arasında əhalinin sayına görə ən böyük rayondur. Rayonda 138 yaşayış məntəqəsi var.

25 noyabr 2020-ci il

•Üçtərəfli bəyanata əsasən, Kəlbəcər rayonu da Azərbaycana təhvil verilib. Qeyd edək ki, Kəlbəcər ərazi baxımından respublikamızın ən böyük rayonlarından biridir. 2020-ci il yanvarın 1-nə olan məlumata görə, əhalisi 77 min nəfərdən çoxdur. İşğaldan əvvəl rayonda 147 yaşayış məntəqəsi olub.

1 dekabr

•Üçtərəfli bəyanata uyğun olaraq, Ermənistan silahlı birləşmələri Laçın rayonundan çıxıblar. Rayon Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinə təhvil verilib. Əlavə məlumat üçün qeyd edək ki, ərazisi 1800 kvadratkilometr olan Laçın rayonunda bir şəhər, bir qəsəbə və 125 kənd olmaqla, ümumlikdə 127 yaşayış məntəqəsi var.

Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin rəsmi açıqladığı rəqəmlərə əsasən 44 günlük müharibə dövründə 3000-ə qədər igidimiz şəhidlik məqamına ucalıb. Dövlət, xalq və vətən uğrunda gözlərini qırpmadan canlarını fəda ediblər. Yüzlərlə hərbiçimiz şiddətli döyüşlərdə müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri alıblar. Biz xalq olaraq heç zaman şəhidlərimizi və

qazilərimizi, həmçinin vətən uğrunda döyüşən igidlərimizi unutmamışıq və unutmarıq.

Vətən müharibəsində qazandığımız möhtəşəm qələbə Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin yüksək və məğlubedilməz sərkərdəlik qabiliyyətinin, ordumuzun, xalqımızın qırılmaz gücünün, möhkəm iradəsinin, vəhdətinin çox parlaq bir nümunəsidir. Müharibə dövründə dost və qardaş ölkələrin də mənəvi dəstəyini öz üzərimizdə hiss etdik. Bu da bizi bir dövlət olaraq qürurlandırdı. Haqq yolunda olduğumuzu bir daha anlatdı. Ancaq bununla belə düşmən Ermənistanı dolayısı ilə dəstəkləyən ölkələr də var idi. Ümumilikdə bütün dünyanın diqqət məkəzində olan Qarabağ savaşı dönəmində xarici dövlətlərin bəzi mətbuat nümayəndələrinin təxribat xarakterli suallarına Cənab Prezident çox məharətlə cavab verirdi. Heç şübhəsiz, bu şanlı tarixi qələbənin böyük əhəmiyyəti və əvəzolunmaz yeri qədirbilən xalqımız tərəfindən həmişə yüksək qiymətləndiriləcək və heç vaxt unudulmayacaq.

Bu qələbənin qazanılmasında şanlı və qəhrəman Azərbaycan əsgər və zabitlərinin əvəzsiz rolu danılmazdır. Ona görə də bütün Azərbaycan xalqı Vətənin xilaskarı olan bu insanları və vətən uğrunda həlak olmuş bütün şəhidlərimizi həmişə minnətdarlıq hissi ilə xatırlayacaq. Bütün bunlarla yanaşı qalib dövlət olaraq Azərbaycanın qarşısında yeni hədəflər dayanır. Ölkəmiz bu hədəflərə çatmaq üçün Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə inamlı addımlar atır və bundan sonra da atacaq.

Vətən müharibəsində Azərbaycan işğalçı Ermənistanı tam kapitulyasiyaya məcbur edərək tarixi ədaləti və ərazi bütövlüyünü təmin etdi. 44 günlük müharibədə qazanılan şanlı qələbə sayəsində regionda yeni reallıqlar yarandı. Prezident İlham Əliyev fevralın 26-da yerli və xarici media nümayəndələri üçün keçirdiyi mətbuat konfransında jurnalistlərin çoxsaylı suallarını cavablandıraraq respublikamızın Vətən müharibəsində şanlı qələbəsini şərtləndirən amillərə və bu qələbə

sayəsində regionda yaranan yeni reallıqlara xüsusi diqqət çəkib, ölkəmizin işğaldan azad olunan ərazilərdə həyata keçirəcəyi bərpa planından ətraflı bəhs etdi.

Hazırda qarşıda dayanan əsas vəzifəmiz azad olunmuş ərazilərimizdə quruculuq-bərpa işlərini gerçəkləşdirməkdir. Bu baxımdan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin işğaldan azad olunmuş rayonlara mütəmadi səfərləri xalqımız tərəfindən böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşılanır. Azad olunmuş ərazilərdə böyük irəliləyiş, inkişaf gedir. Məqsəd yalnız ölkə səviyyəsində deyil, həm də uğurlu inteqrasiyaya nail olmaqla, regional və beynəlxalq müstəvidə inkişafı təmin etməkdir. 30 ilə yaxın erməni vandalizminə məruz qalan torpaqlarımızda artıq canlanmanın iqtisadi inkişafın şahidi oluruq.

Azad edilməklə gün işığına çıxan torpaqlarımıza Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin tarixi səfərləri və bu səfərlər zamanı həmin ərazilərdə aparılan quruculuq işləri çərçivəsində inşa edilən yeni strateji obyekt və müəssisələrin təməlinin dövlətimizin başçısı tərəfindən qoyulması həm siyasi, həm iqtisadi, həm də mənəvi cəhətdən müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Prezident İlham Əliyevin və birinci xanım Mehriban Əliyevanın işğaldan azad edilmiş rayonlara səfərləri cəmiyyətdə də böyük maraq və ruh yüksəkliyi ilə qarşılanır. Maraqlıdır ki, bu düşmən auditoriyasında da diqqətlə izlənilir.

Dövlət başçımız Füzuli, Zəngilan, Laçın və Cəbrayıl rayonlarında olarkən yeni layihələrin həyata keçirildiyini hər kəs gördü. İşğaldan azad edilmiş bütün şəhər və rayonların baş planlarının hazırlanması ilə bağlı Prezidentin tapşırığı yubanmadan icra olunur. Dövlət başçısı bütün çıxışlarında, müsahibələrində dəfələrlə vurğulayıb ki, azad edilmiş torpaqlarda bərpa işləri ən yüksək səviyyədə icra olunur. Səfərlər zamanı Ali Baş Komandan bir daha mənfur düşmənə mesaj göndərərək bildirdi ki, onların dağıtdıqlarını, viran qoyduqlarını yenidən bərpa edəcəyik: "Mən demişdim ki, azad edilmiş torpaqlarda bütün bərpa işləri ən yüksək səviyyədə təşkil olunacaq.

Dağılmış bütün bu kəndləri biz bərpa edəcəyik. Baxın, mənfur düşmən bizim bütün yaşayış məntəqələrimizi nə günə salıb. Vandallar, barbarlar işğal dövründə bütün binaları söküblər, talayıblar, daşları oğurlayıblar. Hamısını bərpa edəcəyik".

İşğaldan azad edilən ərazilərimizdə erməni vandallarının illərlə törətdikləri vəhşi əməllər hər addımda nəzərə çarpır. Viran qoyulan şəhər və kəndlərimiz, dağıdılan, təhqir edilən məscidlərimiz, Yer üzündən silinən tarixi mədəniyyət abidələrimiz düşmənin nə qədər barbar, vəhşi olduğunu göstərir. Əlbəttə, düşmən bütün dağıntıları məqsədli şəkildə edib. İşğalçı Ermənistan Qarabağın dağlıq ərazisində və ətraf rayonlarda tarixi mirasları viran qoymaqla, milli izləri silməklə azərbaycanlıların bu torpaqlardakı mədəni kimliyini itirmək məqsədi güdüb. Təkcə Azərbaycan xalqına yox, ümumən bəşəriyyətə təhlükə yaradan erməni faşizminin ifşası üçün yerinə yetirilməli vəzifələrə diqqəti yönəldən Prezident İlham Əliyev deyib: "Biz təkcə öz ərazi bütövlüyümüzü bərpa etməmişik, biz erməni faşizmini məhv etmişik. Biz bölgəmizi faşist ideologiyasından tam xilas etməsək də, onun böyük hissəsini məhv etmişik. Buna görə bizim şanlı Qələbəmiz bölgə üçün, dünya üçün çox böyük əhəmiyyət daşıyır... Erməni faşizmi ən qəddar, ən təhlükəli, ən mənfur, ən çirkin ideologiyadır və biz bu ideologiyanı məhv etdik. Hesab edirəm ki, illər keçdikcə bizim bu tarixi xidmətlər dünya tərəfindən daha da dolğun şəkildə dərk ediləcək".

Azərbaycandakı diplomatik korpusun nümayəndələri, beynəlxalq təşkilatların ölkəmizdəki nümayəndəliklərinin rəhbərləri Ermənistanın işğalından azad olunmuş ərazilərimizə tez-tez səfərlər edirlər. Səfərin məqsədi diplomatları Ermənistan silahlı qüvvələrinin törətdiyi vəhşiliklər, cinayətlərlə tanış etməkdir. Diplomatları Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi - Prezident Administrasiyasının xarici siyasət məsələləri şöbəsinin müdiri Hikmət Hacıyev və digər rəsmi şəxslər müşayiət edirlər. Diplomatlar burada ermənilərin 27 il ərzində

törətdikləri vandalizmi öz gözləri ilə görürlər. Ancaq Azərbaycan öz quruculuq siyasəti ilə bütün ərazilərimizi yenidən dirçəldəcək, cənnətə çevirəcək.Azərbaycan buradakı bütün abidələri yenidən bərpa edəcək, onlara qayğı göstərəcək.

Bu gün dövlətimiz Vətən müharibəsində şəhid olmuş döyüşçülərimizin ailə üzvlərinə, qazi və hərbçilərimizə dərin ehtiram, diqqət və qayğı göstərir. Prezident İlham Əliyev şəhid ailələri və müharibə əlillərinin sosial təminatının daha da gücləndirilməsini sosial siyasətin əsas prioritetlərindən biri kimi müəyyənləşdirib. Şəhid ailələri və müharibə əlillərinə dövlət qayğısının daha da artırılması dövlətimizin başçısının və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın daim diqqət mərkəzindədir.

"Azərbaycan güclü sosial siyasət aparmaqla həm öz dövlət siyasətini, öz niyyətini göstərir, həm də insanların həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılması üçün böyük işlər görür. Biz gələcəkdə bu siyasəti davam etdirəcəyik və ehtiyacı olan, növbədə dayanan hər bir insanın məişət problemlərinin həlli üçün çalışacağıq... Azərbaycan dövlətinin iqtisadi imkanları böyüyür, möhkəmlənir...", - deyən Prezident İlham Əliyevin sosial siyasətinin əsas gücünü ünvanlılıq, ədalətlilik və bərabərlik təşkil edir. Məhz bu siyasətin nəticəsidir ki, cəmiyyətdə məhz bu prinsiplərə əsaslanan güclü sosial baza yaradılıb.

Torpaqlarımızın azadlığı uğrunda vuruşan Qarabağ müharibəsi qaziləri, veteranları və şəhid ailələrinə göstərilən qayğı xüsusi qeyd olunmalıdır. Azərbaycan dövləti ardıcıl olaraq bu kateqoriyalı insanların sosial müdafiəsinin daha da gücləndirilməsi istiqamətində sistemli tədbirlər həyata keçirir. Bu məqsədlə yaradılan "Yaşat" fondunun geçəkləşdirdiyi layihələr də dövlət siyasətinin tərkib hissəsidir.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda bu istiqamətdə görülən tədbirlər sistemində ünvanlılıq prinsipi əsas götürülür, aztəminatlı, ailə başçılarını itirən, eləcə də, şəhid və qazi ailələri, xüsusi qayğıya ehtiyacı olanlar dövlətin daim

diqqətindədirlər. Başqa sözlə, dövlətimiz tərəfindən xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanların sosial müdafiəsi yüksək səviyyədə təşkil edilir.

Ümumiyyətlə, inkişaf edən ölkəmizdə sosial siyasət həyatımızın bütün sahələrinə öz müsbət təsirini göstərməkdədir. Həyata keçirilmiş və yaxın gələcəkdə yerinə yetiriləcək tədbirlər respublikada əhalinin sosial vəziyyətinin getdikcə yaxşılaşması üçün əsaslı zəmin yaradır. Azərbaycanın modern dövlət quruculuğunda sosial siyasətin önəmli istiqamətlərindən biri də şəhid ailələrinin, Qarabağ müharibəsi veteranları və əlillərinin sosial müdafiəsidir. Ümumilikdə, mütərəqqi sosial siyasət həyata keçirilən Azərbaycanda vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir.

İnsana qayğı, onun maddi, mənəvi tələbatlarının ödənilməsi üçün zəruri şəraitin yaradılması Azərbaycan dövlətinin apardığı siyasətin mühüm prinsiplərindəndir. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən siyasi kurs çərçivəsində sosial məsələlərin həlli, vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi hər zaman diqqət mərkəzindədir. Eyni zamanda, insanların yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşdırılması, əmək haqlarının, pensiyaların artırılması, yeni sosial obyektlərin tikintisi dövlətimizin sosial siyasətinin prioritet istiqamətlərindəndir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Bakının Ramana qəsəbəsindəki yaşayış kompleksində şəhid ailələri və müharibə əlillərinə mənzillərin təqdim olunması mərasimində iştirak edərkən, şəhid ailələrinin üzvləri və müharibə əlilləri ilə görüşündə: “Müharibədən cəmi üç ay yarım keçib, ancaq şəhid ailələri və müharibə əlilləri üçün artıq belə gözəl yaşayış kompleksi, şəhərcik inşa olunub, təqdim edilib.” – deyərək onları mənzillə təmin olunmaları münasibətilə təbrik edib. Şağan qəsəbəsində də reabilitasiya mərkəzinin əsaslı təmirdən sonra açılışı olduğunu bildirən dövlət başçısı orada minlərlə qazinin hər il müalicə alacağını, reabilitasiyadan keçəcəyini, öz sağlamlığını bərpa edəcəyini qeyd edib.

2021-ci ilin dövlət büdcəsindən işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası üçün ilkin mərhələdə 2,2 milyard manat vəsait ayrılıb. Əlbəttə ki, ərazilərin bərpa edilməsi üçün ilk növbədə mülki idarəetmə formasını yaratmaq zəruri idi. Hüquq-mühafizə orqanlarının strukturları artıq işğaldan azad edilmiş ərazilərdə fəaliyyətə göstərir. Hazırda Azərbaycanın "Böyük Qayıdış" kimi bir planı var və bu, artıq sürətlə icra olunmaqdadır.

30 ilə yaxın müddətdə yurd həsrəti, torpaq sevdası ilə yaşayan xalqımız üçün bundan böyük xoşbəxtlik ola bilməz. Artıq çağdaş dünya tarixinə ən mükəmməl hərbi əməliyyatlar dövrü kimi düşən 44 günlük İkinci Qarabağ savaşında qazandığımız möhtəşəm Qələbə sayəsində 30 ilin torpaq həsrətinə, nisgilinə son qoyuldu, ərazi bütövlüyümüz bərpa olundu, dünya bir daha Azərbaycanın hansı imkanlara malik olduğuna şahidlik etdi. Müqəddəs Vətən müharibəsində Azərbaycan xalqı yenilməz, məğrur xalq olduğunu nümayiş etdirdi. Mənfur düşməndən təmizlənmiş cənnət Qarabağımızda artıq yeni həyat başlayıb. 30 ilə yaxın torpaq həsrəti ilə yaşayan soydaşlarımız "Böyük Qayıdış"ı gözləyir. Dövlətimizin başçısı, Müzəffər Ali Baş Komandan, qalib ölkənin qalib lideri, Prezident İlham Əliyev işğaldan azad edilmiş ərazilərimizə davamlı səfərləri ilə bu torpağın sahibinin Azərbaycan xalqı olduğunu bir daha təsdiqləyir. Torpaqlarımız şəhidlərimizin qanı-canı bahasına işğaldan azad edildi. Şəhidlərimizin ruhu qarşısında baş əyir, qazilərimizə Allahdan şəfa diləyirik. Azərbaycanın igid oğulları: "Ömürdən pay olar, Vətəndən pay olmaz!"- deyib "Dəmir yumruq" əməliyyatını uğurla başa çatdıraraq tarixi torpaqlarımızda üçrəngli bayrağımızın dalğalanmasını, Qarabağın döyünən ürəyi Şuşamızın özümüzə qayıtmasını, Cıdır düzündə 28 ildən sonra Novruz tonqallarının alovlanmasını, "Xarıbülbül" musiqi festivalının keçirilməsini, bu məkandan muğamlarımızın səslənməsini, Şuşa və digər məscidlərimizdə azan səsinin eşidilməsini, bir sözlə, illərdir səbirsizliklə gözlə-

diyimiz, sıralandıqca bitib-tükənməyən arzularımızı gerçəkliyə çevirdilər. Azərbaycanı daim irəliyə aparan milli ruh, vətənpərvərlik hissi torpaq, vətən sevgisi 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsində qələbəmizi şərtləndirən başlıca amil oldu.

Cənab İlham Əliyev zəfərimizin baş memarı və əsas hərəkətverici qüvvəsi olmaqla Azərbaycan tarixinə adını qalib sərkərdə kimi qızıl hərflərlə yazdı. Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyeva şəhid ailələrin daim yanında olaraq mənəvi dəstək nümayiş etdirir. Cıdır düzündə təşkil edilən "Xarıbülbül" festivalında ürəkdən sevinməsi və fərəhlə iştirak etməsi buna bariz nümunə idi.

Eyni zamanda, müharibə şəraitində yaşayan ölkə olaraq ordu quruculuğu prioritetliyini qorudu. Torpaqlarımızı işğaldan azad etmək gücünə, qüdrətinə malik, dünyanın ən güclü 50 ordusu sırasında qərarlaşan Azərbaycan Ordusu 44 günlük İkinci Qarabağ müharibəsində qəhrəmanlığı, şücaəti ilə dünyanın ən yenilməz, məğrur ordularından biri olduğunu təsdiqlədi. Bu gün qürurvericidir ki, Azərbaycanın "Dəmir yumruq" əməliyyatı, müharibə təcrübəsi dünya dövlətləri tərəfindən öyrənilir.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev artıq Qarabağ münaqişəsinin tarixə qovuşduğunu, regionun inkişafında yeni səhifənin açıldığını, ölkəmizin gələcəyi ilə bağlı aydın baxışların olduğunu bildirir. Vətən müharibəsinin yaratdığı yeni reallıqlar ilk növbədə regionda sabitlik və təhlükəsizliyin möhkəmlənməsi üçün yeni əməkdaşlıq formatlarının yaradılmasını bir zərurətə çevirir. Artıq işğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə bərpa və quruculuq işlərinə start verilib. "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" təsdiqlənib. İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə təkmil idarəçilik sistemi formalaşdırılır ki, bu da öz növbəsində hədəflərə qısa zamanda nail olmağa əsas yaradır.

Bu gün yeganə problem Ermənistanın minalanmış sahələrin xəritəsini Azərbaycana vermək istəməməsi, Böyük Qayı-

dışın gerçəkləşməsinə mane olmaq istəyi idi. Bu maneə də dövlətimizin başçısı, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin düşünülmüş və məqsədyönlü siyasəti nəticəsində aradan qaldırılır. Belə ki, iyunun 12-də dövlətimizin başçısı növbəti uğura imza atdı. Ağdam rayonu üzrə minalanmış ərazilərin xəritələrinin Ermənistan tərəfindən Azərbaycana təhvil verilməsi möhtərəm Prezidentimizin və Azərbaycan diplomatiyasının növbəti qələbəsidir. Cənab İlham Əliyev bütün beynəlxalq platformalarda Azərbaycan torpaqlarının minalanması məsələsini qaldırıb, beynəlxalq birliklərə bu xəritələrin Ermənistandan alınması üçün çağırışlar edib, işğalçı dövlətin onları saxlamasına heç bir hüquqi əsasının olmadığını bəyan edib. ABŞ Dövlət Departamentinin, Avropa İttifaqının və Gürcüstan Respublikasının bu məsələdə fəal iştirakı və Ermənistanın minalanmış ərazilərin xəritələrini vermək məcburiyyətində qalması bütün münaqişəli məsələlərin həllində beynəlxalq hüquqa əsaslanan Azərbaycanın növbəti böyük nailiyyətidir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizə hər səfərində sanki havanın da torpaqlarımızın tarixi sahibinə qayıtması sevincini yaşadığını xüsusi qeyd edən Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü, Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə "Xarıbülbül" musiqi festivalının Cıdır düzündə 28 ildən sonra yenidən keçirilməsi, bu möhtəşəm mədəniyyət tədbirində müxtəlif xalqların musiqi yaradıcılığının harmoniyasının yaradılması Azərbaycanın tolerant, multikultural dəyərlərə bağlılığının təsdiqi, gələcək perspektivlərin təqdimatı oldu. Bu gün qalib Azərbaycan məğlub Ermənistana sülh razılaşmasını təklif etməklə regionun inkişafında yeni səhifənin açılması istəyini nümayiş etdirir. Azərbaycan bu humanist, tərəqqipərvər addımı ilə Ermənistana keçmişlə deyil, gələcəklə yaşamağa çağırış edir.

Bu kitabı hazırlamaqda məqsədimiz 44 günlük Zəfər tarixinə biz müəlliflərdən kiçik bir töhfə verməkdir. Qarabağlıların yaşadıqları ağrı-acının qazanılan qələbə ilə necə yox

olduğunu, arzu və istəklərinin onların dilindən qələmə almaqla ictimaiyyətə çatdırmaqdır. Məcburi köçkün statusundan azad olmağın hiss-həyəcanını yaşayan bu insanların sevincli anlarını xəyali də olsa göz önünə gətirərək canlandırmadıqdır. Bu məqsədlə də uşaqlıq və yeniyetməlik çağları Qarabağda keçən ziyalılarla həmsöhbət olduq, onların keçmişdə yaşadıqları acılı-şirinli xatirələrini bölüşdük.

Azərbaycan Respublikasında Zəfər Gününün təsis edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

XX əsrin 80-ci illərinin sonları, 90-cı illərinin əvvəllərində Ermənistan Azərbaycanın tarixi torpaqlarına açıq formada ərazi iddiaları ilə çıxış etmiş və ölkəmizə qarşı hərbi təcavüzə başlamışdır. Həmin dövrdə Azərbaycanda hökm sürən hərc-mərclikdən istifadə edən Ermənistan torpaqlarımızın 20%-ni işğal etmiş, Ermənistanın həyata keçirdiyi etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində 1 milyondan artıq azərbaycanlı öz doğma yurd-yuvasından didərgin düşmüşdür.

Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzün nəticələrinin aradan qaldırılması və BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822, 853, 874 və 884 saylı qətnamələrinin həyata keçirilməsi üzrə 30 ilə yaxın davam edən danışıqlar prosesi Ermənistanın destruktiv mövqeyinə görə nəticə verməmişdir.

2019-cu ildən etibarən isə Ermənistan hərbi-siyasi rəhbərliyinin bir-birinin ardınca verdiyi təxribatçı bəyanatlar və atdığı addımlar danışıqlar prosesini məqsədyönlü şəkildə tamamilə pozmuşdur. Bununla Ermənistan bir daha özünün əsl məqsədinin mövcud status-kvonu möhkəmləndirməkdən və Azərbaycan ərazilərini ilhaq etməkdən ibarət olduğunu nümayiş etdirmişdir.

Ermənistanın qəbul etdiyi təcavüzkar və hücum xarakterli milli təhlükəsizlik strategiyası və hərbi doktrina, işğal edilmiş ərazilərdə qeyri-qanuni məskunlaşdırma siyasətini genişləndirməsi, "yeni ərazilər uğrunda yeni müharibə" çağırışı, mülki şəxslərdən ibarət "könüllü dəstələri" yaratmaq qərarı, 2020-ci il iyulun 12-də Ermənistan–Azərbaycan dövlət sərhədinin Tovuz istiqamətində təxribat törətməsi, eyni zamanda, bütövlükdə qoşunların təmas xəttində gərginliyi artırması, cəbhə xəttinə yaxın ərazilərdə qoşunlarını cəmləşdirməsi, böyük həcmdə silah-sursat toplaması Ermənistanın genişmiqyaslı hücuma hazırlaşdığını göstərirdi.

Azərbaycan dəfələrlə bəyan etmişdi ki, Ermənistan qoşunlarının işğal olunmuş ərazilərdə qanunsuz mövcudluğu regionda sülh və təhlükəsizlik üçün əsas təhdiddir. Bu hər zaman vəziyyətin gərginləşməsinə səbəb ola bilər.

Ermənistanın təxribatına və növbəti hərbi təcavüzünə cavab olaraq, Azərbaycan xalqı torpaqlarımızın işğaldan qurtarılması, Ermənistanın sülhə məcbur edilməsi, BMT Təhlükəsizlik Şurasının məlum qətnamələrinin tələblərinin yerinə yetirilməsi, məcburi köçkünlərin öz doğma torpaqlarına qayıtması və ədalətin bərpası üçün Vətən müharibəsinə başladı. Bu müqəddəs amal uğrunda bütün Azərbaycan xalqı səfərbər və həmrəy oldu.

44 gün sürən hərbi əməliyyatlar nəticəsində müzəffər Azərbaycan Ordusu Cəbrayıl, Füzuli, Zəngilan, Qubadlı şəhərlərini, Azərbaycan xalqının tarixində, mədəniyyətində və qəlbində xüsusi yeri olan, Qarabağın tacı sayılan Şuşa şəhərini, Zəngilan rayonunun Mincivan, Ağbənd, Bartaz qəsəbələrini, Xocavənd rayonunun Hadrut qəsəbəsini və bir çox kəndlərini, Tərtər rayonunun Suqovuşan kəndi, Xocalı və Laçın rayonlarının bir neçə kəndləri daxil olmaqla, ümumilikdə, 300-dən çox yaşayış məntəqəsini, həmçinin Ağdərə, Murovdağ və Zəngilan istiqamətlərində mühüm strateji yüksəklikləri işğaldan azad etdi.

Rəşadətli Azərbaycan əsgər və zabitləri addım-addım irəliləyərək, Ermənistanın uzun illər ərzində qurduğu mühəndis-istehkam sistemlərini yarıb keçdilər, torpaqlarımız qəhrəman əsgər və zabitlərimizin, şəhidlərimizin qanı və canı bahasına azad edildi. Azərbaycanın hərbi sahədə qazandığı qələbələr, xüsusilə Şuşanın düşmən əsarətindən qurtarılması müharibənin taleyində həlledici rol oynadı, Ermənistanın öz məğlubiyyətini etiraf etməsi və kapitulyasiyası ilə nəticələndi. Ermənistan Kəlbəcər, Ağdam və Laçın rayonlarını Azərbaycana qaytarmağa məcbur oldu.

Azərbaycan xalqının əzmi və iradəsi, iqtisadi gücü, müasir ordu quruculuğu və xalq-iqtidar birliyi ölkəmizin qələbəsini təmin edən mühüm amillər oldu. Ulu əcdadlarımızın zəngin dövlətçilik və hərb tarixindən ilhamlanan Azərbaycan xalqı daha bir şanlı qəhrəmanlıq salnaməsi yazaraq, özünün qalib xalq olduğunu bütün dünyaya sübut etdi və düşmən üzərində tarixi zəfər çaldı.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, xalqımızın qüdrətinin və milli qürurumuzun təntənəsinə çevrilən, dövlətimizin nüfuzu və gələcək inkişafı baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edən bu misilsiz qələbənin əbədiləşdirilməsi məqsədilə qərara alıram:

1. Hər il noyabrın 8-i Azərbaycan Respublikasında Zəfər Günü kimi təntənəli şəkildə qeyd edilsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 3 dekabr 2020-ci il
//Azərbaycan. - 2020.-3 dekabr.- S.1.

Prezident İlham Əliyevin çıxışından sitatlar

“Azərbaycan xalqının əzmi və iradəsi, iqtisadi gücü, müasir ordu quruculuğu və xalq-iqtidar birliyi ölkəmizin qələbəsini təmin edən mühüm amillər oldu. Ulu əcdadlarımızın zəngin dövlətçilik və hərb tarixindən ilhamlanan Azərbaycan xalqı daha bir şanlı qəhrəmanlıq salnaməsi yazaraq, özünün qalib xalq olduğunu bütün dünyaya sübut etdi və düşmən üzərində tarixi zəfər çaldı”.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

“Bu torpaqları düşməndən azad edən Müzəffər Ordunun Ali Baş Komandanı kimi Azərbaycan bayrağını qaldırmışam və bu bayrağın altında Azərbaycan xalqına doğma Laçın diyarından müraciət edirəm. Bizim Qələbəmiz tarixi Qələbədir. Biz tarixi ədaləti bərpa etdik. Biz öz haqlarımızı bərpa etdik, biz şəhidlərimizin qanını aldıq, biz düşməndən qisas aldıq və qayıtmışıq. İndi isə bərpa işləri gedir və gedəcək. Mən demişəm, biz bu bölgəni - Qarabağı cənnətə çevirəcəyik. Azərbaycanda böyük qayıdış, böyük inkişaf prosesi başlayır”.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

“Müharibə Ermənistanın yadından çıxmasın, unutmasınlar ki, dəmir yumruq yerindədir”:

Prezident İlham Əliyev //Azərbaycan.-2021.
- 8 yanvar.- S.1-5

“Ərazi bütövlüyümüzü bərpa etmişik, işğalçıları işğal edilmiş torpaqlardan qovmuşuq, ikinci erməni dövlətinin yaradılmasına imkan verməmişik, heç bir status haqqında söhbət gedə bilməz. Vahid Azərbaycan dövləti var. Çoxmillətli,

çoxkonfessiyalı, mütərəqqi Azərbaycan dövləti var. Bütün Azərbaycan vətəndaşları, bütün xalqların, dinlərin nümayəndələri normal yaşayırlar, mehribanlıq, sülh şəraitində yaşayırlar. Erməni xalqı da belə yaşayacaq. Bizim erməni xalqı ilə işimiz yoxdur. Mən bu 44 gün ərzində çoxsaylı müsahibələrimdə demişəm, onlar bizim vətəndaşlarımızdır və onlar görəcəklər ki, Azərbaycan rəhbərliyi altında onlar yaxşı yaşayacaqlar, onlar kriminal, qorxaq xunta rejimindən öz yaxasını qurtarmalıdırlar".

Prezident İlham Əliyev //Azərbaycan.- 2020.- 18 noyabr.- S.1-10.

"Biz gücümüzü səfərbər edərək bax, bu tarixi günləri yaşayırıq. Bu, həqiqətən də, tarixi günlərdir. Bəlkə də çoxəsrlik Azərbaycan tarixində buna bənzər şərəfli və qürurlu günlər olmayıb. Biz bunu birliyimiz sayəsində qazanmışıq, gücümüz sayəsində qazanmışıq".

İlham Əliyev yeni tarix yazır //Azərbaycan.-2020.- 31 dekabr.- S.1;4.

"Şəhidlərimizin qanı nahaq yerə tökülmədi- biz tarixi ədaləti bərpa etdik, müqəddəs Qələbə qazandıq. Bu Qələbə xalqımızın tarixinə əbədi həkk olundu! Hər birimiz bu Zəfərin nəyin bahasına qazanıldığını yadda saxlamağa borcluyuq!"

"Biz Vətən müharibəsi şəhidlərini heç vaxt unutmayacağıq"

Mehriban Əliyeva
Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti
//Azərbaycan. 2020.- 5 dekabr. -S.1.

"Heç kim bizi bundan sonra bu torpaqlardan tərpədə bilməz".

Ali Baş Komandan İLHAM ƏLİYEV //Azərbaycan.- 2021.- 16 fevral.- S. 1-8.

Xarıbülbül musiqi Festivalı Şuşa , Azərbaycan 2021

“Arzu edirəm ki, sizinlə birlikdə gedək Şuşaya. Gedəcəyik! İnanın ki, gedəcəyik. Şuşa Azərbaycanın gözüdür! Hər bir Azərbaycanlı üçün bu iftixar nöqtəsidir. Şuşa bizim mədəniyyətimzin, tariximizin rəmzidir! Şuşa hamı üçün əzizdir. Amma tək Şuşa yox, Laçın dağları da belə əzizdir. Heç vaxt biz Laçınsız yaşaya bilmərik. Ağdam kimi gözəl bir şəhər, Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı, Kəlbəcərin o bulaqları, Kəlbəcərin o İsti suyu. Biz onlarsız yaşaya bilmərik! Təsəvvür edə bilmərik!”

Ulu Öndər Heydər Əliyev

“Xoşbəxt adamam ki, ata vəsiyyətini yerinə yetirdim, Şuşanı azad etdim. Bu böyük qələbədir və şəhidlərimizin ulu öndərin ruhu şaddır bu gün! Gözün aydın olsun, Azərbaycan! Gözün aydın olsun, Dünya azərbaycanlıları! Əziz Şuşa, sən azadsan! Əziz Şuşa, biz qayıtmışıq! Əziz Şuşa, biz səni dirçəldəcəyik. Şuşa bizimdir! Qarabağ bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!”

Azərbaycan Respublikasının Prezident İlham Əliyev

“Bizim mövqeyimiz beynəlxalq hüquqa və ədalətə əsaslanır. Biz öz torpağımızda vuruşuruq. Bu gün Azərbaycan ordusu Azərbaycan torpaqlarında düşmənə sarsıdıcı zərbələr endirir. Bu gün Azərbaya Ordusu öz torpağında Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qoruyur, müdafiə edir. Erməni əsgərinin bizim torpağımzda nə işi var?! Ermənistan ordusunun bizim torpağımızda nə işi var?! Heç kəs üçün sirr deyil ki, “Dağlıq Qarabağ ordusu”nun tərkibində olan şəxsi heyətin 90 faizi Ermənistan vətəndaşlarından ibarətdir. Ermənistan işğalçı dövlətdir, bu işğala son qoyulmalıdır və son qoyulacaqdır. Biz

haqq yolundayıq. Bizim işimiz haqq işidir. Biz zəfər çalacağıq! Qarabağ bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır!"

Azərbaycan Respublikasınını Prezidenti İlham Əliyevin sentyabrın 27-də xalqa müraciətindən. //Azərbaycan müəllimi, 2 oktyabr 2020-ci il nömrə 32 (8896)

"Bu gün işğaldan azad edilmiş torpaqlarda Azərbaycan bayrağı dalğalanır".

İlham Əliyev, Ali Baş komandan
//Azərbaycan müəllimi
23 oktyabr 2020-ci il nömrə 35 (8899).

"Biz Şuşamızı qaytardıq! Bu əlamətdar tarixi hadisə münasibəti ilə hamınızı təbrik edirəm."

Şuşa şəhərinin işğaldan azad edilməsi münasibəti ilə Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva rəsmi "instaqram" səhifəsində tarixi qələbə ilə bağlı paylışımından

"Bu anlarda bütün xalqımız təsvirəgəlməz qürur və sevinc hissləri keçirir! Şuşa işğaldan azad edilib! Bu münasibətlə bütün həmvətənlərimizə səmimi təbriklərimi çatdırıram! İllər boyu davam etmiş kədər, həsrət, faciəli hadisələrdən sonra tarixi ədalət bərpa olunur! Vətənimizi müdafiə edən və əzəli Azərbaycan torpaqlarını işğaldan azad edən qəhrəmanlar nəslinin bugünkü igidlikləri Azərbaycan tarixinə əbədi daxil olacaq və hər birimizin yaddaşında həmişəlik qalacaq!

Azərbaycan torpaqlarının hər qarışının azad edilməsi bizim rəşadətli əsgərlərimizin qəhrəmanlığı və igidliyi, dözümlülüyü və qələbə əzmi sayəsində mümkün olur! Vətən naminə canlarından keçmiş şəhidlərimizə Allah rəhmət eləsin!

Əziz qardaşlar və bacılar!

Biz Şuşamıza qatıtdıq! Bu əlamətdar tarixi hadisə münasibətilə hamınızı bir daha təbrik edirəm. Qoy bizim bütün uğurlarımızın və nailliyətlərimizin, bütün qələbələrimizin qarantı olan xalq- Prezident birliyi günbəgün möhkəmlənsin!

Bu gün məhz bu birlik Azərbaycanın öz gücünü nümayiş etdirməsinə imkan yaradır!

Milli həmrəylik, xalqın etimadı, inamı və dəstəyi sayəsində bizim Prezidentimiz bütün mürəkkəb məsələlərin öhdəsindən uğurla gəlməyi bacarır! Qoy Uca Tanrı ordumuzu, xalqımızı, Vətənimizi və Prezidentimizi qorusun! Şuşa bizimdir!

Qarabağ Azərbaycandır!”

Şuşa şəhərinin işğaldan azad edilməsi münasibəti ilə Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva rəsmi “instaqram” səhifəsində tarixi qələbə ilə bağlı paylışımından. //Azərbaycan .2020.- 11 noyabr .-s.8

“Azərbaycan xalqının igid oğulları Zəfər naminə, Azərbaycanın gələcəyi naminə canlarından keçib. Bu gün mən şəhidlərimizin ailələri ilə birlikdə kədərlənir, Vətən naminə canından keçməyə hazır olan oğullar tərbiyə etmiş valideyinlərin qarşısında baş əyirəm! Şəhidlərimizin qanı nahaq tökülmədi-biz tarixi ədaləti bərpa etdik, müqəddəs Qələbə qazandıq. Bu Qələbə xalqımızın tarixinə əbədi həkk olundu!

Hər birimiz bu Zəfərin nəyin bahasına qazanıldığını yadda saxlamağa borcluyuq! Biz Vətən müharibəsi şəhidlərini heç vaxt unutmayacağıq. Onlar qəlbimizdə daim yaşayacaq!

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti
Mehriban Əliyeva
//Azərbaycan.- 2020.-5 dekabr.-S.1.

“Qarabağ Azərbaycandır və nida” ifadəsi artıq bizim qələbəmizin rəmzinə çevrildi. Bir il bundan əvvəl mən bunu demişəm. Mən fəxr edirəm ki, mənim dediyim ifadə artıq bir milli şüara çevrildi. Bu gün böyük qürür hissi ilə deyə bilərik ki, Füzuli bizimdir, Cəbrayıl bizimdir, Zəngilan bizimdir, Qubadlı bizimdir, Ağdam bizimdir, Laçın bizimdir, Kəlbəcər bizimdir, Şuşa bizimdir, Qarabağ bizimdir, Qarabağ Azərbaycandır! Eşq olsun Azərbaycan xalqına! Yaşasın Azərbaycan!

Noyabrın 10-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev xalqa müraciətindən.
//Azərbaycan. -2020.- 11 noyabr 16 oktyabr. –S.1; 5.
4

“Qələbə sevincim”

Əzmli, qüdrətli Azərbaycanımın dilbər guşəsi olan Qarabağımız Müzəffər Ali Baş komandan, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin müdrik və uzaqgörən siyasəti və şanlı ordumuzun rəşadəti nəticəsində, şəhidlərimizin qanı, canı bahasına 30 ildən sonra azadlığına qovuşdu.

Prezident İlham Əliyevin 3.10.2019 tarixində Rusiya Federasiyasının Soçidə təşkil olunan “Valday” Beynəlxalq Diskussiya Klubunun iclasının plenar sessiyasında çıxışında qətiyyətlə söylədiyi “Qarabağ Azərbaycandır və nida” ifadəsi bütün dünyanı silkələdi. Cənab Ali Baş Komandanın yumruğu ətrafında sıx birləşən insanlarımızın inamı, xalqımızın həmrəyliyi və Azərbaycan ordusunun məğlubedilməzliyi sayəsində bu nidanın hökmünü bütün dünya gördü.

Ali baş komandanımız dəmir yumruğu ilə tarixi və ilahi ədaləti bərpa edən xalqımızın sərkərdəsi əsrlərə, nəsillərə örnək və dastan olacaq qətiyyəti və hünəri ilə Azərbaycan tarixinin keçmişinə və gələcəyinə adını qızıl hərflərlə həkk etdirdi.

Ermənistan ordusunun müzəffər Azərbaycan ordusunun qarşısında aciz qalaraq məğlubiyyətə düçar olması bölgənin həqiqi və real güc sahibini təsbit etmiş oldu. Qüdrətli Azərbaycan öz şərtlərini Ermənistana qeyd-şərtsiz qəbul etdirdi. 44 gün ərzində Azərbaycan Ermənistana öz gücünü göstərdi.

Qələbə sevincini qalib dövlətin vətəndaşları olaraq biz xaricdə yaşayan azərbaycanlılar böyük coşqu ilə qarşıladıq. 44 günlük vətən müharibəsi ərəfəsində biz xaricdə yaşayan azərbaycanlılar da dəmir yumruq ətrafında sıx birləşərək öz vətəndaşlıq borcumuzu yerinə yetirməyə çalışırdıq.

Noyabrın 8-də Ali Baş Komandan İlham Əliyevin “Şəhidlər xiyabanı”nda “Şuşa sən azadsan!” “Əziz Şuşa, biz qayıtdıq!”sözlərini sevinc göz yaşları ilə dinləyirdim. Mən öz hisslərimi sözlə ifadə edə bilmirdim.

Qarabağ mənim ürəyimdədir. Mən əslən qarabağlı olduğum üçün (anam tərəf Şuşa, atam tərəf Ağdam) 30 ildə böyük bir Qarabağ dərdini ürəyimdə daşıyırdım. Əzizlərimin məzarlarını ziyarət edə bilməməklə yanaşı, uşaqlıq çağlarımın ən gözəl anlarını keçirdiyim Qarabağımın dilbər guşələri sayılan Şuşaya, Ağdama 30 il idi ki,həsrət qalmışdım.

Ağdamda törədilən vəşiliklərin ailəmlə birlikdə canlı şahidi olan bir qarabağlı xanım kimi illərdir bu anın bir gün gələcəyinə, Qələbə sevincini yaşayacağıma inanırdım, ümidimi əsla itirmirdim.

Belə bir tarixi günü yaşadığıma görə çox sevinirəm. Şükürlər olsun ki, ən böyük arzumuz gerçək oldu. Bizim üçün Azərbaycanın hər yeri Vətəndir, lakin doğma yurdumuza qayıtmaq bizim üçün əvəzsiz bir hədiyyədir. Bu sevinc hisslərini bizə bəxş etdiyinə görə şanlı Azərbaycan Ordusuna və müzəffər Ali Baş Komandanımıza təşəkkür edirik.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə xalqlar arasında dostluğun möhkəmləndirilməsi və Azərbaycan diasporunun inkişafı sahəsindəki xidmətlərinə görə "Tərəqqi" medalı ilə təltif olunmuş, Avropa Azərbaycanlıları Konqresinin baş katibi, Finlandiya Azərbaycanlıları Assosiasiyasının sədri, Avropa Azərbaycanlıları Konqresinin baş katibi Arzu Oqtay

”Biz qələbə çaldıq”

Mən Əliyev Xəyal Ələkbər oğlu 1981-ci ildə Qubadlı rayonunun İşıqlı kəndində anadan olmuşam. Ailəmiz 7 nəfərdən ibarət idi: nənəm, atam, anam, qardaşım və iki bacım. Çox xoşbəxt və mehriban ailədə böyüyürdüm. Heç ağlıma gəlməzdi ki,bu xoşbəxtlik 11 yaşıma qədər davam edəcək. Həmin illərdə erməni faşistləri torpaqlarımıza hücum etmişdi. Kəlbəcər, Şuşa, Laçın uğrunda döyüşlər gedirdi. Atam Ələkbər Əliyev də haqsızlıga dözməyərək döyüşlərə qatıldı. Öz ətrafına igid oğulları toplayaraq müharibəyə yollandı. Dəfələrlə düşmənə sarsıdıcı zərbələr endirilir və düşmən tərəf ağır itkilərə məruz qalırdı. Döyüşlərdə atam bir neçə dəfə yaralansa da, yenə də müharibə zonasına qayıdırdı. Laçın rayonunun Suarası kəndində ağır ölüm-dirim döyüşləri gedirdi. Atam 7 avqust 1992-ci il tarixində öz dəstəsi ilə həmin kəndə köməyə yollanır. Burada mühasirəyə düşürlər. Atam öz əsgərlərini xilas etmək üçün əlbəyaxa döyüşə girir. Neçə-neçə erməni quldurunu məhv edir. Atam 9 güllə yarası alır. Düşmən tərəfə əsir düşməmək üçün sonunçu gülləsini öz gicgahına tuşlayaraq şəhidlik zirvəsinə ucalır. Ölümündən sonra Azərbaycanin Milli Qəhrəmanı fəxri adına layiq görülür.

Atamın ölümü və torpaqlarımızın düşmən əlinə keçdiyinə görə biz 1993-çü ildə Bakı şəhərinə gəldik. Çətin olsa da, burada həyatımızı davam etdirdik. 27 il vətən həsrəti ilə yaşadıq. Nəhayət ki, 2020-ci il sentiyabrın 27-də Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin əmri ilə 2-ci Qarabağ müharibəsi başlandı. Müzəffər ordumuz 44 gün ərzində bütün torpaqlarımızı işğaldan azad etdi. Biz qələbə çaldıq. Bu tarixi hadisəni yaşadığım üçün sevincimin həddi-hüdudu yoxdur. 44 günlük Vətən müharibəsində əsgərlərin yanında, döyüş bölğələrində olmaq, onlara qayğı göstərmək, ruh yüksəkliyi vermək mənim ən şərəfli borcum idi. Çünki uşaqlığımın ən acı xatirəsini unuda bilmirdim. Mən həm atamı, həm də torpaqlarımızı itirmişdim.

27 il idi ki, qisas hissi məni boğurdu. Çox şükür olsun ki, biz qələbə çaldıq. 19 fevral 2021-ci il də Prezidentimizin göstərişi ilə mən və qardaşım Ruhin öz doğma vətənim Qubadlıya getdik. Bu hissi sözlə ifadə etmək çətin olsa da qeyd edim ki, həmin an mən bir anlıq hər şeyi unutdum. Qəhər məni boğdu, göz yaşlarıma hakim ola bilmədim. Kəndimizə, evimizə gedəndə atdığım hər addım mənə uşaqlığımı, atamla olan gözəl xatirələri xatırlatdı. Ən çox da ona görə sevinirəm ki, indi atamın və bütün şəhidlərimizin ruhu şaddır. Qisasları alındı. Tökülən qanları yerdə qalmadı. Evimizi ziyarət edəndə Allahıma şükürlər etdim ki, bu sevinci mənə yaşatdı. Doğulub boya-başa çatdığı və uğrunda şəhid oldugu torpaqdan bir ovuc götürüb atamın məzarına gətirdik. ”Ruhun şad olsun, ata!”– deyərək qəbrinin üzərinə tökdük.

Bu şanlı qələbə üçün bütün şəhidlərimizin qarşısında baş əyirəm. Qazilərimizə Allahdan tezliklə şəfa diləyirəm. Prezidentimiz Ali Baş Komandan İlham Əliyev cənablarına öz dərin təşəkkürümü bildirirəm. Bizi qalib xalq olaraq qürurlandırdı. Xarici siyasəti və məntiqli qərarları ilə bizə bu qələbə günlərini yaşatdı.

Xəyal Əliyev
Azərbaycan Respublikası
FHN TTNDA
S.Ə. Dadaşov adına
ETLKİM istitutunun elmi işçisi

“Hər gün Şuşamı düşünürdüm”

Şuşa. Vətənimiz. Gözəlliklər, möcüzələr diyarı. Cənnətməkan olan Şuşa, təbiətinin əsrarəngizliyi ilə ruhumuz, mənəviyyat ocagımız. Mən on yaşımadək bu nagıllar diyarında yaşamışam. Çox gözəl, qayğısız uşaqlığım olub. Həyatımızda gözəl bir harmoniya var idi. Amma taleyimizdə nələr varmiş, nələr... Nə acı, kədərli, faciəli günlər bizi gözləyirmiş. Sən demə, bu gözəlliklər içində, qoynumuzda erməni adlı ilan bəsləyirmişik. Bu zəhərli ilan Qarabağımıza, Şuşamıza göz dikib, zəhərini tökməyə münasib şərait gözləyirmiş. O gündən mənim uşaqlığım yarımçıq qaldı və nağıl bitdi... Yaşamaq uğrunda mübarizə başladı. Atışmalar, top-tüfəng səsləri yuxumuzu ərşə çəkdi. Hər atışma vaxtı zirzəmiyə qaçardıq, artıq öyrəşmişdik. Soyuqdan əsə-əsə anama sığınardım, balaca əllərimi açıb, Allaha dua edərdim:”Allahım, top bura düşməsin, atam salamat gəlsin”. Dua edə-edə yuxu aparardı məni... Hər səhərimizi kiminsə şəhid olması, ”Alazan” tipli raketin kiminsə evinə düşməsi xəbəri ilə açırdıq. 1992-ci ilin 26 fevralında ermənilər Xocalıda camaata divan tutdu. Bütün Şuşa ağlayırdı. Bu hadisədən sonra Şuşada atışma daha da intensivləşdi və yaşamaq çox təhlükəli olduğu üçün atam bizi Füzuliyə yola saldı. Mən Vətənimdən, Şuşamdan, uşaqlığımdan, məktəbimdən, dostlarımdan ayrı düşdüm. Həyatımız parçalandı... Şuşa işğal olundu və biz şuşalılar mənən məhv olduq. 28 ildə ancaq cismimiz yaşadı. Məcburi köçkün kimi ağır damğanı alnımızda daşıdıq. Böyüdüm. Hər gün Şuşamı düşünürdüm. Ermənilərin sosial şəbəkədə paylaşdıqları Şuşanı görəndə qəlbim parça-parça olurdu. Onlar bizim torpağımızda kef edərkən, biz burada Şuşa həsrətli əzizlərimizi itirirdik. Ancaq itirirdik... Gözümüz yolda qulağımız səsdə idi. Günlər keçir, həyat davam edirdi.

Nəhayət... Nəhayət ki, o gün - Ali Baş Komandanın xalqa müraciəti. Yuxusuz gecələr, həyəcan dolu günlər, xalqın, dövlətin, elin, millətin birlik manifesti. Və Şuşa!!! ”Şuşa azaddır”

kəlməsi. Ümid yerimiz, fəxrimiz, Vətənimizin böyük oğlu İlham Əliyevin bu sözləri təkcə bizə yox, bütün Azərbaycana, dünyaya səs saldı. Qələbə! Qələbə! Qələbə! Bu hissi hər birimiz ruhu, canı, nəfəsi ilə duydu. İtirdiklərimiz, yaşadıqlarımız bizi bir daha silkələdi. Yanımızda görmədiyimiz doğmalarımız! Çoxları küçə və meydanlara axışdı. Əksəriyyətimiz isə qərib yatan əzizlərimizə tələsdik. Bölüşmək, çatdırmaq üçun...

İndi isə daha gözəl duyğularla yaşayırıq. Şəxsən mən elə bil yenidən doğulmuşam. Bu günə sükürlər olsun! Allah ŞƏHİDLƏRİMİZƏ rəhmət eləsin. Qazilərimizə şəfa versin. Şuşa bizi gözləyir!!!

Nərmin Qasımova
Şuşa Humanitar Kollecinin müəllimi

“O günləri xatırlamaq çox çətindir.”

Qarabağ, işğal olunmuş digər torpaqlarımız bizə, biz torpaqlarımıza qovuşuruq. Əsgərinə, ordusuna güvənən xalqımız ərazi bütövlüyünün bərpasına doğru müqəddəs və şərəfli yol gedir. Azərbaycan və azərbaycanlılar öz tarixlərinin qürur dolu anlarını yaşayırlar. Bu yaşantıdan nəsibini alanlardan biri də odur - jurnalist həmkarımız Seymur Verdizadə. 19 oktyabr 2020-ci il. Bu gün onun günüdür. Axı Azərbaycan Prezidentinin Cəbrayıl rayonunun işğaldan azad edildiyini açıqladığı kəndlərinin sırasında doğulub boya-başa çatdığı Soltanlının da adı var. Azərbaycana professorlar bəxş etmiş ziyalılar kəndi - Soltanlı. O Soltanlı ki, onun və ümumən Cəbrayılın Ermənistan tərəfindən işğal olunduğu xəbərini Seymur Türkiyədə, təhsil aldığı Ankarada eşitmişdi.

"Qardaş Türkiyənin nüfuzlu Qazi Universitetinin tarix fakültəsində təhsil alırdım. Bu ağır xəbər məni çox sarsıtdı, həyatdan küsdüm. Xatirimdədir ki, tələbə yoldaşlarım məni ovundurmağa çalışırdılar. O vaxt Yaxın Şərq ölkələrindən Türkiyəyə çoxlu qaçqın pənah gətirmişdi. Mənə də eyni nəzərlərlə baxırdılar. Hiss edirdim ki, tələbə yoldaşlarımın mənə yazığı gəlir." - deyən müsahibimiz o dövrü xatırlayır.

S.Verdizadə tələbə yoldaşlarının ona yazıq nəzərlərlə baxışlarına düz 5 il dözməli olduğunu, bu hissin ağırlığı ilə yaşamaq, təhsil almaq məcburiyyətində qaldığını vurğulayır. "Üzərindən illər keçdikdən sonra o günlərə qayıtmaq məni sıxır. Gənc yaşımda qəddim əyilmişdi. Hər gün düşünürdüm. Yəni mən Soltanlı bulağından su içə bilməyəcəm? O torpağın havasını içimə çəkməyəcəm? Axı necə ola bilər ki, evimizə gedə bilməyim? Özümə verdiyim suallar çox idi. Doğmalarım, əzizlərim, dostlarım nə edirlər, harada yaşayırlar? Onlar nə yeyirlər, nə içirlər? Cavabsız suallarım həddən artıq çox idi. Təhsilimi yarımçıq qoyub Vətənə dönmək istədim. Valideynlərim qəti şəkildə etiraz etdilər. Təhsilimi başa vurub qayıtdım.

Həyatın ağırlığını özüm də yaşadım. Nə deyim, nə danışım, çox çətindi o günləri xatırlamaq..."- deyən həmkarımız ani olaraq söhbətə ara verir...

S.Verdizadə 19 oktyabr 2020-ci il tarixinin yaddaşına əbədi yazıldığını əminliklə söyləyir və sözünə tam fərqli ovqatda davam edir: "Azərbaycanda qələbə ab-havası hökm sürür. Prezident İlham Əliyev düşmən tapdağından qurtulmuş yurd-yuvalarımızın adlarını açıqlayır. Bir qayda olaraq dövlət başçısı bunu günorta və axşam saatlarında edir. Ancaq xoş müjdələri günün istənilən saatlarında gözləyirik. Soltanlım isə, obrazlı desəm, səhər gəldi. Günəş kimi doğdu. Sanki qəddim dikəldi. Mən artıq köçkün deyiləm. Mənim də doğulduğum kənd var. İndi bizim də dağımız, bağımız, yaylağımız var. 19 oktyabr tarixi soltanlılıların ömrünə qızıl hərflərlə yazıldı. Daha yayda 3-5 gün dincəlməyə ucuz ev axtarmayacağıq. Çünki öz evimiz olacaq. Biz təkcə torpağımıza deyil, həm də evimizə qovuşmuşuq. Yanıb külə dönsə də, biz o evləri yenidən tikəcəyik. Alnımızın təri, gözümüzün nuru ilə ilan mələyən çölləri abadlaşdıracağıq. Alnımızdan süzülən hər damla tər bir fidana qol-qanad verəcək. Yalnız Soltanlı və Cəbrayıl deyil, ümumilikdə Qarabağ cənnətə çevriləcək. Və biz bu dünyadakı cənnətdə yaşayacağıq".

Seymur Verdizadə,
jurnalist

“Bütün yaralar sağalacaq… Biz özümüzə dönürük”.

Daha onu Xirosimaya bənzətməyəcəklər. Daha o ruhlar şəhəri də deyil… 2008-ci ildə “Lonely Planet” jurnalı, Şotlandiyanın nüfuzlu “The Press and Journal” nəşri Ağdamı həmin Xirosimaya bənzətmişdi. 2010-cu ildə Əl-Cəzirənin internet nəşri Ağdamı “ruhlar şəhəri” adlandırmışdı. Ağdam bizə qayıtdı… Bu qayıdışın yolları hamar olsun deyə, minlərlə can qurban oldu… Düz 27 il hər il şəhidlər verdik… Mücadilə etdik, hirsimizi içimizə boğduq… Həmişə alınmadı… Ramil Səfərov bayrağımıza kəm baxan marqaryanları cəhənnəmə vasil elədi… Mübariz İbrahimov səbirsizləndi, səngəri aşıb tək başına düşmənə qan uddurdu, ər kişiliyin nə olduğunu sübut elədi… 2016-cı ildə aprel döyüşlərində ərənlərimiz düşmənə Azərbaycanın gücünü göstərdilər… Ağdam bizə qayıtdı… O qayıdışı yaşamaq üçün Füzulidə sinə hərbə meydan oldu, Cəbrayılda hüququndan keçən əsgər, hərə bir qəhrəman oldu, namusunu hifz etmək üçün Zəngilanı bağrımıza basdıq, BAYRAĞINI yüksəltmək üçün Qubadlıdan geçdik… ŞUŞAda ucaltdıq bayrağımızı! Ağdam bizə qayıtdı… Gözəl şəhərim,sən qayıdana qədər, sənin yoxluğunda təkcə səni yox, üç doğmamı da itirdim… Atamı, anamı, qardaşımı… Bilirəm ki, indi onların ruhları şaddır! Kabusa artıq son qoyuldu! Dəyişdi hər şey! “Kabuslar şəhəri” Ali Baş Komandanın diplomatiya cəbhəsində və döyüş meydanındakı hünəriylə, rəşadətli ordumuzun qüdrəti ilə düşmən tapdağından azad edildi. Ağdam bizə qayıtdı… Bütün yaralar sağalacaq… Hər şey özünə dönür, dönür hər şey… Ağdam da üzü dönüklərdən deyil, heç kim bilməsə də o bilirdi ki, onun yollarının qansız-qadasız etmək üçün nə qədər qan tökülüb… Nə qədər insan qanını qaşığa qoyub dünyanın hər yerində küçələrə, meydanlara çıxıb “AZƏRBAYCAN, QARABAĞ, AĞDAM” deyib… Hər şey bərpa olunacaq, hər şey: çox dəyərli tarixi-etnoqrafik abidə olan İmarət, Muğam-Poeziya Teatrı, Qarabağda yeganə açıq

məbəd olan Ağdam məscidi, dünyada ikinci olan Ağdam çörək muzeyi, məşhur Muğam mərkəzi, məşhur Kəhrizlərimiz, məşhur Ağdam bazarı, məşhur Çay Evi, qızıl balıq təsərrüfatları… “Qarabağ bülbülləri”nin səsi yenə göylərə ucalacaq! “Natəvan qızlar bayramı” yenə dünyaya səs salacaq!

Daha Ağdama “tini, küçəsi olmayan şəhər” deyilməyəcək. Daha Ruhlar şəhəri olmayacaq! Xirosima ilə də müqayisə edilməyəcək! Ağdam elə yenə də doğma, isti, qonaqlı-qaralı, qürurlu, varlı-hallı, güvənəcəyimiz AĞDAM olacaq. Həm ötkəm, həm səxavətli, həm qonaqpərvər, həm də mərd Ağdam… Ağdam bizə qayıtdı və… Sən olasan gülüstan, sənə hər an can qurban, AZƏRBAYCAN!

Mətanət Ağamirli,
Əməkdar jurnalist

“44 gün...ömrümüzə yazılan 1056 saat...”

44 gün...ömrümüzə yazılan 1056 saat... O hissləri sözlə ifadə etməyə çətinlik çəkirəm. Günləri deyil, dəqiqələri, anları gözləyirdik. “Ali baş komandan bu gün hansı şəhərin, kəndin işğaldan azad olunması xəbərini verəcək?” - deyə gözümüz cənab prezidentin səhifəsində qalırdı. Nə xoş halıma ki, həmin dövrdə Lider televiziyasında "Çıxış Yolu" proqramının canlı yayımları davam edirdi və hər qələbə müjdəsini efirdən tamaşaçılara vermək şansım var idi. Efirdə ağlamağı heç sevmirəm, amma hər dəfə bu mujdəni efirdən söyləyəndə gözümdən sevinc yaşı axdı, əllərimin titrəyişi, səsimin hıçqırığı, ürəyimin çırpıntısı... Təkrarolunmaz, heç vaxt yaşamadığım və bundan sonra da heç vaxt yaşamayacağım hisslər idi. Mənə elə gəlirdi ki, o anda 30 ilin həsrətinə dözə bilməyib dünyadan köçən qarabağlıların və 1-ci Qarabağ Müharibəsi şəhidlərinin ruhu studiyada dolaşır. Nəhayət ki, ürəklə onlara:“Ruhunuz şad oldu!” - deyə bildim. Bu əvəzolunmaz anları bizə yaşadan, canı bahasına Ana vətəni düşmən tapdağından qurtaran, boynubükük xarıbülbülü əsirlikdən xilas edən, torpağı da, milləti də, dövləti də illərin həsrətindən qurtaran şəhidlərimiz oldu. Qələbə xəbərləri gəldikcə, cəbhədə savaş böyüdükcə şəhidlərin də sayı artırdı. Bir gözümüz sevinib, bir gözümüz ağladı. O anda söz verdim! Adı ilə tarix yazan, Qarabağı bizə qaytaran şəhidlərin əziz xatirəsini yaşatmaq üçün bundan sonrakı jurnalistika fəaliyyətimdə əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm. Və tarixi Şuşa qələbəmizdən sonra çəkiliş qrupumuzla bərabər yola çıxdıq; şəhidlərin məzarını və ailələrini ziyarət etməyə, onların qəhrəmanlığını təbliğ etməyə. Artıq neçə aydır bu missiyanı davam etdirirəm. Şəhid atası ilə danışmaq, şəhid anasının gözünün içinə baxmaq, oğlundan danışıb yarasının qaysağını qoparmaq adamdan ürək istəyir. Mən hər şəhid ocağında ürəyimin bir parçasın qoyuram. Onu da deyim ki, şəhid analarının gözünə baxa bilmirəm...Mən anlayıram, onlar

qəhrəmanlar dünyaya gətirmiş qadınlardır, onların adı ilə millət, dövlət fəxr edir, amma bütün bunlarla yanaşı, onlar övlad itirən valideynlərdir....İki oğlunu şəhid verən Ziba ananın gözünə necə baxım mən axı...? Sentyabrın 27-də, Vətən Müharibəsi başlayan gün mən çəkiliş qrupu ilə Masallıda, Aprel şəhidi XTQ-nin hərbiçisi Nurlan Əsgərlinin evində, Ziba ananın qonağı idim və elə o qapıya çatar-çatmaz Vətən Müharibəsinin başlanması xəbərini aldıq. Ziba ana sevinirdi, ikinci oğlu, XTQ-nin hərbiçisi İntiqam qardaşının qisasını alacaqdı! Həmən gün Ziba ana şəhid oğlu Nurlanın bir dəst hərbi geyimini mənə verib dedi ki: "Al, bu formanı geyinib efirə çıxarsan, Nurlanımdan danışarsan, qoy balamın ruhu şad olsun, bilirəm, bu müharibədə Qələbə bizimdir, bu formanı geyinib Şuşaya gedərsən!"

Mən Ziba ananın arzusunu yerinə yetirdim, şəhid Nurlanın hərbi formasını geyinib efirə çıxdım, amma nə biləydik ki, qələbəni gözləyən Ziba ananın ikinci oğlu İntiqam da şəhadətə yüksələcək....

Mən, Ziba anaya verdiyim sözü hələ tutmamışam, şəhid Nurlanın hərbi formasını geyinib Şuşaya getmək, şəhidlərə sarılan bayrağı öpmək, qəhrəmanların uyuduğu torpağa diz çökmək var hələ öndə...

Nuranə Gülər, jurnalist,
"Çıxış Yolu" sosial
televiziya layihəsinin rəhbəri

“Könül vətən sorağında...”

Dolanbac yollar, sıldırımlı qayalar, vahiməli dağlar, yamyaşıl meşələr, Tərtər çayı, billur kimi bumbuz bulaqlar və uşaqlığım... Mən Kəlbəcəri məhz bu cür xatırlayıram. Sonuncu dəfə 15 yaşımda gördüyüm Kəlbəcər mənim hər il yay tətillərimin keçdiyi məkan olub. Atam əslən Kəlbəcərdən idi. 16 yaşında-məktəbi bitirdikdən sonra Kəlbəcərdən çıxsa da, doğma yurduna çox bağlı adam idi. Elə bir il olmazdı ki, bizi Kəlbəcərə aparmasın. Sonuncu dəfə Kəlbəcəri 1991-ci ildə görmüşəm. Təəssüf ki, 1993-cü ildə Kəlbəcər düşmən əlinə keçdi. Amma bu illər ərzində biz Kəlbəcəri heç vaxt unutmadıq. Elə bir gün yox idi ki, atam oranı xatırlamasın. Danışanda kövrəlir, gözləri dolurdu. “Görəsən, nə vaxtsa Kəlbəcəri bir də görə biləcəm?”- deyirdi.

Çox inanırdı ki, bir gün mütləq Kəlbəcər geri qayıdacaq. Kəlbəcər qayıtdı, amma atam artıq yox idi... 2020-ci il sentyabrın 27-də Vətən müharibəsi başlayanda hər kəs kimi mən də böyük həyəcan keçirdim. Doğrudanmı, Qarabağımız bizə qayıdırdı? Həmin günlər bunun yaratdığı təəssüratları sözlə ifadə etmək mümkün deyil. Hər gün kəndlərimiz, şəhərlərimiz azad olunduqca yaşadığım sevinci izah etmək çox çətindir. Prezident Ali Baş Komandan İlham Əliyevin xalqa hər müraciətini səbirsizliklə gözləyir, onun çıxışını diqqətlə dinləyirdim və dövlət başçısının dedikləri hər kəs kimi məndə də əminlik yaradırdı ki, qələbə çox yaxındadır. Həmin günlərdə İctimai Televiziyada aparıcısı olduğum “Diqqət mərkəzi” və “Diqqət Mərkəzi Yekun” verilişləri hər gün efirə çıxırdı. Və mən hər dəfə efirə girəndə :“Görəsən, bu gün Kəlbəcərin işğaldan azad olunması xəbəri gələcək?”- deyə düşünürdüm. Çünki o xəbərin qürurunu məhz efirdə yaşamaq istəyirdim. Allaha şükürlər olsun ki, bu sevinci mənə yaşatdı. Ümumiyyətlə, xoşbəxt aparıcıyam ki, Qarabağın azad olunması günlərində şərəfli işi yerinə yetirmişəm, o xəbərlərin yaratdığı sevinci, təəssüratları

verilişimdə qonaq olanlarla birlikdə tamaşaçılara ötürmüşəm. Xüsusilə noyabrın 8-də, Prezident İlham Əliyev xalqa müraciət edərək Şuşanın işğaldan azad olunmasını elan etdikdən dərhal sonra efirə çıxaraq bu xəbəri hərbi ekspert Üzeyir Cəfərov və Anar Şuşalı ilə şərh etməyimizi, o möhtəşəm hissləri yaşadığım günü heç vaxt unutmayacam. Bir də, təbii ki, noyabrın 25-ni - Kəlbəcərin geri qaytarıldığı günü. Əslində, Kəlbəcərin geri qayıtması sevincini noyabrın 10-da imzalanan üçtərəfli bəyanatdan sonra yaşamağa başladım. Hələ müharibə getdiyi günlərdə düşünmüşdüm və bunu efirdə də səsləndirmişdim ki, Kəlbəcər azad olunan gün atamın məzarına gedərək ona bu xəbəri çatdıracam və bir gün mütləq Kəlbəcərdən onun məzarı üçün bir ovuc torpaq gətirəcəm. Noyabrın 10-da isə bu arzum artıq gerçək olurdu. Və nəhayət, noyabrın 25-də doğma Kəlbəcər düşməndən azad edildi. Hər kəs yazır, zəng edir, təbriklərini çatdırırdı. Həmçinin media qurumları da təəssüratlarımı öyrənirdi. Amma mən özümdən daha çox bu günü görə bilməyən, amma ruhunun dinclik tapdığına inandığım atam üçün sevinirdim. Atamın məzarına getdim, ona bu xəbəri çatdırdım. Bilirəm ki, onun kimi illərlə torpaq həsrəti ilə yaşayan, amma yurdlarının azad olunmasını görə bilməyən insanlar olub. Bu qələbə onların da qələbəsidir. Vətənini canından çox sevən, dünyanın ən gözəl yerini belə, doğma yurduna dəyişməyən, öz torpağının qoxusu ilə yaşayan insanların.

Mən Kəlbəcərə gedəcəm. Mütləq gedəcəm. Uşaqlığımı xatırlamaq, o xoşbəxt illərə bir anlıq geri dönmək, atamın ruhunun dolaşdığı o yerləri bir də görmək, oranın havasını udmaq, suyunu içmək, Qələbənin qürurunu yaşamaq, atamın məzarına bir ovuc torpaq gətirmək və "Salam, Kəlbəcər, mən yenə gəlmişəm"- demək üçün...

Nigar Sabirqızı, teleaparıcı

"İnsan harada yaşayırsa-yaşasın, cənnət onun Vətənidir!"

Biz cənnətimizdən 30 ilə yaxın didərgin düşdük. İnsanları yuvasından didərgin salmaq böyük günahdır. Uşaq vaxtı yadımdadır, quş yuvasına yaxın getməyi belə bizə qadağa etmişdilər. Nənə-babalarımız həmişə deyirdilər ki, yuvaya əl uzatmaq və onu uçurtmaq ən böyük günahdır. Bu günahı edən, bu ədalətsiz torpaq iddiasını, müharibəni,qırğını salan, evlərimizi darmadağın edib, yer üzündən silən, dünyada misli görünməyən, içimizdə yaşayıb, suyumuzu-çörəyimizi yeyib harınlamış mənfur düşmənimiz ermənilərdir.

1993-cü ildə 23 avqust tarixində Füzuli rayonu Ermənistan Silahlı Qüvvələri tərəfindən işğal edildi. Həmin illəri çox yaxşı xatırlayıram.... Ali məktəbi bitirib rayonumuza qayıtdım, ailə qurdum, ev qurdum, övlad sahibi oldum. Çox xoşbəxt idim. Xoşbəxtliyin ilk addımlarını atmağa balamışdıq ki, dünya başımıza uçdu. Müharibə başladı. Yuvalarımız dağıldı, ocaqlarımız söndü, evlərimiz xarabaya döndü və biz didərgin düşdük, köçkünlük həyatına başladıq. Biz və bütün qohumlar əvvəl rayonun bizdə olan kəndlərinə gəldik. Elə bilirdik ki, bir neçə günə evimizə, ocağımıza qayıdacağıq. Ona görə də elə əynimizdəki paltarlarımızla çıxmışdıq. Haradan bilərdik ki, biz uzun illər o yuvamıza qayıtmayacağıq. Mən ailəmlə birlikdə müxtəlif ünvanlarda kirayələrdə, yataqxanalarda şəraitsiz yerlərdə yaşamağa başladıq. Əlbəttə, iş tapana kimi çox çətin günlərimiz oldu. 1998-ci ildən Vətəndaş cəmiyyətində QHT sektorunda çalışmağa başladım. Çalışdıq-vuruşduq və çətin günləri geridə qoymaq, övladlara təhsil vermək və onların sağlam həyat tərzi keçirməsi üçün daha böyük layihələrdə fəaliyyətlərimizi davam etdirdik. Şükürlər olsun, övladlara Ali təhsil verdik. Hazırda müxtəlif peşələrə yiyələniblər. 28 il bir igidin ömrüdür. Bizim övladlarımız o torpaqlarda doğuldular, lakin başqa yerlərdə böyüdülər. Valideynlərimiz hər gün

eşitdiyimiz vətən həsrəti, doğma torpaqlar haqqında, o torpaqların iqlimi, təbiəti, havası, suyu, buz-bulaqları, dağları-dərələri, çayları-gölləri və xüsusilə də, mehriban, səmimi, qonaqpərvər camaatı haqqında danışıb, o günləri tez-tez xatırladıqca, sən demə, övladlarımız bu yanğını, bu hissləri, bu həsrətin nə demək olduğunu bizlərə hiss etdirmədən daxillərində bir guşədə saxlayıblarmış. Bəzən bizə laqeyd görünən bu gənclərimiz içlərində saxladıqları böyüklərin vəsiyyətlərini, biz valideynlərin hisslərini duyub döyüşə getdilər və 44 günlük müharibədə qanları-canları bahasına həsrətə son qoydular.

1988-ci ildən başlayan Ermənistan təcavüzünə qarşı mübarizədə minlərlə füzulili döyüşmüş, yüzlərlə füzulili şəhid olmuş, yaralanmış, itkin düşmüşdür. Füzulinin 1.100-dən çox şəhid və itkini, 113 girovu, 1450 nəfərdən çox müxtəlif dərəcəli əlili var. Füzuliyə erməni təcavüzü nəticəsində 36.361 nəfər uşaq zərər çəkmiş, onlardan 155 nəfəri valideynsiz qalmışdır. Füzulidə hər bir ailə həmin zərərçəkmiş ailələrdən oldu. Bizim ailəmizdə də şəhidlərimiz, ağır itkilərimiz oldu: Cənab Prezident tərəfindən Azərbaycan Respublikası Milli Qəhrəmanı adına layiq görülən Elxan Zülfüqarov (əmimoğlu), Azərbaycan Respublikasının “Vətən Uğrunda”medalı ilə təltif edilmiş Elman Quliyev (xalam oğlu), şəhid Süleyman Səfərov (xalam nəvəsi), Qazi - Cənab Prezidentin sərəncamı ilə II-ci Qarabağ müharibəsində Cəsur döyüşçü, Füzuli, Xocavəndin azad olunmasına görə medalı ilə təltif olunan Govşad rotasının komandiri Adil Quliyev (əmimoğlu), qeyd edim ki, o həm də I-ci Qarabağ müharibəsi veteranıdır. Və digər yaxın qohumlar. Əlbəttə, bütün şəhidlər bizim övladlarımız, qardaşlarımızdır. Allah cəmi şəhidlərimizə rəhmət eləsin, qazilərimizə can sağlığı versin. Bütün şəhid ailələri qarşısında baş əyirəm, onlara səbr diləyirəm və hər birinin Qarabağda bir evi olduğunu qeyd edirəm. Bu illər ərzində çox təəssüflər olsun ki, ata-anamı da itirdim və onlara doğma ocaqlarını görmək qismət olmadı. Biz doğma torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasını

səbirsizliklə gözləyirdik. İstəyirdik ki, o torpaqlara qayıdıb oranın havasını udaq, saf bulaqlarından su içək, doğma torpaqda əkin-biçin edək. Bəli, vaxt yetişdi, bu gün biz doğma yurda qayıtmağa hazırlaşırıq. Ali Baş Komandanımız Cənab İlham Əliyev və Şanlı Ordumuz bizim həsrətimizə son qoydu, yurdumuzu düşmən tapdağından azad etdi. Biz məcburi köçkünlər bu gün həmin xoşbəxt anları yaşayırıq. Heç bir çətinlik bizi qorxutmur. Bilirik ki, şəhər və kəndlərimiz az bir zaman içərisində bərpa ediləcək, əvvəlkindən də yaxşı şərait yaradılacaq. Mən cənab Prezidentin bir çıxışını unutmuram. O qeyd etdi ki:"Bu gün bizim televiziya kanallarımız, internet saytlarımız uzun illər məcburi köçkün həyatı yaşamış insanları, onların duyğularını, onların sözlərini ictimaiyyətə təqdim edəndə onların ən çox sevdiyi və dediyi ifadəni mən bildirmək istəyirəm. Deyir ki:" Artıq mən qaçqın deyiləm." Bilirsiniz, bu nə deməkdir? Bu, bəlkə də, ən xoşbəxt anların təzahürüdür, həm bu insanların həyatında, həm bizim hamımızın həyatında və mənim həyatımda. Deyir ki:" Mən artıq köçkün, qaçqın deyiləm." Onlar mənfur düşmən tərəfindən bizə yapışdırılmış ifadədən öz canlarını qurtarmaq istəyirdilər və bu gün gəldi."

Bəli, bu gün gəldi və biz artıq məcburi köçkün deyilik, öz doğma yudumuzun sakinləriyik. Bu böyük qələbəni bizlərə yaşadan Ali Baş Komandamıza, Müzəffər ordumuza təşəkkür edir, şəhidlərimizə Allahdan rəhmət diləyirəm.

Zəminə Səfərova
sosioloq, ictimai xadim,
BMT-in Miqrant Qaçqın Qadın və Gənclər Mərkəzinin sabiq sədri,
Beynəlxalq Avrasiya Mətbuat Fondunda Proqram Departamentinin sosioloqu,
"İnkişaf və Rifah Naminə" İctimai Birliyin sədri

“Ruhların sevindiyi gün...”

Bu yazımı Vətən, torpaq həsrətilə dünyadan köçən atam Yusif həkimə - Ağayev Yusif Qaraş oğluna ithaf edirəm.

27 il... 1993-cü ilin iyun ayı idi. Vəziyyət get-gedə pisləşirdi. Yaxın keçmişimizdə baş verən Xocalı faciəsi, alınmaz qala Şuşanın, Laçının, Kəlbəcərin işğalı, ön cəbhədən gündəlik aldığımız xəbərlər hamını həyəcan, təşviş içərində saxlayırdı. Atılan topların, raketlərin, mərmilərin səsi, başımızın üstündən keçən qırıcı təyyarələrin qulaqbatıran uğultusu müharibənin bütün dəhşətlərini uşaq yaddaşıma ömürlük həkk elədi. Heç vaxt yadımdan çıxmaz, məktəbə gedərkən yanımızda saxlayıb, maşının pəncərəsindən: “Bir Xocalı faciəsini də siz yaşamaq istəyirsiniz? Valideynləriniz sizi niyə burda saxlayır?”- deyən oğlanların səsi. Biz də beş bacı. Hamının əli-qolu işdən-gücdən soyumuşdu. Hamı bir gün o gözəl torpaqların da yağı düşmənin tapdağı altına düşəcəyinə inanmağa başlamışdı...

14 yaşım vardı kəndimizdən çıxanda. 8-ci sinfi bitirmişdim. Kəndimizdə, evimizdə keçirdiyim o son gecəni heç bir zaman unutmadım. Elə bil ürəyimə dammışdı ki, mən evimizdən həmişəlik çıxıram. Bu mənim o evdə son gecəm idi. Tülkülərin, çaqqalların səsi bütün kəndi bürümüşdü. Necə vahiməli ulaşırdılar. Çox qorxurdum. Yatmağa da qorxurdum, yatmamağa da. Gözüm qapıda qalmışdı ki, indicə ermənilər evimizə girəcək...

Doğulduğum Cəbrayıl rayonunun Böyük Mərcanlı kəndi Arazboyu kəndlərdən biridir. Yaşadığımız evi Araz çayından ayıran Maralyan kəndinin üzüm sahələri idi. O vaxt ön cəbhədə bir hadisə baş vermişdi. Eyni gündə kəndimizə neçə evə şəhid cənazəsi gətirildi. Düşmən gecəyarısı posta hücum edib, əsgərlərimizin hamısını yatdığı yerdə küt alətlərlə, işgəncə ilə öldürmüşdülər. Döyüşdə olan qonşularımız danışırdılar ki, hiyləgər düşmən gecə vaxtı tülkü-çaqqal kimi ulaşıb postda olan əsgər-

lərimizi aldatmışdı. Arazqırağı meşələrdə də tülkü, çaqqal çox olurdu. Hər gecə səs-səsə verib ulaşırdılar. O hadisədən sonra nə vaxt o səsi eşitsəm ağlıma tülkü, çaqqal xislətli erməni gəlirdi, elə indi də.

Nə vaxt yuxuya getdiyimi bilmirəm səsə oyandım: “Dur, hazırlaş, gedirik!”. Bakıda yaşayan xalamın həyat yoldaşı ana nənəmi, dayımın yoldaşını və körpə uşaqlarını, bir də biz qızları kənddən aparmağa gəlmişdi. Atam-anam, balaca bacım qalırdı. Fikirləşirdik ki, məktəb açılana kimi qalıb qayıdarıq. O vaxta qədər də vəziyyət düzələr. Bir yandan da o evə, o kəndə bir də qayıtmayacağımı hiss etmiş kimi hər şeyi gözlərimə yığmağa çalışırdım. Və hisslərimdə yanılmadım... O həsrət düz 27 il çəkdi.

Biz çıxandan sonra vəziyyət daha da pisləşmişdi. Bir həftə sonra ana babam anamı və balaca bacımı da Bakıya gətirdi. Artıq kənddən qadınlar demək olar ki, çıxarılmışdı, cəbhə bölgəsindən kənarda qohum-əqrəbalarının yanında məskunlaşmışdılar. Kişilər isə sona qədər kənddə qalıb, mübarizə aparmaq əzmindəydilər. O dövrdə atam Böyük Mərcanlı kənd xəstəxanasının baş həkimi işləyirdi.Avqust ayının 23-də Cəbrayıl rayonu da işğal olunandan sonra mərkəzi xəstəxana da bizim kəndə köçürülmüşdü və qospital kimi fəaliyyət göstərirdi. Bu ərəfədə Arazqırağı kəndlərin işğal olmayacağı xəbəri bu kəndlərin sakinlərində ruh yüksəkliyi, inam yaratmışdı. Araz çayı şimali cənubdan ayıran sərhəd olduğu üçün İran İslam Respublikasının ərazisinə həmsərhəd 17 km-lik ərazini də toxunulmaz edirdi. Bizim kəndimiz də həmin əraziyə düşürdü. Oktyabr ayının 2-də atam Bakıya gəlib balaca bacımın 2 yaşını qeyd edib, səhəri günü anamı və bacılarımı da götürüb kəndə qayıtdı. Hətta qayıdarkən evimizdən çıxartdığımız əşyaları da qaytardılar ki, 17 km-ə qədər sərhəddə ermənilər girə bilməzlər. Bakı-Naxçıvanı birləşdirən dəmir yolu xətti bizim kəndin ərazisindən keçirdi. Kənddə guya camaatın köçürülməsinə kömək məqsədilə evlərin əşyalarını vaqonlarla

daşıyacaqdılar. O qədər insanların əşyaları vaqonlarda qaldı. Yəqin ki, o da bir təxribat idi. Sonra bildik ki, o vaqonlar elə dolu, hazır şəkildə aparıldı..

Atamgilin kəndə qayıtması cəmi 20 gün çəkdi. Oktyabr ayının 23-ü günü atam işə gedəndə kəndin girəcəyində əmim oğlu qarşısına çıxıb: "Əmi, getmə, ermənilər kəndə girdilər"- deyib, yoldan qaytarmışdı. Atam sonuncu dəfə evə gəlib əsgər şineli varmış onu (deyirdilər ki, kimin evində döyüşçü paltarı var ermənilər birinci o evi dağıdırmışlar), dərman qutusunu və bir də radiosu vardı onu götürüb,Arazın qırağına - anamgilin yanına gəlmişdi.

Bu ərəfələrdə də Füzuli, Horadiz tərəfdən yollar bağlandığı üçün yeganə pənah yeri Araz çayı qalırdı. Soyuq oktyabr ayı, buz kimi soyuq Arazın suyu Cəbrayıl, Zəngilan camaatının xilaskarı oldu. Orda yaşadıqlarını – Arazı keçərkən burulğana doğru getmələrini, bacımın əlindən çıxmasını, bir ata üçün " ya ikimiz də axmalıyıq, ya da uşağı buraxmalıyam" qorxusunu, həyəcanını, anamın o gecəni çayın kənarında keçirməsini kaş ki, atam özü yazmış olardı. Həmişə o hadisələri təkrar-təkrar yaşıyırmış kimi həyəcanla danışırdı, biz də eyni həyəcanla dinləyirdik.

Bizim həyətimizdən baxanda Cənubi Azərbaycanın dağətəyi kəndləri, kasıb komaları görsənirdi. Əkin-biçinlə, heyvandarlıqla məşğul olurdular. Ən maraqlı isə Novruz bayramını çox təmtəraqla qeyd edirdilər. Ora keçəndən sonra atam bacımla dağın başına çıxıb ordan evimizə baxmışdı. Həmişə danışırdı ki, min bir əziyyətlə tikib, sonra da qoyub gəldiyim evimə baxdım,ətrafıma baxanda o qədər əzab-əziyyətdən, o boyda ev-eşikdən əlimdə qalan yalnız əlimdən tutan 2 yaşlı Ayselin(balaca bacım) əlini görəndə özümə söz verdim ki, nə qədər ömrüm var, imkanım çatacaq yalnız uşaqların elmi, təhsili üçün çalışacağam. Ömrünün sonuna qədər elə də elədi...

Sonra müharibədən də betər məcburi köçkünlük dövrü başladı. 1993-cü ilin noyabr, dekabr ayı olardı. İndiki Şirvan (o

vaxtkı Əli Bayramlı) şəhərində məskunlaşdıq. Bütün idarə, müəssisə rəhbərlərinə qaçqınların məskunlaşdırılması ilə bağlı tapşırıq verilmişdi. Atamın qrup yoldaşı Rahib həkim (Allah rəhmət eləsin) bizi Şirvana çağırdı. Bütün qohum-əqrəbadan uzaq düşsək də, atamın əsas istəyi bizim təhsil almağımızla bağlı olduğu üçün məskunlaşdığımız yer də Şirvan şəhəri 1 saylı orta məktəbə yaxın yerləşirdi. Yanvar ayında, o vaxt 3-cü yarimildən dörd bacı məktəbə başladıq. Kəndimizdə olduğumuz müddətdə Yusif həkimin, Nazilə müəllimənin övladları, bir məktəbin sevimliləri birdən-birə "qaçqın uşaqlar" olmuşdular... O sözün yaşatdığı ağır psixoloji zərbəni heç bir sözlə ifadə etmək mümkün deyil. Ancaq yaşayan bilər. Ailəlikcə çox çətin günlər yaşadıq. Atam işləmirdi. O boyda xəstəxananın baş həkimi işsiz qalmışdı. Özü də ancaq bir şeyi fikirləşirdi ki, mütləq tezliklə torpaqlarımız qaytarılacaq, yenə öz ev-eşiyimizə qayıdacağıq. Bu illər ərzində valideynlərimizin tək təsəllisi bizim tələbə adını qazanmağımız idi. Bir-birimizin ardinca beşimiz də ali məktəbə qəbul olduq. Bacılarımın ikisi Tibb Universitetini bitirdi, ikimiz Pedaqoji Universitetin tələbəsi olduq, balaca bacım kimya texnalogiyası sahəsində ali təhsil aldı. Valideynlərimizin istəyinə uyğun ailə qurduq. Həyat davam edirdi. Amma harda olmağımızdan asılı olmayaraq, xoş, qayğısız uşaqlığımızı, gözəl günlərimizi qoyub gəldiyimiz doğma torpağımızın canımıza hopmuş həsrəti, nisgili həmişə bizimləydi. Hər yaz gələndə atamla Araz çayının kənarında yediyimiz yemliyin, qanqalın dadı, ətri gəlirdi burnumuza. Hər qar yağanda: "Oranın qışı, qarı da bir başqaydı"- deyirdik. Hələ buz bulaqlarını, təmiz havasını, müqəddəs daşını, bərəkətli torpagını demirəm..

Ali məktəbi bitirəndən sonra təyinat üzrə Cəbrayıl rayonunun ilk Milli Qəhrəmanlarından olan Vüqar Hüseynovun adını daşıyan Daşkəsən kənd tam orta məktəbində pedaqoji fəaliyyətə başladım. Kiçik bir Cəbrayıl idi ora mənimçün... "Qaçqın" sözünün üzümüzə vurulmadığı bir yerdi. Pedaqoji

heyətinin 80-90 faizi cəbrayıllılar olan bir kollektivdə hər gün sözümüz-söhbətimiz o yerlərlə bağlı olurdu. “Qaçqın məktəbləri kimə, nəyə lazımdı?”- deyənlərə, o məktəblərin saxlanması bəlkə də dövlətimizin ən uğurlu siyasətlərindən biri idi, deyərdim, o torpaqları unutdurmamaq adına... Dəfələrlə Bakı şəhər məktəbinə yerdəyişmə etmək imkanım olsa da, hər gün ora gedib-gəlmək Cəbrayılda olmaq kimi idi mənimçün. Bilirdik, nankor ermənilərin o cənnət diyarımızı dağıtdığını, daşı daş üstündə qoymadığını, Ağdamın, Cəbrayılın, Füzulinin yerlə yeksan olduğunu... Hərdən ermənilərin çəkdiyi kadrlarda Şuşanı, Laçını, Kəlbəcəri görəndə göz yaşını saxlamaq qeyri-mümkün idi. Biz 27 il xatirələrimizdə yaşatdıq o cənnət məkanları.

2016-cı il ailəmiz üçün çox ağır bir il oldu. Bir gün o yerlərə mütləq qayıdacağımız ümidi ilə yaşayan atam vətən, torpaq həsrətilə dünyadan köçdü. Atamın acısını yaşadığımız bir vaxtda məlum aprel döyüşləri baş verdi. İllərdən sonra 4-5 günlük də olsa içimizdə böyük bir ümid yarandı. Müharibə uşaq yaddaşımıza təsəvvür olunmayacaq qədər böyük zərbələr vurdu.Müharibə çox dəhşətli bir şeydir. Amma biz müharibəni istəyirdik. Biz itirilmiş torpaqlarımızı, itirilmiş qürurumuzu, yarımçıq qalan uşaqlığımızı, xoşbəxt günlərimizi geri istəyirdik. Və inanırdiq... Hansı yolla olur-olsun bir gün o torpaqlara qayıdacağımıza... Sentyabr ayının əvvəlləri idi. Ailəvi Göygölə getmişdik. Göygölə qalxan yolun üstündə “Kəlbəcər 80 km” yazılmış bir lövhə vurulmuşdu. Göz yaşları ilə baxmışdım o lövhəyə. Və o 80 km mənə o qədər uzaq görünmüşdü ki...

Sentyabr ayının 27-si səhər-səhər xəbərlərə baxırdım, yenə cəbhə bölgəsində atəşkəsin pozulması xəbərini oxuyanda, əvvəlki “atəşkəs pozulmalarından” biri sanmışdım. Amma son vaxtlarda cəbhəyanı ərazilərdə müharibə ilə bağlı hazırlıq işləri bizi həm ümidləndirirdi, həm də qorxudurdu. Elə həmin günü günorta xəbərlərdə ordumuzun əks-hücuma keçdiyini və doğulduğum Böyük Mərcanlı kəndi ilə bərabər bir neçə kəndin

işğaldan azad olunması xəbərini eşidəndə yaşadığımız hissləri sözlərə sığışdıra bilmirəm. Hamı sevincindən ağlayırdı. 27 ildən sonra o torpaqlara bu gün qürur hissi ilə rəşadətli, müzəffər, qalib dediyimiz ordumuzun, əsgərlərimizin ayağı dəymişdi. 27 ilin həsrəti, nisgili gözlərimizdən sel olub axırdı. Həmin gün azad olan təkcə torpaqlarımız deyildi, o torpaqların insanları çiyinlərində yük kimi gəzdirdiyi, ürəklərini məngənə kimi sıxan, kiminin acıyırmış kimi, kiminin lağ, təhqir kimi üzlərinə vurduğu "qaçqın" sözünün əsarətindən qutarmışdı. Hamı sevinirdi.

30 illik yolu 44 günə keçdi müzəffər ordumuz. Hər şey o qədər gözəl təşkil olunmuşdu ki, biz yalnız qələbəyə köklənmişdik. Hər gün bir ayrı sevinc, hər gün bir ayrı həyəcan... Ali baş Komandanımızın qələbə xəbərlərini, çıxışlarını, müsahibələrini necə həyəcanla gözləyirdik. 44 gün bizə bir ömrə sığacaq qədər böyük həyəcanlar yaşatdı. Uşaqdan böyüyə hər kəsin ürəyi Vətən üçün döyünürdü. Biz əsl birliyin, bərabərliyin, həmrəyliyin gücünü gördük. Biz əsl qələbəni gördük. Gülə-gülə ölümə meydan oxuyan oğullarımızı, hər iki gözünü, əlini-ayağını Vətən üçün fəda edən qazilərimizi, oğullarını, ərlərini çiyinlərində cənnətə yola salan mərd analarımızı, bacılarımızı, qız-gəlinlərimizi gördük. Biz Azərbaycan əsgərini, Azərbaycan bayrağını görəndə hönkür-hönkür ağlayan cənublu qardaşlarımızı gördük. Uşaqdan böyüyə hər kəs Vətən oldu, Qarabağ oldu, qarabağlı oldu! Qarabağ Azərbaycan oldu! Burada birdə ən böyük qələbə millətin özünə, soy-kökünə qayıdışı oldu. Bu gün artıq soy-kökü ilə qürur duyan, milliyyətini, dilini, dinini, bayrağını, torpağını tanıyan, sevən bir nəsil var.

Yaşadığım bu qədər sevinclə bərabər içimdə bir nisgil var- kaş bu günləri bir gün bu günlərin olacağına hamıdan çox inanan atam da görərdi. Həmişə Orxana - böyük nəvəsinə: "Mən inanıram ki, bir gün torpaqlarımız işğaldan azad olacaq. Həmin günü mən görməsəm də, qəbrimə gəlib, "baba,

torpaqlarımız azad oldu, ruhun sevinsin" – deyərsən."- deyirdi. Dediyini elədik.

Bu gün müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi və rəşadətli oğullarımızın əzmi, iradəsi sayəsində Cəbrayılımız, Füzulimiz, Zəngilanımız, Qubadlımız, Ağdamımız, Laçınımız, Kəlbəcərimiz, Şuşamız – Qarabağımız azaddır! Bu gün Qarabağ müharibəsi başlayan gündən torpaqlarımızın azadlığı uğrunda canını fəda etmiş bütün şəhidlərimizin, Vətən həsrəti, torpaq nisgili ilə dünyadan köçən bütün ata-analarımızın ruhu sevinir, şaddır! 28 il məzarları əsirlikdə, düşmən tapdağında nigaran qalan ruhlar sevinir bu gün!

Biz ölənə qədər bu gözəl günü bizə yaşadan hər kəsə - əsl qardaşlıq nümunəsi olan Türkiyə, Pakistan Respublikalarına, xüsusilə də, bu QƏLƏBƏnin səbəbkarları şəhidlərimizə və qazilərimizə borcluyuq!

Günay Yusifqızı
Cəbrayıl rayonu Böyük Mərcanlı kəndi
Heydər Əliyev adına liseyin
təşkilati işlər üzrə direktor müavini

"Biz Laçına qayıdırıq"

Bir neçə il bundan əvvəl bir qrup jurnalistlə Cocuq Mərcanlıya gedirdik. Horadiz şəhərini keçəndən sonra məni qəribə hisslər bürüdü. Sanki bu yol yarıda bitməyəcək, düz Laçına kimi uzanacaqdı. Əslində 2016-cı ilin aprel zəfərinin rəmzi əhəmiyyəti də elə bundan ibarət idi. Bu, düşmənə də, dünyaya da bir mesaj idi ki, biz gəlirik.

Həmkarlarım və Allah şahididir. Dedim ki, əminəm, bu yol bizi Laçına aparacaq. Jurnalistikamızın ağsaqqalı Cahangir Məmmədli sözlərimdən təsirləndi, professorun gözləri doldu. Səfərdən dönən kimi "Bu yol bizi Laçına aparacaq" sərlövhəli məqalə yazacağını dedi.

Və budur, artıq biz Laçına qayıdırıq! Yenə qarışıq hisslər keçirirəm. Sevinirəm, kövrəlirəm, beynimdə xatirələr canlanır, qayğısız uşaqlığıma qayıdıram. Qələbənin ilk günlərində bir az da nigaranlıq var idi. Cavabsız suallar rahatlıq vermirdi. Görəsən, Hacısamlıdakı ata evimiz salamatdırmı? Qəbirlərimizi vandallar dağıtmayıb ki? Xaçınyalında Seyid Məmməd Ağanın türbəsi yerindədirmi? Paşa bəyin tut bağını doğramayıblar ki? Bir də özümə təsəlli verirəm. Əşi, bizim kəndlər döyüş gedən yerlərdən uzaqda idi. O qədər erməni nə gəzirdi gedib oralara çıxsın. Sonra yenə yadıma düşür ki, bizim ata evimizi o vaxt öz əsgərlərimiz hospital kimi istifadə edirdi. Deməli, düşmən də oralara kimi gedib çıxmışdı. Niyə getməsin? Axı ermənilər həmişə ölkəmizin ən gözəl, ən səfalı yerlərinə göz dikib. Ancaq şükür ki, artıq bunlar keçmişdədir. Şükür ki, babamın məzarı da, Seyid Məmməd Ağanın məqbərəsi də vandalların əlindən salamat qurtarıb. Müzəffər əsgərlərimiz ziyarət yerlərimizin şəkillərin çəkib göndəriblər. İnşallah qayıdanda ilk işimiz onların ruhları qarşısında baş əymək olacaq.

Doğrusu, heç Laçınla necə görüşəcəyimi, ona nə deyəcəyimi təsəvvür edə bilmirəm. Bilmirəm, "Biz qayıtdıq!"- deyə hayqıracam, yoxsa hönkürüb o daşlara, ağaclara sarılacam. Hərdən mənə elə gəlir ki, sevincdən elə yoldaca ürəyim partlayacaq. Amma gedib çıxa bilsəm, yəqin Laçından üzr istəyərəm. 30 ilə yaxın düşmən tapdağı altında qoyub gəldiyimizə görə. Bağışlasa, dinləmək istəsə, bu illər ərzində başımıza gələnləri danışaram ona. Deyərəm, əmilərim həsrətinə dözmədi, Məhəbbət Kazımov "Laçınım mənim", "Bu il yenə gedəmmədim bizim dağlara" deyə-deyə getdi bu dünyadan. Amma indi onların ruhu şaddı, çünki sən yenə bizimsən. Deyərəm, kəndiçimiz Heydər kişinin nadinc nəvəsi Ehtiram var idi ha, yadına gəlir? İndi o, əməkdar artistdir. Muğam ifaçısı Ehtiram Hüseynov. Avazı bürüyəcək "Üst taxta"nı, "Zeynalın şamı"nı, Muncuqlu körpüsünə kimi gedib çıxacaq səsi. Yenə elimizdə

çal-çağır olacaq, tonqallar qalanacaq. Qələbə tonqalları, bayram tonqalları. Tüstüsü düşmənin gözün tökəcək.

Bir sözlə, ürəyim doludur. Doğma ocaqlarımızı görmək üçün səbrsizlənirəm, günləri sayıram. Elə bil bu 28 ili ürəyimizə daş bağlayıb dözən biz deyildik. Ancaq biz unutmadıq, unutdurmadıq. Laçın bizim xatirələrimizdə, şeirlərimizdə, mahnılarımızda yaşadı. Biz bütün Qarabağı əməllərimizdə yaşatdıq, ona doğru irəlilədik. Çox şükür ki, biz düşməni Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi, "iti qovan kimi" qovduq. Bu yolda canlarını fəda etmiş şəhidlərimizin ruhu qarşısında baş əyirəm, sağlamlığından keçmiş qazilərimizə sonsuz təşəkkürümü bildirirəm. Biz onlara və bütün əsgərlərimizə ömrümüzün sonuna kimi borcluyuq.

Namiq Mayılov
"Region Plus"
Analitik jurnalının redaktoru

"Əhd etmişəm ki, torpağını öpəcəm"

Mən, Vəliyev Vüsal Ehram oğlu 1986-ci ildə Cəbrayıl rayonu Balyand kəndində anadan olmuşam, uşaqlığım orada keçib və xoş xatirələrlə yadımda qalıb. Erməni işğalçılarının digər ərazilərimizlə yanaşı Cəbrayıl rayonunu da işğal etdikdən sonra Bakı şəhərinə köçdük. Bizim rayonda əhali əsasən üzümçülük, taxılçılıq və heyvandarlıqla məşğul idi. Gözəl yerlər idi. Oradan çıxarkən mənim 6 yaşım vardı. Bir sabah səhər yeməyində oyandıq ki, insanlar təşviş içində qışqıra-qışqıra qaçırlar və məlum oldu ki, ermənilər artıq kəndin bir neçə kilometrliyindədirlər. Eyni zamanda, kənd yüksəkliklərdən atəşə tutulurdu. Həmin o qarışıqlıqda özümüzü (uşaqlı-böyüklü 11 nəfər) əmimin maşınının içində gördük və çox çətinliklə oradan uzaqlaşdıq. Bir neçə kənddə qohum evlərində gecələməklə Bakıya gəldik. Adam bir neçə gün gedib qonaq qalanda evi üçün darıxır, siz təsəvvür edin ki, təxminən 10

dəqiqənin içində illərlə yaşadığın yeri tərk edirsən və özünlə ancaq xatirələri gətirirsən. Təbii ki, yaşlı insanlar üçün qaçqınlıq dövrü daha da çətin keçirdi. O zamanlar biz uşaq idik, çox şeyi başa düşmürdük, ancaq vəziyyət, həqiqətən də, çox acınacaqlı idi. Zamanla həyat öz axarına qayıdıb, normallaşırdı, amma Ana Vətən həsrəti bitmirdi. Və nə yaxşı ki, artıq bunlar geridə qaldı.

Bildiyimiz kimi, sülh danışıqları bizim xeyrimizə getmirdi. İllər keçdikcə daha yaxşı anlayırdıq ki, torpaqlarımızın qaytarılması ancaq döyüş yolu ilə mümkündür. Və o gün gəldi. Şanlı ordumuz torpaqlarımızı düşmən işğalından azad etdi. Gözüm hər gün xəbərlərdə, qulağım səsdə idi ki, azad olunmuş kəndlər sırasında bizim kəndimizin də adı çəkiləcək. Və əhd etmişdim ki, kəndə ayaq basanda torpağından öpəcəm. İnşallah minalardan təmizlənsin və dövlətimiz icazə versin, o torpaqlara qayıdaq, əhdim həyata keçsin. O gün çox da uzaqda deyil.

Bu qələbə həm də xalqımıza bizim necə bir cəsur xalq olduğumuzu xatırlatdı, özgüvənimizi qaytardı. Zaman keçdikcə bu qələbənin anlamı daha da böyük olacaq. Mənim artıq 35 yaşım var. Bakıda işim, evimiz var. Həyatım burada qurulub, ancaq hər şey qaydasına düşəndən sonra, öz rayonumuzda kiçik biznes qurub, orada yaşamağı düşünürəm.

Vüsal Vəliyev, Cəbrayıl rayonu Balyand kənd sakini
"ATEF" Şirkətlər qrupunun əməkdaşı

"Səbrsizliklə gözləyirəm!"

Mən Qubadlı rayonunun Məlikəhmədli kəndində anadan olmuşam. Məlikəhmədli Qubadlının füsünkar təbiətli kəndlərindən biridir. Mənim 5 yaşım olanda böyük bacı-qardaşım instituta daxil olduqları üçün valideynlərim onlara görə Bakı şəhərində ev aldı və biz paytaxta köçdük. Amma buna baxmayaraq, bizim gözəl kəndimizlə əlaqəmiz heç vaxt kəsilmədi.

Orada bizim ikimərtəbəli evimiz, gözəl bağ-bağatımız var idi. Hər tətildə kəndimizə, doğmalarımızın yanına gedərdik. Kəndimizin özü qədər insanları da gözəl idi, çox istiqanlı, mehriban... Məlikəhmədlinin girəcəyində bir böyük qaya var idi, adına "Papaqlı qaya" deyərdilər. O qayaya biz eyni zamanda "Xınalı qaya" da deyirdik, onun üstünə çıxıb, bir balaca su ilə yaşlayıb, daşla sürtüb xına əmələ gətirirdik və dırnaqlarımıza, əllərimizə sürtüb saxlayırdıq. Yuduqdan sonra xına kimi qıpqırmızı olardı. Atamın nənəsinin adı Nabat idi. Biz ona Nabat qoca deyərdik. Axşamlar yığışardıq Nabat qocamın başına, o da keçmişdən bizə maraqlı əhvalatlar danışardı. Özü də çox vaxt şeirlə, bayatılarla danışardı. O, şeirləri, bayatıları da özü qoşardı.

Nabat qocamdan hər zaman ətir iyi gələrdi. Soruşardıq ki, ay qoca, bu nə ətirdi vurmusan? O, yaxasına içəridən sancaqladığı kiçicik torbaları göstərib deyərdi ki, bu təbiətin bəxş etdiyi ətirdir. Sonradan ağlım kəsəndə öyrəndim ki, nənəmin qurudaraq kiçik torbalarda yaxasında saxladığı çiçəyin adı "boy çiçəyidir". O, bizim kənddə "çadır dərəsi" deyilən yamaclarda bitir. Balaca, yumru, sarı çiçəklərdir. Onu səhər, üstünə şeh düşməmiş yığıb qurudanda ondan il boyu ətir iyi gəlir. Ona görə də adına "boy çiçəyi" deyirdilər.

Şəhərdə yaşasaq da, Qubadlı ilə bağlı xatirələrim çoxdur. Orada keçirdiyim Novruz bayramını heç vaxt unutmaram. Kəndimizi ortadan ayıran bir arx var idi. Bayrama bir gün qalmış kəndin cavanları o tay-bu tay məhəllə yığışıb həmin arxın ətrafında kəndirlə bir-birilərini dartardılar. Hansı məhəllə qalib gələrdisə,uduzan məhəllə onlara bayram aşı bişirərdi. Hamı yığışıb yeyərdi. Evlərə papaq, torba atardıq. Torbamıza da ən çox qovurulmuş buğda, soğan qabığı, xına daşı ilə boyadılmış yumurtalar və birdə iris konfetlər qoyardılar. Axşam tonqallar yanardı, hamımız onun üstündən atlanıb gülərdik, şənlənərdik.

Kəndimizin yuxarı başında bumbuz suyu olan bir bulaq var idi. Adına "Dərə bulağı" deyərdilər. Ordan evimizə

səhənglə su daşıyardıq. Mənim də balaca bir səhəngim var idi. Gənclər ən çox bulaq başına toplaşardılar. "Dərə bulağı" çox gənclərin eşq etiraflarının şahidi olub.

Kənddə nehrə çalxalamağımız, sacda yuxa, kətə bişirməyimiz, buğda qovurmağımız, güllərdən çələng düzəltməyimiz heç yadımdan çıxmır.

Qubadlıda toylar da yadda qalan xüsusiyyətləri ilə seçilərdi. Toy evində iki gün əvvəldən çoxlu yuxa bişirildikdən sonra fəsəli yayardılar. O, fəsəlinin dadı hələ də damağımdan getməyib. Toy bizim kənddə 3 gün, 3 gecə olardı, toyun qızğın yerində ceyran bəzəyib gətirərdilər. Hamımız maraqla gözləyərdik ki, ceyran libasının altından kənd caamatından kim çıxacaq. Çox gülməli səhnələr olardı.

Mənfur düşmənlrimiz torpaqlarımızı işğal etdikdən sonra 28 il mən uşaqlıq və gənclik illərimin bu gözəl günlərini göz yaşları ilə xatırladım, amma içimdə bir ümid var idi ki, biz cənnət məkanımıza qayıdacağıq. Mən hər il 31 avqust- Qubadlının işgal günü ilə bağlı öz facebook səhifəmdə paylaşım edəndə yazardım: "Gözlə bizi, Qubadlım,biz mütləq qayıdacağıq!" İndi şükürlər olsun ki, Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi ilə Müzəffər Ordumuz torpaqlarımızı vəhşi düşməndən azad edib. Artıq hər şeyi sevinclə xatırlayıram və nəvələrimlə birgə ora gedəcəyim günü səbrsizliklə gözləyirəm.

Gülayə Səfərova,
Qubadlı rayonunun Məlikəhmədli kənd sakini,
Ailə Dünyası Ailələrə Hüquqi Yardım İctimai Birliyinin sədri

“Laçın sadəcə doğulub böyüdüyüm Vətən deyil. Laçın sevdiyimdir..”

Laçın şəhərində doğulub böyümüşəm. Uşaqlığım, yeniyetməliyim Laçında və atamın kəndi olan Qovuşuqda keçib. Laçın haqqında laçınlı şairlərimiz çox yazıblar, vəsf ediblər, ağrılarını, acılarını ədəbi dillə təsvir ediblər. Hər kəs onu necə görür, xatırlayırsa, o cür də yazıb. Mənim vəsvim bir başqadır. İndinin özündə də xəyalımda yaşayıram Laçını, “dal küçə”sini, “şəhərin başı”nı, “şəhərin ayağı”nı axtarıram, “Dağdağan bulağı”ndan axan suyu ovuclamışam, “köhnə hamam” məhləsindən keçib kəndimizə gedən avtobus dayanacağına qaçmışam...

Aradan az vaxt keçmədi, 28 il eyni təkrarçılıqdan başqa heç bir yenilik, irəliləyiş olmurdu. Utanırdım Şəhidlər Xiyabanını ziyarət etməkdən. Sanki şəhidlər dil açıb, hansı üzlə hüzurlarına getdiyimi soruşacaqdılar.

Çox deyil, bir neçə şeirimdə, bir azküncə çəkilib ağ vərəqlərə köçürdüyüm düşüncələrimdə təsvir etmişəm Laçını... Pis, ya yaxşı haldır bilmirəm, amma Laçın və uşaqlığımın keçdiyi kəndimiz olan Qovuşuq mənim gözlərimdə, baxışlarımda, xəyallarımdadır. Daha Laçını təsvir etməyə də qorxuram. Sanki Laçını o qədər vəsf etdik ki, hər kəsin tamahı keçdi. Qonşu ölkələrin gözü düşdü və əlimizdən aldılar.

Amma bu gün o gözəlliklər Ali Baş Komandanımızın rəhbərliyi, müzəffər ordumuz və xalqımızın birliyi ilə geri qaytarıldı.

Laçın mənim üçün dərd deyildi, həsrət qaldığım uşaqlığım, yaşaya bilmədiyim gəncliyim idi. Laçın mənim üçün, sadəcə doğulub böyüdüyüm vətən deyil. Laçın sevdiyimdir. “Laçın” sözünün özünü belə sevirəm. Laçın mənim qanımdır, canımdır. O mənim damarlarımda, baxışımda, yerişimdədir. Bu yaranın adı- əsir qalan vətən, dərmanı isə- Azadlığıdır. Şükür ki, o dərmana – Azadlığa qovuşduq.

Nənələrim, atam, əmim, əmim oğlanları Laçına həsrət köçdülər bu dünyadan. Haradasa onların ölümünə həsəd də çəkirdim. Çünki özləri gedə bilməsələr də, yəqin ki, ruhları Laçını, Qovuşuğu gəzir…

Torpağının, evinin yağı düşmən əlində olduğunu bilə-bilə yaşamaq, ölümdür. Amma bu gün hələ də ayaqdayıqsa, varıqsa, demək bizi yaşadan o ümiddir. Laçını azad etmək, ora yenidən dönmək ümidi...

30 il əvvəl filmlərdə uzun illərdən sonra, nəhayət, vətəninə dönə bilən insanların ayaqları vətən torpağına dəyən kimi necə diz çöküb onu öpdüklərini görəndə o yaşanan hisslər mənə çatmırdı. Fikirləşirdim filmdir də… Amma indi… Hətta xəyalımda Laçına getdiyimi canlandıranda belə, gözlərim yaşarır, özümü diz çöküb hönkürən görürəm.

...1991-ci il idi, orta məktəbin sonuncü sinfini bitirirdik, son zəng öncəsi uşaqlarla 1941-1945 abidəsini ziyarət etdik, orda vədələşdik ki, 5 ildən sonra məktəblilərin son zəngi günü burada görüşərik… O vəziyyətdə yenə də ümid edirdik ki, hər şey yoluna düşəcək. Amma məktəblərdən hərbi hazırlıq dərsləri üçün əyani vəsait olaraq istifadə edilən silahlar da həmin ərəfələrdə Laçına yerləşdirilən sovet əsgərləri tərəfindən yığılanda vəziyyətin ürəkaçan olmayacağı hiss olunurdu. Haradan biləydik ki, ermənilər tarixi düşmənliklərini növbəti dəfə həyata keçirməyə başlayıblar...

Ermənilər üç saatdan bir Laçını atəşə tuturdular. Atışma başlayan kimi hamı təlaşla, çığırtıyla yaxınlıqdakı kəndə tərəf qaçırdı...

Bizim evin bir qapısı “o tay” dediyimiz dağlara baxırdı. Hər axşam pilləkəndə oturub evlərin işıqlarını sayırdım… Hər gün işıqlar bir az azalırdı. Bu məni ağladırdı. Hiss edirdim ki, daha Laçını görməyəcəyik...

Laçında son Novruz bayramı da yadımdadır. Böyük atəşfəşanlıq, təmtəraqlı şənliklər… Sanki Laçında sonuncu yazı qarşılayırdıq…

Bir epizod da məni çox kövrəldir xatırlayanda... Laçından çıxırdıq artıq. Alt evə düşüb anamın taxçalara səliqə ilə düzdüyü mürəbbə, kompot bankalarına baxdım, qapını örtüb çıxdım. Sonra toyuq-cücənin saxlandığı qapını açdım, torbadakı dənləri yerə səpdim, digər kisəni isə aşırıb yarısını dağıtdım ki, bizdən sonra ac qalmasınlar. Qapılarını da açıq qoydum ki, dən qurtarsa çıxıb çöl-bayırda dənlənsinlər…

Laçının son günlərini sonralar atamın dilindən eşitdik. Atam mayın 10-da bizi Bərdəyə dayısıgilə yola saldı. Dedi kişilər toplaşıb döyüşəcəyik. Camaatdan silahlar götürülmüşdü, tək-tük adam silahını gizlədə bilmişdi. Silah da nə silah olacaqdı – təklülə, qoşalülə, ən yaxşı halda beşatılan. Atam mayın 16-da gəlib çıxdı. Ovurdları batmış, gözləri böyümüşdü… Əslində mən o simaya baxanda əlimi Laçından tamam üzmüşdüm…

"Niyə Laçını qoruya bilmədik?" sualını verərkən, özümdən aldığım cavab bu olur: Ermənilər müharibə qanunları ilə döyüşmürdülər.Onlar ümumiyyətlə müharibə etmirdilər, sadəcə məhv edirdilər. Məhv etmək, yox etmək idi ermənlərin missiyası. Bu, tarixən belə olub və belə də davam edir… Məhz müharibə etmədikləri üçün qoruya bilmədik Laçını…

Fakt budur ki, özümüzü qoruduq. Və özümüzü qorumağımız əbəs olmadı. Artdıq, çoxaldıq, yüksək biliklərə yiyələndik, döyüş taktikalarına sahib olduq, tariximizi daha yaxşı öyrəndik və bir çox üstünlüklərə, keyfiyyətlərə sahibləndik. Hansı ki, bunlardan yararlanaraq bu gün o torpaqlarımızı geri qaytara bildik...

İkinci Qarabağ müharibəsi başlayandan bitənədək Prezident İlham Əliyevin “twit”lərini izlədik. Hər xəbər bizi bir addım daha yaxınlaşdırırdı yurdumuza. Nəhayət, dünyanın ən möhtəşəm ZƏFƏR XƏBƏRİ – Şuşanın işğaldan azad edildiyi xəbəri gəldi. Sevinc göz yaşları ilə:” LAÇINA ÇATIRIQ!”- dedim.

İndi qalır o yerlərə qayıdışımız, oraları gözəlləşdirməyimiz, bir daha düşmənin əlinə keçməməsi üçün orada möhkəmlənməyimiz...

...Sevinirəm. Sevinirəm ki, Laçına qayıdanda yolboyu: "Bu yerlərə bir də gəldim, duman, salam olsun, dağ, salam olsun!" – deyəcəm. 28 illik göz yaşımın nöqtəsini Laçında hönkürtü ilə ağlamaqla qoyacam. Bu hönkürtü mənim uşaqlığımı qaytaracaq, sağlamlığımı qaytaracaq, qürurumu qaytaracaq, özümü qaytaracaq. Əslində, dekabrın 1-də laçınlılar özlərinə qayıtdılar, özlərini tapdılar.

Mən Laçında evimizə gedəcəm, sonra məktəbimizə. Sonra Qovuşuq kəndimizə gedəcəm, Qızılqayanı görmək üçün...

Arzu Zeynallı,
"Versus.az" İnformasiya Agentliyində
baş redaktor müavini

"Qarabağım güləcək..."

Şuşalı Kərbəlayi Qara Məşhədi Süleyman oğlu Əliyevin nəvəsi,qarabağlı xanım, bəstəkar Yeganə xanım İmanova zəfər sevincini bizimlə belə bölüşdü:

– Şuşanı çox sevirəm,dədə babalarımızın doğulduğu məkandır. Uşağlığım Şuşada keçməsə də,ilin müxtəlif fəsillərində – ən çox yay fəslində Şuşada olurduq. Ən sevimli günlərim Şuşada olub. Sovet dövründə babama məxsus evlərimiz müsadirə olunduğu üçün biz Şuşada ev kirayə tutub qalardıq. Cıdır düzü, İsa bulağı, Yuxarı Daşaltı, Aşağı Daşaltı, Qırx pilləkan, Xanbulağı, Meydan bulağı, Gövhərağa məscidi bunları - bu gözəl yerləri,məkanları hər zaman xatırlayıram. Heç Şuşanı xatırlamamaq olarmı? Yuxularımda da bəzən o yerləri gəzirəm...

Çox qübar var idi ürəyimdə, Qarabağsız,Şuşasız yaşamaq hər kəsə çətin olduğu kimi mənə də çətin idi, ağır idi. Allaha şükür olsun, torpaqlarımız yağı nəfəsindən, tapdağından qurtarıldı, azad edildi. Televizorda sevimli Prezidentimin Şuşanın azad olunması nitqini eşidən zaman hönkürtü ilə ağladım və Qarabağa həsr etdiyim "Qarabağım güləcək" mahnıma dəfələrlə qulaq asdım, sevinc göz yaşlarımı saxlaya bilmədim. Eldar Sadıqın sözlərinə bəstələdiyim bu mahnımı 1992-ci ildə yazmışam və o vaxt inanırdım ki,biz Qarabağımızı azad edəcəyik. Biz Vətən sevən xalqıq, torpağımızı yağı tapdağında qoymazdıq. Ata-babalarımızın ruhu bizi səsləyirdi. Nəhayət, torpağlarımız azaddır. Onu da qeyd edim ki, bir bəstəkar olaraq hərbi marşlar, qələbə əzmli mahnılar bəstələmişəm.”Döyüşə gedirəm, ana", "Azəri Türk əsgəri ", ”Gedək irəli” marşı və neçə-neçə mahnıların müəllifiyəm. Yeni mahnılar üzərində işləyirəm. O mahnılarım da qələbəmizi tərənnüm edəcək. Qarabağlı dövranımız mübarək olsun! Allah Prezidentimizi, müzəffər ordumuzu, millətimzi qorusun!

Yeganə İmanova, bəstəkar

“Köçkün” utancından qurtulan Vətən!”

30 illik işğal dövrü Azərbaycan xalqına tək ona görə ağır deyildi ki, tarixi, suveren ərazilərimiz, doğulub boya-başa çatdığımız, əcdadlarımızın uyuduğu torpaqlarımız işğal olunub, yağmalanıb. Həm də, ona görə ağır idi ki, bizi müqəddəs torpaqlarımızdan, bu torpaqlardakı tariximizdən, dəyərlərimizdən məhrum edən, heç zaman ağlımıza gəlməyən, düşmən kimi qəbul edilməyə layiq olmayan bir güc idi.

İnsanlıq yaranandan fəthlər, işğallar, istilalar olub. Bu coğrafiya dünyanın müxtəlif istiqamətlərindən gəlmiş işğal ordularına şahidlik edib. Amma bütün bunlar hər zaman “güclünün zəif üzərində üstünlüyü” düsturu ilə baş verib. Və

tarix bunları gücün ədaləti olaraq qəbullanıb, səhifəsinə yazıb. Erməni işğalı dünya tarixinə bir ləkə idi. Heç zaman dövlət, imperiya olmayan bir qüvvə bu coğrafiyanın ədəbi və əzəli sakinlərinə, sahiblərinə silah qaldırmış, böyük ərazilər tutmaq iştahasına düşmüşdü.

Tarixin hansı dönəmində erməni adlı toplum bizimlə üz-üzə gəlib? Hər şey son 200 ildə – böyük tarixin kiçik zaman kəsiyində baş verib. Tarixi Azərbaycan dövlətçiliyinin təmsilçisi Qacarların xanlıqlara parçalanaraq zəifləməsi fonunda Rus imperiyasının Cənubi Qafqaza soxulması, Azərbaycan xanlıqlarını işğal etməsi, bölgəyə xristian ermənilərin köçürülərək yerləşdiriməsi bəlalarımızın başlanğıcı idi. Ardınca, Osmanlı İmperiyasının çöküşü...

Bu coğrafiyada iki Türk imperatorluğunun çökməsi, erməniləri vasitə kimi istifadə etməyə girişən "səlibçilər" üçün bir fürsət olmaqla yanaşı, erməniləri də heç zaman xəyal belə etməyəcəkləri "ideoloji hədəflərə" həvəsləndirdi.

Onların böyük xəyallarının tətbiq meydanı isə tarixi Azərbaycan torpaqları oldu.

Bu mənada, 30 illik erməni işğalı bizim üçün həm də, özündən qat-qat gücsüz bir "güc"ə məğlub olmanın iztirabı, utancı idi.

44 günlük savaşın nəticəsində Azərbaycan Ordusunun əldə etdiyi zəfər xalqımız və onun hər vətəndaşı üzərindən bu əzabı, bu utancı silib atdı. Bunları erməni işğalının nəticələrini özüdə hiss edən, yaşayan biri olaraq deyirəm.

Doğulduğum, yaşadığım Kəlbəcəri məcburən tərk edəndə 17 yaşım vardı. O gündən bu günə, özümü şəxs olaraq hansısa bir erməniyə məğlub olmuş kimi hiss etmişəm. Düşünmüşəm ki, bir erməni mənim mənzilimə soxulub, mənzilimdə oturub...

İşğalın yüzminlərlə həmvətənimiz üzərində yaratdığı zərbələr, zədələr o qədər çox və o qədər fərqli idi ki... Öz ölkəmizdə, öz xalqımızın içərisində belə "məcburi köçkün", "qaçqın" kimi yaşamaq ayrı əzab verirdi. Vətən torpağı

üzərində yürüsək belə, ayağımız torpağa bərk basılmırdı, ki... Hələ, dayaz düşüncəli adamların tənələri, qınaqları... Halbuki bir rayon, bir kənd müharibənin acı nəticələrinə cavabdeh deyildi.

Bu baxımdan, bu gün torpaqlarımızın işğaldan azad olunması ilə Azərbaycan köçkünlərinin üzərindən təkcə yurd həsrəti deyil, həm də, illərin "köçkün" olmaq, "qaçqın" kimi yaşamaq utancı da götürülüb. Bu hissin izahı bəlkə də, çətindir. Ancaq yaşayanlar bilər.

Hazırda işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızda böyük infrastruktur işləri həyata keçirilir, yurda həyat qayıdır. Təhlükəsizlik tədbirləri ilə bağlı hələ ki, insanlarımız doğma torpaqlarına, dağıdılmış ev-eşiklərinə gedə bilmirlər.Amma istər paytaxtda, istərsə də bölgələrdə yaşayan köçkünlər indi ayaqlarını torpağa daha möhkəm basırlar, özlərini daha güvənli hiss edirlər. Və onlara yönələn nəzərlər də dəyişib...

Bu hiss və inamla nəsillərimiz o torpaqlara qayıdacaq və bir daha tarixin zülmət dolu səhifəsini geri çevirməmək əzmi ilə yenidən yurd olacaqlar, şəhər, kənd olacaqlar.
Bütöv Azərbaycan olacaqlar!

Aqil Camal,
"Türküstan" İnformasiya agentliyinin
baş redaktoru

İSTİNADLAR

1.Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi internet səhifəsi President.az

2.Prezident İlham Əliyevin giriş nitqi // Azərbaycan.-2021.- 8 yanvar.- S1-5

3.İlham Əliyev Qarabağda Azərbaycan bayrağını öz əli ilə ucaltdı // Azərbaycan.- 2020.- 18 noyabr.- S.1-10.

4.Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin rəsmi mod.gov.az saytı

5.Sadıqov B. İlham Əliyev yeni tarix yazır //Azərbaycan.- 2020.- 31 dekabr.- S.1;4.

6. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin 18.02.2021 tarixində rəsmi mct.gov.az internet səhifəsində "İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə tarix və mədəniyyət obyektlərin vəziyyətinə dair" dərc etdiyi məlumat

7. Azərbaycan. -2020.- 3 dekabr.- S.1.

8. Azərbaycan.- 2021.- 16 fevral.- S. 1-8.

9. Azərbaycan .-2020.- 11 noyabr .-S.8

10. Azərbaycan.- 2020.-5 dekabr.-S.1.

11.Azərbaycan.-2020.-11 noyabr 16 oktyabr. –S.1; 5. 4

12. Azərbaycan. -2020.- 11 noyabr. –S.1-4

13. Azərbaycan müəllimi, 23 oktyabr 2020-ci il nömrə 35 (8899)

14.Azərbaycan müəllimi, 2 oktyabr 2020-ci il nömrə 32 (8896)

Irada Alili, Vugar Shahinoglu

THE WAY TO VICTORY

Baku -2021

Foreword:	**Jeyhun Mammadov, MP, Doctor of Philosophy in Theology**
Editor:	**Elnara Darziyeva**
Consultant:	**Azada Novruzova, Ilkana Yusifova**
Translator:	**Khayala Gurbanova**
Proofreaders:	**Saadat Tanriverdiyeva, Laman Baghirli**
Designer:	**Leyla Babazadeh**

Irada Alili, Vugar Shahinoglu. The way to victory, -Baku, Laman.2021- 148 p

This book called "The way to victory"is about victory. All Azerbaijanis, longing for land for 30 years, were waiting for this victory, this joy. Our war was for justice.Thanks to the successful policy of our Supreme Commander-in-Chief, President Ilham Aliyev, Our 44-day struggle for our lands resulted in victory. The joy of our victory is glorified in this book.

ISBN: 978-9952-37-675-3

Preface

Today, Azerbaijan is experiencing one of the most proud and glorious days in the history of state independence. The people of Azerbaijan have been looking forward to the day of victory for almost 30 years. With this victory, the people of Azerbaijan once again proved their greatness, created a new reality in the region, put an end to Armenian chauvinism.

The 30-year occupation period was a painful and bitter period for the people of Azerbaijan. Being from that region and experiencing these feelings, which are native and familiar to me. However, despite all the deprivations and difficulties, the people of Azerbaijan have never been discouraged, broken, have not lost faith in the fact that justice will find its place and victory.

Many factors played a special role in ensuring the victory. Along with the high leadership, strong will and principled position of President Ilham Aliyev, the unity and solidarity of the Azerbaijani people were the main factors that ensured this victory. One of the important tasks ahead is to maintain this unity and solidarity. This unity and solidarity frightens the enemy the most.

It should be noted that the political, military and moral support of brotherly Turkey and Pakistan also played a significant role in the victory. Until the end, both friendly and brotherly countries continued to support the people of Azerbaijan. The people of Azerbaijan will never forget the fraternal support of these peoples who stood by them in their difficult day. These relations, as in history, will always be successfully developed and will be an example for future generations. To do this, we must work harder and strengthen our unity and solidarity.

As President Ilham Aliyev noted, the people of Azerbaijan will never forget the tragedies and harm that the

Armenians inflicted on them in history. But unlike Armenia, we as a nation must be able to look to the future. The future and development of the region depends on ensuring peace and coexistence in the region as soon as possible.

At present, our country is experiencing a post-war period. Although the war is over, our struggle, our true struggle continues. Our people must always be ready for the ruthless information war waged by the Armenians and prevent provocations in time.

One of the important tasks ahead today is to promote our victory in the Great Patriotic War and pass it on to future generations. One of the tools that has a special role in this struggle is the creation of educational books, important scientific works and research works.

I think that this book, written by the authors, will make a significant contribution to this work. The more such books are written, the more we can spread and propagate the realities of Azerbaijan in the world. We must work harder for this.

It should be noted that such materials should be published not only in our native language, but also in foreign languages. One of the issues that increases the importance of this book presented to readers is its publication in foreign languages. I believe that the book will contribute to the promotion of Azerbaijani truths in the world. I thank everyone who played a role in the publication of the book and wish them success in their future endeavors.

Jeyhun Mammadov,
Member of the Milli Majlis,
Doctor of Philosophy in Theology

From the editor

In the year 1991, I was only 11 then. Although I did not understand what had happened, I remember it well. Everyone was in turmoil. This could be seen in the secretive, private conversations and anxious faces of my parents. "A fight has started with Armenians. Maybe to send the children to the village? ",“ No, let's wait and see what happens. ”As the days and months passed, the tension increased. I had a strong hatred for Armenians. I was trying to find answers to the questions in my mind. "What have we done to them?" What do they want from us? ” There was no answer ...

Our region (Tovuz) was bordered by Armenians. The sound of gunfire could be heard day and night. Grat missiles were fired at the villages in front of our building. I could not forget that deafening, terrifying roar, and the horrible sound that followed, shaking the earth and the sky. The depraved Armenians occupied the center of the city and the civilian population. The war became everyone's main topic. My classmates and teachers at school all talked about the rocket that hit the neighbor every day, the broken windows of their houses, the cracks in the walls. "Today, grad fell on aunt Pakiza's house and the gates were folded doubled in half. The woman was taken to hospital, her condition was serious ... ”

“Attention! Attention! To the attention of all residents! Go to basements! Don't forget to take your belongings with you when you go! ” Every day, as the shootings began, the sound of the local radio shook the crowd. Some went down to the cellar with food, others with clothes and baskets full of dishes. Sometimes we could not get out from there for some days. We also shared our last piece of bread with our neighbors. The men of the house provided food for the families. In short, we lived in a time of excitement and fear that we did not see and did not wish to anyone. I was a 12-year-old little girl growing up

without a childhood. Was she scared? She was very scared ... She grew up hearing her heartbeats in her ears. Every night, from the 4th floor of the building, her eyes widened with fear, hearing and seeing the fiery, deadly red lights of the shooting in the mountains behind her, the heartbreaking sounds of guns and cannons ...

“They murdered all Khojaly residents, all children and old people. There were no people left. Those who ran barefoot and bareheaded were shot and killed. There were also those who froze from the cold. " In the first months of 1992, in the last days of February, the worst news came from Karabakh, Khojaly. Everyone was in tears. I was a 12-year-old little girl, but as if grew 10 years in one year. Although I was not old enough to understand the insidious nature of the Armenians, their claim to land with us, and their continuing policy of aggression, I had already grown up. I was raised in a war. I grew seeing hungry and full days, tears of my parents everytime they knew the occupation of our regions. I grew up. The sound of bullets and shells made me grow up. I grew up listening to the frontline news broadcast by the presenter Shamistan Alizamanli in the center of the district. I started writing poetry. The first poem I wrote about the war was "Karabakh is ours, it will be ours."

"Karabakh is ours, it will be ours."
We have Shusha and Lachin,
Istisu, Kalbajar and Khachin.

"I was a little girl of 12 years old and I was no longer afraid of anything. The war taught me not only fears but also fearlessness and courage ... But in my heart I had a dream. Growing up to take revenge on the hated enemy, to take back our lands ... It is true, the war was over. A ceasefire was declared. But the pain and heartache remained in the hearts. As a post-war country, we were experiencing an economic crisis. I was a 14-year-old girl waiting in line to buy bread with

coupons. There were 6 of us in the family. Our family was large. The bread we were given was not enough for us. I remember well. My father had a friend - Grandpa Novruz. He would be about 60 years old. He had no children. He lived with his wife. "One loaf of bread is enough for us," he used to say, giving us another loaf of bread every day. In my childhood memory, Grandpa Novruz always remained a good person. And so it is today.

Years passed ... I was admitted to the university. I came to the capital. I studied and worked. I became a journalist. Every time I was preparing the history of the occupation of our lands on the basis of interviews with IDPs, I relived my childhood. I heard this pain from the words of living witnesses of the events and wrote it with heartache and tears. My hatred for Armenians did not diminish for a moment. On the contrary, it has increased. The IDPs not only lost their lands, but also lost their parents, brothers, sisters and all their descendants. Armenian vandalism was more clearly reflected in the heartbreaking and blood-curdling life stories of Karabakh people ...

And finally, that great day came! September 27, 2020. The Second Karabakh War began with a counterattack against the Armenian armed forces. This war was a war of truth. It was a war of hearts that healed wounds of pain. This war was the war of all Azerbaijanis who have been longing for land for 30 years. Thanks to the successful policy pursued by our Supreme Commander-in-Chief, President Ilham Aliyev, and the courage and bravery of the victorious army of Azerbaijan, our 44-day struggle for our lands has resulted in victory. Our Karabakh has been liberated from occupation! We won! Years of longing for home has ended! We have returned to ourselves, we have returned to Shusha, the cradle of Azerbaijani music and culture, which we have been longing for years! 44-day-old Victory has forgotten the pain of my 11-year-old childhood. That little 11-year-old girl's face was already smiling. In the

example of a 41-year-old woman, she, like all Azerbaijanis, was happy and proud.
Praise be to God Almighty who made this day! I ask God to have mercy on our heroes who died in the way of this truth! On behalf of our people, I thank the brotherly Turkey, the President of this country, Mr. Rejep Tayyip Erdogan, who stood by every Azerbaijani in this 44-day war! It is this country that has proved with its moral support to Azerbaijan that we are not alone. Azerbaijan has an older brother. And this brother is with him at all times, behind him. Turkey, which supports our country in conveying the truth about Karabakh to the world community, said to everyone: "Azerbaijan is fighting for its lands, for the truth." Long live Azerbaijan-Turkey friendship and brotherhood! Thanks to other giants, such as Pakistan, Israel and Ukraine, who stand by Azerbaijan in this right path. On behalf of our people, I am grateful to everyone who thinks and loves Azerbaijan!

This victory proved once again that the truth is broken, but indestructible. Karabakh is the historical land of Azerbaijan. This has always been the case and will remain so!

It is a great honor for me as an editor to have contributed to the publication of such a book. I thank the author of this publication, the valuable, intelligent lady Irada Alili, and everyone who helped to write the book, whose heart beats with love for their homeland, Karabakh!

Elnara Darziyeva, Honored Journalist, member of the Union of Journalists of Azerbaijan and the International Federation of Journalists

Introduction

In 2020, our grief over Karabakh, which closed the wound in the hearts of the Azerbaijani people, was replaced by joy. Under the leadership of our President and Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev, we have achieved a great victory thanks to the courage of our victorious army and the unity of our people. The 44-day Patriotic War (Karabakh War II - co-authors), which began on September 27 last year, resulted in the liberation of the cultural capital of Azerbaijan, ancient Shusha, the crown of Karabakh, and other occupied lands on November 8, 2020. The victory wrote a new bright page in the history of our people. On November 10, with the mediation of Russia, Armenia signed a tripartite declaration, which was a shameful defeat. This put an end to the 30-year-old Karabakh conflict.

The resolute position of our President in achieving this historic victory has brought great joy and pride to our people, including each of us. With the high professionalism, heroic love, courage and bravery of the heroic soldiers, sergeants, ensigns, officers and generals of the Azerbaijani Army, we were reunited with our lands occupied by the enemy. Our victorious Army planted our tricolor flag on Jabrayil, Hadrut, Fizuli, Zangilan, Shusha, Aghdam, Kalbajar and Lachin and returned these regions to the historical people of Azerbaijan. And thus we have proved to the world that Karabakh is the ancient and eternal land of Azerbaijan.

According to official data released by the Azerbaijani Defense Ministry, as a result of a successful counter-offensive launched by the Azerbaijani Army in Karabakh on September 27, 5 cities, 4 settlements and 286 villages were liberated from occupation by November 9.

Jabrayil city and 90 villages of region, Fuzuli city and 53 villages of region, Zangilan city, Minjivan, Aghband, Bartaz

settlements and 52 villages of the region, Hadrut settlement and 35 villages of Khojavend region, 3 villages of Tartar region, Gubadli city and 41 villages of region, 9 villages of Khojaly region, Shusha city, 3 villages of Lachin region, as well as several strategic heights in the direction of Aghdara and Murovdagh, Bartaz, Sigirt, Shukurataz heights in Zangilan and 5 more unnamed heights were liberated.

On November 10, the President of Azerbaijan, the Prime Minister of Armenia and the President of Russia signed a statement on a complete ceasefire and cessation ofall military operations in the conflict zone. The statement included the return of Kalbajar, Aghdam and Lachin regions to Azerbaijan by December 1, 2020.

According to the signed document, Aghdam region was handed over to Azerbaijan on November 20. Thus, 73% of the occupied territory of the region, including the city of Agdam, was liberated.

Kalbajar region was handed over to Azerbaijan on November 25. 147 settlements, including the city of Kalbajar, were being liberated.

On December 1, 2020, according to the declaration, Lachin region was handed over to Azerbaijan. Thus, in accordance with the tripartite agreement, the process of peaceful return of Aghdam, Kalbajar and Lachin regions is coming to an end.

List of our cities, settlements and villages liberated from enemy occupation:

September 27, 2020

• Garakhanbeyli, Garvand, Horadiz, Yukhari Abdurrahmanli villages of Fuzuli region

• Boyuk Marjanli, Nuzgar villages of Jabrayil region

• Heights in the direction of Aghdara and Murovdagh

October 3, 2020

• Sugovushan and Talysh villages of Tartar region

• Mehdili, Chakhirli, Ashagi Maralyan, Shaybey, Quyjag villages of Jabrayil region
• Ashagi Abdurrahmanli village of Fizuli region

October 4, 2020

• Jabrayil city and Karkhulu, Shukurbeyli, Yukhari Maralyan, Chereken, Dashkasan, Horovlu, Dejal, Mahmudlu, Jafarabad villages of the region

October 5, 2020

• Shikhali Agali, Sarijali, Mazra villages of Jabrayil region

October 9, 2020

• Hadrut settlement and Sur village of Khojavend region
• Garajalli, Suleymanli, Efendilar and Qishlag villages of Jabrayil region
• Yukhari Guzlak, Gorazilli villages of Fizuli region
• Chayli village of Tartar region

October 14, 2020

• Garadagli, Khatunbulag, Garakollu villages of Fizuli region
• Bulutan, Malikjanli, Kemertuk, Teke, Tagaser villages of Khojavend region

October 15, 2020

• Edisha, Dudukchu, Edilli, Chiraguz villages of Khojavend region
• Arish village of Fizuli region
• Doshulu village of Jabrayil region

October 16, 2020

• Khirmanjig, Agbulag, Akhullu villages of Khojavend region

October 17, 2020

• Gochahmedli, Chimen, Juvarli, Pirahmadli, Musabayli, Ishigli, Dadali villages of Fuzuli region and Fuzuli city

October 18, 2020

• The Azerbaijani flag was raised over Khudaferin Bridge

October 19, 2020

• Soltanli, Amirvarli, Mashanli, Hasanli, Alikeykhanli, Gumlag, Hajili, Goyerchinveysalli, Niyazgulular, Kechal

Mammadli, Shahvelli, Haji Ismayilli, Isaqli villages of Jabrayil region

October 20, 2020

• Havali, Zarnali, Mammadbeyli, Hakari, Sharifan, Muganli villages of Zangilan region and Zangilan city

• Dordchinar, Kurds, Yukhari Abdurrahmanli, Gargabazar, Ashagi Veysalli, Yukhari Aybasanli villages of Fuzuli region

• Safarsha, Hasangaydi, Fuganli, Imambagi, Dash Veysalli, Agtepe, Yarahmedli villages of Jabrayil region

• Agjakend, Mulkudere, Dashbashi, Gunashli (Norashen), Chinarli (Vang) villages of Khojavend region

October 21, 2020

• Minjivan settlement of Zangilan region, Khurama, Khumarli, Saril, Babayli, Third Agali, Hajalli, Girah Mushlan, Udgun, Turabad, Icheri Mushlan, Malikli, Jahangirbeyli, Baharli villages

• Balyand, Papi, Tulus, Hajili, Tinli villages of Jabrayil region

• Gejagozlu, Ashagi Seyidahmedli, Zargar villages of Fizuli region

October 22, 2020

• Kollugishlag, Malatkeshin, Zangilan, Genlik, Valigulubeyli, Garadere, Chopadera, Tatar, Tiri, Amirkhanli, Gargulu, Bartaz, Dallakli villages and Agband settlement of Zangilan region

• Sirik, Shikhlar, Mastalibeyli, Darzili villages of Jabrayil region

• Mollaveli, Yukhari Rafadinli, Ashagi Rafadinli villages of Fizuli region

October 23, 2020

• Dolanlar and Bunyadli villages of Khojavend region

• Dag Tumas, Nusus, Khalafli, Minbashili and Veysalli villages of Jabrayil region

• Vanadli and Mirzahasanli villages of Zangilan region

• Zilanli, Kurd Mahrizli, Muganli and Alagurshag villages of Gubadli region

October 25-26, 2020
- Birinji Alibeyli, Ikinji Alibeyli, Raband, Yenikend villages of Zangilan region
- Govshudlu, Sofulu, Dag Mashanli, Kurds, Hovuslu, Chalabilar villages of Jabrayil region
- Padar, Efendilar, Yusifbeyli, Chaytumas, Khanlig, Sariyatag, Mollaburhan villages of Gubadli region and Gubadli city

October 28, 2020
- Birinji Agali, Ikinji Agali, Uchunju Agali, Zarnali villages of Zangilan region
- Mandili village of Fizuli region
- Gazanzami, Khanagabulag, Chullu, Gushchular, Garaagaj villages of Jabrayil region
- Giyasli, Abilja, Gilijan villages of Gubadli region

October 30, 2020
- Khudaverdili, Gurbantepe, Shahvaladli, Khubyarli villages of Jabrayil region
- Aladin and Vejnali villages of Zangilan region
- Kavdadig, Mamer, Mollali villages of Gubadli region

November 2, 2020
- Chaprand, Haji Isaqli, Goshabulag villages of Jabrayil region
- Dere Gilatag, Boyuk Gilatag villages of Zangilan region
- Ishigli, Muradkhanli, Milanli villages of Gubadli region

November 4, 2020
- Mirak, Kavdar villages of Jabrayil region
- Mashadiismayilli, Shafibeyli villages of Zangilan region
- Basharat, Garakishiler, Garajalli villages of Gubadli region

November 7, 2020
- Yukhari Veysalli, Yukhari Seyidahmedli, Gorgan, Uchunju Mahmudlu, Gajar, Divanalilar villages of Fuzuli region
- Yukhari Mazra, Yanarhaj villages of Jabrayil region
- Gazyan, Balasoltanli, Mardanli villages of Gubadli region
- Beshdali village of Zangilan district

• Garabulag and Moshkhmaat villages of Khojaly region
• Atagut, Tsakuri villages of Khojavend region
November 8, 2020
• SHUSHA city
November 9, 2020
• Gobu Dilagarda, Yal Pirahmadli, Yukhari Yaglivand, Dilagarda, Seyid Mahmudlu, Alasgarli, Ashagi Guzdek, Govshatli, Mirzajamalli, Shekerjik, Mardinli, Shikhli, Garamammadli, Dovletyarli, Hajili, Huseynbeyli,Sarajig villages of Fuzuli region
• Demirchiler, Chanagchi, Madatkend, Sighnag, Shushakend, Mukhtar, Dashalti villages of Khojaly region
• Susanlig, Domi, Tug, Akaku, Azykh, Mets Taglar, Salaketin, Zogalbulag, Aragul, Tagavard, Boyuk Tagavard, Zardanashen, Shahar villages of Khojavend region
• Huseynalilar, Soyudlu, Ashagi Sirik, Galajik, Mollahasanli, Askerkhanli, Yukhari Nusus, Ashig Malikli, Niftalilar, Garar, Chalabilar villages of Jabrayil region
• Yukhari Mollu, Ashagi Mollu, Khojik, Garamanli, Khandak, Hamzali, Mahrizli, Hal, Balligaya, Ulashli, Tinli, Khojahan, Boyunaker, Garagoyunlu, Charali villages of Gubadli region
• Kechikli, Ordekli, Sobu, Garagoz, Iskenderbeyli villages of Zangilan region, Bartaz settlement
• Guleburd, Safiyan, Turks villages of Lachin region.
November 10, 2020
• According to the statement of the President of the Republic of Azerbaijan, the Prime Minister of the Republic of Armenia and the President of the Russian Federation, a complete ceasefire and cessation of all military operations in the Nagorno-Karabakh conflict zone have been announced.
• According to the statement, Kalbajar region must be returned to Azerbaijan by November 15, 2020, Aghdam region by November 20, and Lachin region by December 1.

November 20, 2020

• According to the tripartite statement signed on November 10, Aghdam region was handed over to Azerbaijan. Thus, 73% of the occupied territory of the region was liberated. It should be noted that Aghdam is the largest region in terms of population among the occupied regions. There are 138 settlements in the district.

November 25, 2020

• According to the tripartite statement, Kalbajar region was also handed over to Azerbaijan.

It should be noted that Kalbajar is one of the largest regions of the country in terms of territory.

As of January 1, 2020, the population is over 77,000. Before the occupation, there were 147 settlements in the region.

December 1

• According to the tripartite statement, Armenian armed forces left Lachin region. The region was handed over to the Azerbaijani Armed Forces.

It should be noted that Lachin region, with an area of 1,800 square kilometers, has a total of 127 settlements, including one city, one settlement and 125 villages.

According to official figures released by the Azerbaijani Defense Ministry, more than 3,000 of our heroes were martyred during the 44-day war. They sacrificed their lives for the state, people and homeland without blinking an eye. Tens of thousands of our servicemen were wounded in various battles. As a nation, we have never forgotten and will never forget our martyrs and veterans, as well as our heroes who fought for the homeland.

Our great victory in the Great Patriotic War is a vivid example of the high and invincible leadership of our Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev, the inviolable strength, strong will and unity of our army and people. During the war, we felt the moral support of friendly and brotherly countries.

This made us proud as a state. It showed that we are on the path of truth. However, there were countries that indirectly supported the enemy Armenia. During the Karabakh war, which is in the center of the world's attention, Mr. President skillfully answered the provocative questions of some foreign media representatives. Undoubtedly, this great historical victory will always be appreciated and will never be forgotten by our people, who appreciate the great importance and irreplaceable place.

The irreplaceable role of the glorious and heroic Azerbaijani soldiers and officers in achieving this victory is undeniable. Therefore, all the people of Azerbaijan will always remember with gratitude these people who are the saviors of the Motherland and all our martyrs who died for the Motherland. Along with all this, Azerbaijan, as a victorious state, faces new goals. Our country, under the leadership of President Ilham Aliyev, is taking confident steps to achieve these goals and will continue to do so.

In the Patriotic War, Azerbaijan ensured historical justice and territorial integrity by forcing the occupying Armenia to surrender completely. Thanks to the glorious victory in the 44-day war, new realities have emerged in the region. At a press conference for local and foreign media on February 26, President Ilham Aliyev answered numerous questions from journalists, drawing attention to the factors that led to the country's glorious victory in the Great Patriotic War and spoke in detail about the restoration plan to be implemented by our country in the liberated territories.

Our main task now is to carry out construction and restoration work in our liberated territories. From this point of view, the regular visits of the President of Azerbaijan Ilham Aliyev to the liberated regions are met with great enthusiasm by our people. Great progress is being made in the liberated territories. The goal is to ensure development not only at the

national level, but also at the regional and international levels, achieving successful integration. We are confident that we will soon witness a revival and settlement in our lands, which have been subjected to Armenian vandalism for nearly 30 years.

The historic visits of President Ilham Aliyev to our liberated lands and the laying of the foundation of new strategic facilities and enterprises built as part of the construction work carried out in these areas by the head of state are of exceptional political, economic and moral significance. The visits of President Ilham Aliyev and First Lady Mehriban Aliyeva to the liberated regions are met with great interest and enthusiasm in the society. Interestingly, this is also closely watched by enemy audience.

While our President's visit to Fizuli, Zangilan, Lachin and Jabrayil districts, everyone saw the implementation of new projects. The President's instruction to prepare master plans for all cities and districts liberated from occupation is being implemented without delay. In all his speeches and interviews, the head of state repeatedly stressed that the restoration work on the liberated lands will be organized at the highest level. During the visits, the Supreme Commander-in-Chief once again sent a message to the hated enemy, saying that we will restore what they destroyed: "I said that all restoration work in the liberated lands will be organized at the highest level. We will restore all these destroyed villages. Look at what the hated enemy has done to all our settlements. Vandals and barbarians demolished, looted and stole all the buildings during the occupation. We will restore them all. "

The atrocities committed by Armenian vandals over the years in our liberated territories are evident at every step. Our ruined cities and villages, our destroyed and insulted mosques, our erased historical and cultural monuments show how barbaric and savage the enemy is. Of course, the enemy did all the destruction on purpose. Occupying Armenia aimed to lose the

cultural identity of Azerbaijanis in the mountains of Karabakh and surrounding areas by destroying its historical heritage and erasing national traces. Drawing attention to the tasks to be performed to expose Armenian fascism, which poses a threat not only to the people of Azerbaijan, but to humanity in general, President Ilham Aliyev said: "We have not only restored our territorial integrity, we have destroyed Armenian fascism. Although we did not completely liberate our region from fascist ideology, but we destroyed most of it. Therefore, our glorious victory is of great importance for the region and the world ... Armenian fascism is the most cruel, the most dangerous, the most hated, the most ugly ideology, and we have destroyed this ideology. I think that over the years, our historical services will be more fully understood by the world. "

Representatives of the diplomatic corps in Azerbaijan, heads of missions of international organizations in our country often visit the territories liberated from Armenia. The purpose of the visit is to acquaint diplomats with the atrocities and crimes committed by the Armenian armed forces. The diplomats are accompanied by Hikmet Hajiyev, Assistant to the President of the Republic of Azerbaijan - Head of the Foreign Policy Department of the Presidential Administration, and other officials. Diplomats see with their own eyes the vandalism committed by Armenians here for 27 years. But Azerbaijan, with its constructive policy, will revive all our territories and turn them into a paradise. Azerbaijan will restore and take care of all the monuments here.

Today, our state pays deep respect, attention and care to the families of our soldiers killed in the Great Patriotic War, our veterans and servicemen. President Ilham Aliyev has identified the further strengthening of social security for the families of martyrs and war invalids as one of the main priorities of social policy. Further increase of state care for the families of martyrs

and war invalids is always in the focus of the President and First Vice President Mehriban Aliyeva.

"By pursuing a strong social policy, Azerbaijan shows both its state policy and its intentions, and does great work to improve the living standards of the people. We will continue this policy in the future and work to solve the living problems of every person in need, standing in line ... The economic potential of the Azerbaijani state is growing and strengthening ... ", said President Ilham Aliyev. The main strength of Ilham Aliyev's social policy is targeting, justice and equality. It is the result of this policy that a strong social base based on these principles has been created in society.

Special attention should be paid to the care provided to the families of veterans of the Karabakh war, veterans and martyrs who fought for the freedom of our lands. The Azerbaijani state has consistently taken systematic measures to further strengthen the social protection of this category of people. The projects implemented by the Yashat Foundation created for this purpose are also an integral part of the state policy.

It should be noted that the system of measures taken in Azerbaijan in this direction is based on the principle of targeting, low-income, bereaved families, as well as the families of martyrs and veterans, those in need of special care are covered by the state. In other words, our state organizes a high level of social protection of people in need of special care.

In general, social policy in our developing country has a positive impact on all areas of our lives. The measures taken and to be taken in the near future create a solid basis for the gradual improvement of the social situation of the population in the republic. One of the important directions of social policy in building a modern state of Azerbaijan is the social protection of the families of martyrs, veterans of the Karabakh war and the disabled. In general, special attention is paid to

strengthening the social protection of citizens in Azerbaijan, which pursues a progressive social policy.

One of the important principles of the policy pursued by the Azerbaijani state is to take care of people and create the necessary conditions to meet their material and spiritual needs. Within the framework of the political course implemented under the leadership of President Ilham Aliyev, the solution of social issues and the strengthening of social protection of citizens are always in the center of attention. At the same time, improving the living standards of people, increasing salaries, pensions, construction of new social facilities are among the priorities of the state's social policy.

President of Azerbaijan Ilham Aliyev attended a ceremony to present apartments to martyrs' families and war invalids in a residential complex in Baku's Ramana settlement. , a town was built and presented. He congratulated them on providing them with housing. He noted: “Only three and a half months have passed since the war, but such a beautiful residential complex and town has already been built and presented to the families of martyrs and war invalids.”Noting that a rehabilitation center has been opened in Shagan settlement after major overhaul, the head of state said that thousands of veterans will be treated there every year, undergo rehabilitation and restore their health.

At the initial stage, 2.2 billion manat was allocated from the 2021 state budget for the restoration of the liberated territories. Of course, in order to restore the territories, first of all, it was necessary to create a form of civil administration. Law enforcement agencies have already started operating in the liberated territories. At present, Azerbaijan has a plan called the "Great Return", which is already being implemented rapidly.

There can be no greater happiness for our people, who have been longing for their homeland and love of the land for almost 30 years. Thanks to the great victory we won in the 44-day Second Karabakh War, which is already the most perfect

period of military operations in the history of the modern world, 30 years of longing for land have been ended, our territorial integrity has been restored, and the world has once again witnessed Azerbaijan's potential. In the Holy Patriotic War, the people of Azerbaijan demonstrated their invincibility and pride. A new life has begun in our Karabakh. Our compatriots, who have been longing for the land for almost 30 years, are waiting for the "Great Return". President Ilham Aliyev, the victorious leader of the victorious country, with his regular visits to our liberated territories, reaffirms that the owner of this land is the Azerbaijani people. Our lands were liberated at the expense of our martyrs. We bow before the souls of our martyrs and ask God to heal our veterans. The brave sons of Azerbaijan successfully completed the "Iron Fist" operation, saying: "There will be a share in life, there will be no share in the homeland!" They realized our wishes: The return of our Shusha, the beating heart of Karabakh, the lighting of Novruz bonfires after 28 years on the Jidir plain, the holding of the "Kharibulbul" music festival, the sound of our mughams, the sound of the call to prayer in Shusha and other mosques in short, our long-awaited and inexhaustible dreams. The national spirit, the feeling of patriotism, the love of the homeland, which has always led Azerbaijan forward, was the main factor in our victory in the 44-day Second Karabakh War.

Mr. Ilham Aliyev, being the chief architect and the main driving force of our victory, wrote his name in golden letters in the history of Azerbaijan as a victorious commander. First Vice President of Azerbaijan Mehriban Aliyeva has always shown moral support to the families of martyrs. A clear example of this was her heartfelt joy and participation in the "Kharibulbul" festival organized on the plain of Jidir.

At the same time, as a country at war, army building remained a priority. The Azerbaijani Army, which has the power to liberate our lands from occupation and is among the

50 strongest armies in the world, has confirmed that it is one of the most invincible and proud armies in the world with its heroism and bravery in the 44-day Second Karabakh War. Today, it is a matter of pride that Azerbaijan's "Iron Fist" operation and war experience are being studied by the world community.

President Ilham Aliyev says the Karabakh conflict has already gone down in history, a new page has been opened in the development of the region, and there are clear views on the future of our country. The new realities created by the Patriotic War, first of all, make it necessary to create new formats of cooperation to strengthen stability and security in the region. Restoration and construction work has already begun in our liberated territories. "Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development" has been approved. An improved management system is being formed in our liberated territories, which in turn provides a basis for achieving goals in a short time.

The only problem today was Armenia's unwillingness to give Azerbaijan a map of mined areas, its desire to prevent the realization of the Great Return. This obstacle is also being removed as a result of the thoughtful and purposeful policy of the head of state, Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev. Thus, on June 12, the head of state signed another success. The handing over of the maps of the mined areas in the Aghdam region by Armenia to Azerbaijan is another victory of our President and Azerbaijani diplomacy. Mr. Ilham Aliyev raised the issue of mining Azerbaijani lands on all international platforms, called on the international community to obtain these maps from Armenia, and stated that the occupying power had no legal basis to keep them. The active participation of the US State Department, the European Union and the Republic of Georgia in this issue and the fact that Armenia is obliged to

provide maps of mined areas is another great achievement of Azerbaijan based on international law in resolving all disputes. President Ilham Aliyev's initiative to hold the Kharibulbul Music Festival on the Racecourse 28 years later, organized by the Heydar Aliyev Foundation, is a testament to the harmony of music of different nations. The establishment was a confirmation of Azerbaijan's commitment to tolerant, multicultural values, and a presentation of future prospects. Today, the victorious Azerbaijan demonstrates its desire to open a new page in the development of the region by offering a peace agreement to the defeated Armenia. With this humane, progressive step, Azerbaijan calls on Armenia to live with the future, not the past.

Our goal in preparing this book is to make a small contribution from the authors to the 44-day Victory Day. It is to convey to the public how the suffering of the Karabakh people has disappeared with the victory, by writing their wishes and desires in their language. We tried to relive the happy moments of these people, who were living the feeling of being free from the status of IDPs, even if they were imaginary. For this purpose, we talked to intellectuals who spent their childhood and adolescence in Karabakh, and shared their bittersweet memories of the past.

Order of the President of the Republic of Azerbaijan on the establishment of Victory Day in the Republic of Azerbaijan

In the late 80s and early 90s of the twentieth century, Armenia openly made territorial claims to the historical lands of Azerbaijan and launched a military aggression against our country. At that time, Armenia, taking advantage of the chaos in Azerbaijan, occupied 20% of our lands, and as a result of the

policy of ethnic cleansing pursued by Armenia, more than 1 million Azerbaijanis were expelled from their native lands.

The process of negotiations on the elimination of the consequences of military aggression against Azerbaijan and the implementation of UN Security Council Resolutions 822, 853, 874 and 884, which lasted for almost 30 years, did not yield results due to Armenia's destructive position.

Since 2019, a series of provocative statements and steps taken by the Armenian military-political leadership have purposefully disrupted the negotiation process. Thus, Armenia has once again demonstrated that its real goal is to strengthen the status quo and annex Azerbaijani territories.

Armenia's aggressive national security strategy and military doctrine, expansion of illegal settlement policy in the occupied territories, call for a "new war for new territories", the decision to create "volunteer groups" of civilians, the provocation of the Armenian-Azerbaijani state border in the direction of Tovuz on July 12, 2020 as well as the increase in tensions on the line of contact, the concentration of troops near the frontline, the accumulation of large quantities of weapons showed that Armenia was preparing for a large-scale attack.

Azerbaijan has repeatedly stated that the illegal presence of Armenian troops in the occupied territories is a major threat to peace and security in the region. This can always aggravate the situation.

In response to Armenia's provocation and further military aggression, the Azerbaijani people launched a patriotic war to end the occupation of our lands, force Armenia to peace, fulfill the requirements of known UN Security Council resolutions, return IDPs to their native lands and restore justice. All the people of Azerbaijan were mobilized and united for this sacred cause.

As a result of 44 days of military operations, the victorious Azerbaijani Army returned the cities of Jabrayil,

Fizuli, Zangilan, Gubadli, Shusha, a special place in the history, culture and heart of the Azerbaijani people, the crown of Karabakh, Minjivan, Agband, Bartaz settlements of Zangilan region, Hadrut settlement of Khojavend region. They liberated many villages, including Sugovushan village of Tartar region, several villages of Khojaly and Lachin regions, more than 300 settlements in total, as well as important strategic heights in the direction of Aghdara, Murovdagh and Zangilan.

Courageous Azerbaijani soldiers and officers stepped forward, broke through the engineering and fortification systems established by Armenia for many years, and our lands were liberated at the cost of the blood and lives of our heroic soldiers and officers, martyrs. Azerbaijan's military victories, especially the liberation of Shusha from enemy captivity, played a decisive role in the fate of the war, resulting in Armenia's recognition of its defeat and capitulation. Armenia was forced to return Kalbajar, Agdam and Lachin regions to Azerbaijan.

The determination and will of the Azerbaijani people, their economic strength, the building of a modern army and the unity of the people and power were important factors in ensuring the victory of our country. Inspired by the rich history of statehood and military history of our great ancestors, the people of Azerbaijan wrote another glorious chronicle of heroism, proving to the whole world that they were a victorious nation and won a historic victory over the enemy.

Guided by paragraph 32 of Article 109 of the Constitution of the Republic of Azerbaijan, in order to perpetuate this unprecedented victory, which has become a celebration of the strength of our people and our national pride, and is of exceptional importance for the prestige and future development of our state:

1. To solemnly celebrate November 10 as Victory Day in the Republic of Azerbaijan every year.

2. To the Cabinet of Ministers of the Azerbaijani Republic to solve the questions following from this Order.

Ilham Aliyev
President of the Republic of Azerbaijan
Baku city, December 2, 2020.
//Azerbaijan. - 2020.-3 December.- P.1

Speech of President of Azerbaijan Ilham Aliyev

" The determination and will of the Azerbaijani people, economic power, modern army building, and unity of the people and government were important factors for the victory of our country. Inspired by the rich statehood and military history of our great ancestors, the Azerbaijani people proved to the whole world that they were a victorious nation and won a historic victory over the enemy at the end of the 44-day Patriotic war, writing another glorious chronicle of heroism".

Ilham Aliyev
President of the Republic of Azerbaijan

"As the Supreme Commander-in-Chief of the Victory Army, who liberated these lands from the enemy, I have raised the Azerbaijani flag, and under this flag I appeal to the Azerbaijani people from their native Lachin. Our victory is a historic victory. We have restored historical justice. We restored our rights, we avenged the blood of our martyrs, we took revenge on the enemy and returned. Now the restoration work is underway and will continue. I said that we will turn this region - Karabakh - into a paradise. A great return, a great development process is beginning in Azerbaijan".

Ilham Aliyev
President of the Republic of Azerbaijan

"Let Armenia not forget the war, let them not forget that the iron fist is in place":

President Ilham Aliyev
//Azerbaijan.-2021.- January 8.- P.1-5

"We have restored our territorial integrity, expelled the occupiers from the occupied territories, prevented the establishment of a second Armenian state, and there is no question of any status. There is a single Azerbaijani state. There is a multinational, multi-confessional, progressive Azerbaijani state. All citizens of Azerbaijan, representatives of all peoples and religions live normally, in peace and harmony. The Armenian people will live like this. We have nothing to do with the Armenian people. I have said in numerous interviews during these 44 days that they are our citizens and they will see that they will live well under the leadership of Azerbaijan, they must get rid of the criminal, cowardly junta regime".

President Ilham Aliyev
//Azerbaijan.- 2020.- November 18.- P.1-10

"We are living in these historic days, mobilizing our forces. These are truly historic days. Perhaps there have never been such glorious and proud days in the centuries-old history of Azerbaijan. We have achieved this thanks to our unity and strength. "

Ilham Aliyev writes a new history
//Azerbaijan.-2020.- December 31.- P.1; 4

"The blood of our martyrs was not shed for nothing - we restored historical justice and won the holy victory. This

victory is forever engraved in the history of our people! Each of us is obliged to remember at what cost this Victory was won! ”

"We will never forget the martyrs of the Great Patriotic War"

Mehriban Aliyeva
First Vice-President of the Republic of Azerbaijan //Azerbaijan. 2020.- 5 December. -S.1.

"No one can move us out of these lands anymore."

Supreme Commander-in-Chief ILHAM ALIYEV //Azerbaijan.-2021.- February 16.- P. 1-8.

Kharibulbul Music Festival Shusha, Azerbaijan 2021

“I want to go to Shusha together with you. We will go there, believe me we will. Shusha is the pupil of the eye for Azerbaijan, a source of pride for every Azerbaijani. Shusha is a symbol of our culture and history. Shusha is dear to everyone. But Shusha is not alone – the mountains of Lachin are also very dear. We can never live without Lachin. A beautiful city such as Aghdam, Fuzuli, Jabrayil, Zangilan, Gubadli, the springs of Kalbajar, that hot water spring of Kalbajar. We cannot live without them! We can not imagine!”

Great Leader Heydar Aliyev

"I am happy that I fulfilled my father's will and liberated Shusha. This is a great victory and the souls of our martyrs and great leader are happy today! Let your eyes be clear, Azerbaijan! Let your eyes be clear, Azerbaijanis of the world! Dear Shusha, you are free! Dear Shusha, we are back! Dear Shusha, we will revive you. Shusha is ours! Karabakh is ours, Karabakh is Azerbaijan! ”

President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev

"Our position is based on international law and justice. We are fighting on our own land. Today, the Azerbaijani army is dealing crushing blows to the enemy on Azerbaijani soil. Today, the Azerbaijani Army protects the territorial integrity of Azerbaijan on its territory. What does an Armenian soldier do in our land ?! What is the Armenian army doing in our land ?! It is no secret that 90 percent of the personnel of the "Nagorno-Karabakh Army" are Armenian citizens. Armenia is an occupying power, this occupation must end and will end. We are on the right path. Our work is the work of truth. We will win! Karabakh is ours, Karabakh is Azerbaijan! ”

From the address of the President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev to the people on September 27. //Azerbaijan teacher, October 2, 2020 number 32 (8896)

"Today, the Azerbaijani flag is flying in the liberated lands."

Ilham Aliyev, Supreme Commander-in-Chief
//Azerbaijan teacher, October 23, 2020 No. 35 (8899)

“Mehriban Aliyeva:“ We have returned our Shusha! I congratulate all of you on this significant historical event. "

First Vice President of the Republic of Azerbaijan
Mehriban Aliyeva
From the share of the historic victory on the official "instagram" page on the occasion of the liberation of Shusha

"At this moment, all our people are indescribably proud and happy! Shusha was liberated from occupation! I extend my sincere congratulations to all our compatriots on this occasion! After years of grief, longing and tragedy, historical justice is being restored! Today's heroism of the generation of heroes who defended our homeland and liberated the ancient lands of Azerbaijan from occupation will forever go down in the history of Azerbaijan and will forever remain in the memory of each of us!

The liberation of every inch of Azerbaijani lands is possible thanks to the heroism and courage of our brave soldiers, endurance and determination to win! May God have mercy on our martyrs who died for the motherland!

Dear brothers and sisters!

We have returned to Shusha! I once again congratulate all of you on this significant historical event. May the unity of the people and the President, the guarantor of all our successes and achievements, all our victories, be strengthened day by day!

Today, this union allows Azerbaijan to demonstrate its strength!

Thanks to national solidarity, trust, confidence and support of the people, our President is able to successfully cope with all complex issues! May Almighty God protect our army, our people, our homeland and our President! Shusha is ours!

Karabakh is Azerbaijan! ”

First Vice President of the Republic of Azerbaijan
Mehriban Aliyeva
From the share of the historic victory on the official "instagram" page on the occasion of the liberation of Shusha
//Azerbaijan .2020.- November 11.-p.8

"The brave sons of the Azerbaijani people died for the sake of victory, for the sake of the future of Azerbaijan. Today, I mourn with the families of our martyrs, I bow before the parents who raised their sons who are ready to die for the Motherland! The blood of our martyrs was not shed unjustly - we restored historical justice and won the holy victory. This victory is forever engraved in the history of our people!
Each of us is obliged to remember what this Victory cost! We will never forget the martyrs of the Great Patriotic War. They will always live in our hearts!

First Vice President of the Republic of Azerbaijan
Mehriban Aliyeva
//Azerbaijan.- 2020.-5 December.-P.1

"Karabakh is Azerbaijan and exclamation mark!" expression has already become a symbol of our victory. I said that a year ago. I am proud that my statement has already become a national slogan. Today we can say with great pride that Fuzuli is ours, Jabrayil is ours, Zangilan is ours, Gubadli is ours, Aghdam is ours, Lachin is ours, Kalbajar is ours, Shusha is ours, Karabakh is ours, Karabakh is Azerbaijan! Love to the people of Azerbaijan! Long live Azerbaijan!

From the address of the President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev to the people on November 10.
//Azerbaijan. -2020.- 11 November 16 October. –P.1; 5. 4

My joy of victory ...

As a result of the wise and far-sighted policy of the President of the Republic of Azerbaijan, Mr. Ilham Aliyev, and the bravery of our glorious army, our Karabakh, a charming corner of my determined and powerful Azerbaijan, was liberated after 30 years at the cost of our martyrs.

The statement of President Ilham Aliyev in his speech at the plenary session of the Valday International Discussion Club of the Russian Federation in Sochi on October 3, 2019, "Karabakh is Azerbaijan and exclamation mark!" shook the whole world. Thanks to the trust of our people, united by the fist of the Supreme Commander-in-Chief, the solidarity of our people and the invincibility of the Azerbaijani army, the whole world saw the verdict of this exclamation.

The commander-in-chief of our people, who restored historical and divine justice with the iron fist of our Supreme Commander-in-Chief, engraved his name in golden letters on the past and future of Azerbaijan's history with his determination and courage to be an example and epic for centuries and generations.

The defeat of the Armenian army in the face of the victorious Azerbaijani army proved the true and real power of the region. Mighty Azerbaijan accepted its terms unconditionally to Armenia. For 44 days, Azerbaijan showed its strength to Armenia.

As citizens of the victorious state, we Azerbaijanis living abroad greeted the joy of victory with great enthusiasm. On the eve of the 44-day war, we Azerbaijanis living abroad also closely united around the iron fist and tried to fulfill our civic duty.

On November 8, I listened to the words of Ilham Aliyev, the Supreme Commander-in-Chief in the Alley of Martyrs with

tears of joy: "Shusha, you are free!" "Dear Shusha, we are back!". I could not express my feelings in words.

Karabakh is in my heart. Being originally from Karabakh (Shusha on my mother's side, Aghdam on my father's side), I had a great sorrow for Karabakh in my heart for 30 years.

In addition to not being able to visit the graves of my loved ones, I have longed for Shusha and Agdam, the charming corners of Karabakh, where I spent the best moments of my childhood, for 30 years.

For many years, as a Karabakh woman who witnessed the atrocities in Aghdam with my family, I believed that this moment would one day come, that I would experience the joy of victory, and I never lost hope.

I am very happy to live on such a historic day. Thankfully, our biggest dream came true. For us, every place in Azerbaijan is native, but returning to our homeland is an invaluable gift for us. We thank the glorious Azerbaijani Army and our victorious Supreme Commander-in-Chief for giving us these feelings of joy.

Arzu Oktay, Secretary General of the Congress of European Azerbaijanis, Chairman of the Association of Azerbaijanis of Finland, Secretary General of the Congress of European Azerbaijanis, was awarded the Progress Medal by the Order of the President of the Republic of Azerbaijan for his services in strengthening friendship between nations and development of the Azerbaijani Diaspora.

We won

I, Aliyev Khayal Alakbar oglu, was born in 1981 in the village of Ishigli, Gubadli region. Our family consisted of 7 people: my grandmother, father, mother, brother and two sisters. I grew up in a very happy and loving family. It never occurred to me that this happiness would last until I was 11 years old. In those years, the Armenian fascists attacked our lands. There were battles for Kalbajar, Shusha and Lachin. My father, Alakbar Aliyev, could not stand injustice and joined the fighting. He gathered his brave sons around him and went to war. Repeated crushing blows were inflicted on the enemy, and the enemy suffered heavy losses. Although my father was wounded several times during the fighting, he returned to the war zone. Heavy fighting was going on in Suarasi village of Lachin region. On August 7, 1992, my father and his group went to the village to help. They were besieged here. My father fights to save his soldiers. Destroys several Armenian bandits. My father had 9 bullet wounds. In order not to be captured by the enemy, he climbs to the summit of martyrdom by shooting the last bullet in his temple. After his death, he was awarded the honorary title of National Hero of Azerbaijan.

Due to the death of my father and the occupation of our lands to the enemy, we came to Baku in 1993. Although difficulty, we continued to live here. We lived with nostalgia for 27 years. Finally, on September 27, 2020, by the order of our Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev, the Second Karabakh War began. Our victorious army liberated all our lands from occupation in 44 days. We won. I am overjoyed to experience this historic event. During the 44-day war, it was my most honorable duty to be with the soldiers, to be in the battlefields, to take care of them, to give them enthusiasm. Because I could not forget the most painful memory of my childhood. I lost both my father and our lands. For 27 years I have been plagued

by feelings of revenge. Thankfully, we won. On February 19, 2021, by the order of our President, my brother Ruhin and I went to my native Gubadli. Although it is difficult to express this feeling in words, I must say that at that moment I forgot everything for a moment. Anger overwhelmed me, and I could not control my tears. Every step I took when I went to our village and home reminded me of my childhood and the wonderful memories I had with my father. I am most happy because now the souls of my father and all our martyrs are happy. Revenge was taken. The blood did not remain on the ground. When I visited our home, I thanked God for giving me that joy. We took a handful of the land where he was born, grew up and was martyred and brought it to my father's grave. We poured it on his grave, saying, "Rejoice, Father!"

I bow before all our martyrs for this glorious victory. I wish our veterans a speedy recovery from God. I express my deep gratitude to our President, Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev. He made us proud as a victorious people. He gave us these days of victory with his foreign policy and logical decisions.

Khayal Aliyev
Researcher of the Institute for Scientific Research and Project-Design Construction Materials named after S.A. Dadashov, State Agency for Control over Construction Safety of the Ministry of Emergency Situations of the Republic of Azerbaijan

"I was thinking about Shusha every day"

Shusha. Our homeland. Land of beauties and wonders. Shusha, which is a paradise, is the hearth of our soul and spirituality with the mystery of nature. I lived in this land of fairy tales until I was ten years old. I had a wonderful, carefree childhood. There was a wonderful harmony in our lives. But what was in our destiny, what ... What a bitter, sad, tragic days were waiting for us. You mean, in these beauties, we kept an Armenian snake in our bosom. This venomous snake looked at our Karabakh and Shusha and waited for the right conditions to shed its venom. From that day, my childhood was incomplete and the story was over ... The struggle for survival began. Shooting, the sound of gunfire took our sleep. We ran to the basement every time we shot, we got used to it. I would hug my mother from the cold, open my little hands and pray to God: "God, don't let the ball fall here, let my father come safe." It would take me to sleep praying every morning ... We opened each morning with the news that someone had been killed and that an Alazan rocket had hit someone's house. On February 26, 1992, the Armenians attacked the community in Khojaly. The whole of Shusha was crying. After this incident, the shooting intensified in Shusha, and my father sent us to Fizuli, as it was very dangerous to stay. I was separated from my homeland, Shusha, my childhood, my school, my friends. Our lives were divided ... Shusha was occupied and we, the people of Shusha, perished spiritually. Only our body lived for 28 years. We carried a heavy mark on our foreheads as IDPs. I grew up. I was thinking about Shusha every day. My heart broke when I saw Shusha shared by Armenians on social media. While they were enjoying our land, we were losing our loved ones longing for Shusha. But we were losing ... We were waiting. Days passed, life went on.

Finally ... Finally, that day, the address of the Supreme Commander-in-Chief to the people. Sleepless nights, exciting days, a manifesto of the unity of the people, the state, the people, the nation. And Shusha !!! The word "Shusha is free". These words of our hope, our pride, the eldest son of our Motherland Ilham Aliyev resounded not only for us, but for the whole of Azerbaijan and the world. Victory! Victory! Victory! Each of us felt this feeling with our soul, spirit and breath. What we lost and what we lived shook us again. Our relatives we have not seen with us! Many flocked to the streets and squares. Most of us hurried to our loved ones who were sleeping. To share, to deliver ...

Now we live with better feelings. Personally, I feel like I was born again. Thanks for this day! May God have mercy on our martyrs. Heal our veterans. Shusha is waiting for us !!!

Narmin Gasimova,
teacher of Shusha Humanitarian College

“It's hard to remember those days“

Karabakh, our other occupied lands are joining us, we are joining our lands. Our people, relying on their soldiers and army, are on a sacred and glorious path to the restoration of territorial integrity. Azerbaijan and Azerbaijanis are living proud moments in their history. He is one of those who benefited from this experience - our journalist colleague Seymur Verdizadeh. October 19, 2020. Today is his day. After all, Soltanli, where he was born and grew up, is among the villages where the President of Azerbaijan announced the liberation of the Jabrayil region. Soltanli , the village of intellectuals who gave professors to Azerbaijan -Seymour

heard the news of Soltanli's and Jabrayil's occupation by Armenia in Turkey, in Ankara, where he studied.

"I was studying history at the prestigious Gazi University in Turkey. I was shocked and saddened by this bad news. I remember that my fellow students tried to seduce me. Many refugees from the Middle East came to Turkey at that time. They looked at me the same way. I felt that. , my fellow students feel sorry for me. " - Our interviewee remembers that period.

S.Verdizadeh emphasizes that he had to endure the plight of his fellow students for exactly 5 years, and was forced to live and study with the weight of this feeling. "It's hard for me to go back to those days after years. When I was young, I was bent over. I thought every day. So I can't drink water from Soltanli spring? I can't breathe the air of that land? How could I not go home? I asked myself a lot of questions. What do my relatives, loved ones, friends do, where do they live? What do they eat, what do they drink? I had too many unanswered questions. I wanted to leave my education and return home. My parents protested strongly. I finished my education and returned. What can I say, it is very difficult to remember those days ... "- said our colleague, suddenly interrupting the conversation ...

Verdizadeh says with confidence that October 19, 2020 is forever written in his memory and continues in a completely different tone: "Azerbaijan has an atmosphere of victory. President Ilham Aliyev announces the names of our countries that have escaped the clutches of the enemy. As a rule, the head of state does this in the afternoon and evening. But we expect good news at any time of the day. And my Soltanli, figuratively speaking, came in the morning. He was born like the sun. Now we also have mountains, gardens and pastures. I am no longer an IDP. October 19 was written in golden letters in the lives of the People of Soltanli. We will not look for a cheap house to rest for another 3-5 days in summer. Because

we will have our own house. We are reunited not only with our land, but also with our home. Even if it burned to ashes, we will rebuild those houses. With the sweat of our foreheads and the light of our eyes, we will beautify the snake-angel fields. Every drop of sweat dripping from our foreheads will give wings to a sapling. Not only Soltanli and Jabrayil, but Karabakh in general will become a paradise. And we will live in a paradise on earth. "

Seymur Verdizadeh,
journalist

"All wounds will heal. We are returning to ourselves."

It will no longer be compared to Hiroshima. It is no longer a city of spirits… In 2008, Lonely Planet, The Press and Journal of Scotland, likened Agdam to Hiroshima. In 2010, Al Jazeera's online publication called Agdam a "city of spirits." Aghdam has been returned to us… Thousands of lives were sacrificed to make this return smooth… We gave martyrs every year for 27 years… We fought, we suppressed our anger… It was not always taken… Ramil Safarov sent the margarians who despised our flag to hell… Mubariz Ibrahimov sucked the blood of the enemy alone, proved what manhood is… In the battles of April 2016, our men showed the power of Azerbaijan to the enemy… Aghdam has been returned to us… To live this return, we fought in Fizuli, Everyone became hero in Jabrayil, we embraced Zangilan to protect it, we passed Gubadli to raise our FLAG… We raised our flag in SHUSHA! Aghdam has been returned to us… My beautiful city, before you returned, in your absence I lost not only you, but also my three relatives… My father, mother, brother… I know that now their souls are happy! The nightmare is over! Everything has changed! The "City of Nightmares" was liberated from the clutches of the

enemy with the skill of the Supreme Commander-in-Chief on the diplomatic front and on the battlefield, with the strength of our brave army. Aghdam has been returned to us… All wounds will heal… Everything turns to itself… Aghdam is not a traitor either, even though no one knows how much blood was shed to make his roads bloodless… How many human came out to the streets saying "Azerbaijan, Karabakh, Aghdam"… Everything will be restored, everything: the Imarat(Palace), a very valuable historical and ethnographic monument, the Mugam-Poetry Theater, the Aghdam Mosque, the only open temple in Karabakh, the second largest in the world, Aghdam Bread museum, famous Mugam center, our famous underground water-supplies, famous Aghdam market, famous Tea House, salmon farms… The sound of "Karabakh nightingales" will rise to the skies again! "Natavan Girls' Day" will resound in the world again!

Agdam will no longer be called a "city without streets and corners." There will be no more City of Spirits! It will not be compared with Hiroshima! Aghdam will again be a native, warm, hospitable, proud, wealthy, AGDAM that we can trust. Courageous, generous, hospitable and brave Aghdam… Aghdam has been returned to us and… Flourish like a rose garden, my life ever sworn to you,, AZERBAIJAN!

Matanat Agamirli,
Honored Journalist

"44 days ... 1056 hours recorded in our lives ..."

44 days ... 1056 hours written in our life ... I find it difficult to express those feelings in words. We were waiting for minutes, not days. "Which city or village will the Supreme Commander-in-Chief announce today that it has been liberated from

occupation?" I am glad that at that time the live broadcasts of the "Chikhish yolu" program continued on Lider TV, and I had a chance to announce every victory to the audience. I don't like to cry on the air, but every time I told this good news on the air, tears of joy flowed from my eyes, my hands trembled, my voice sobbed, my heart was beating too fast... It was a unique feeling that I have never experienced and will never experience again. It seemed to me that at that moment the souls of the Karabakh people and the martyrs of the First Karabakh War, who could not bear the longing for 30 years, were wandering in the studio. Finally, I was able to say to them with all my heart, "Your soul is happy!" It was our martyrs who gave us these invaluable moments, saved our Motherland from the clutches of the enemy at the cost of their lives, saved us from the longing of the land, the nation and the state. As the news of the victory came, the number of martyrs increased as the war on the front grew. One of our eyes rejoiced and one of eyes cried. I promised at that moment! I will do my best in my future journalistic activity to keep alive the memory of the martyrs who wrote history under his name and returned Karabakh to us. And after our historic victory in Shusha, we set off with our film crew; to visit the graves and families of martyrs, to promote their heroism. I have been continuing this mission for several months now. Talking to the martyr's father, looking into the eyes of the martyr's mother, talking about their son and tearing the scab of his wound requires a heart. I put a piece of my heart in every martyr's hearth. I must also say that I can not look into the eyes of the mothers of martyrs ... I understand that they are women who gave birth to heroes, the nation and the state are proud of their names, but at the same time, they are parents who lost their children. How can I look at the eyes of mother Ziba, who lost two sons ...? On September 27, the day the Patriotic War began, I and the film crew were guests of mother Ziba in Masalli, at the house of Nurlan Askerli, April

Martyr, a soldier of the Special Forces of Azerbaijan, and as soon as we reached that door, we received the news of the beginning of the Patriotic War. Mother Ziba was happy, her second son, Intigam, a soldier of the Special Forces of Azerbaijan would take revenge on his brother! On the same day, Mother Ziba gave me a set of military uniforms of Nurlan,the martyr, and said:

“Please wear this unifrom and go on the air, talk about Nurlan, let the soul of my child be happy, I know, the victory in this war is ours, you will go to Shusha wearing this uniform!” I fulfilled Mother Ziba's wish, I went on air wearing the military uniform of martyr Nurlan, but how did we know that Mother Ziba's second son Intigam, who was waiting for victory, would also be martyred ....

I have not kept my promise to Mother Ziba yet, I have to go to Shusha in the military uniform of martyr Nurlan, kiss the flag wrapped around the martyrs, kneel on the ground where the heroes sleep ...

Nurana Gular,
journalist,
head of the "Chikhish yolu" social television project

“Heart is asking about Homeland...”

Roundabout, steep cliffs, terrifying mountains, lush forests, Tartar river, crystal-like springs and my childhood ... This is how I remember Kalbajar. Kalbajar, which I last saw when I was 15, was a place where I spent my summer holidays every year. My father was originally from Kalbajar. Although he left Kalbajar at the age of 16 after graduating from school, he was very attached to his homeland. There would not be a year that

he did not take us to Kalbajar. I last saw Kalbajar in 1991. Unfortunately, in 1993, Kalbajar fell into the hands of the enemy. But over the years, we have never forgotten Kalbajar. There was not a day that my father did not remember it. When he spoke, he became sad and his eyes were full of tears. "I wonder if I will ever be able to see Kalbajar again?"

He believed that one day Kalbajar would definitely be returned. Kalbajar has been returneded, but my father was no more ... When the Patriotic War broke out on September 27, 2020, like everyone else, I was very excited. Has our Karabakh really be returned to us? It is impossible to express in words the impressions of those days. It is very difficult to describe the joy I experience every day as our villages and cities are liberated. I was looking forward to every address of Ilham Aliyev, the President, Supreme Commander-in-Chief to the people, I listened to his speech attentively, and like everyone else, the words of the President gave me confidence that victory is very close. In those days, the programs "Attention Center" and "Attention Center Final", which I hosted on Public Television, were broadcast every day. And every time I went on the air, I thought, "I wonder if the news of the liberation of Kalbajar will come today?" Because I wanted to live the pride of that news on air. Thank God I was given this joy. In general, I am a happy presenter, I did an honorable job in the days of the liberation of Karabakh, I shared the joy and impressions of those news with the auditorium with guests of the program. Especially on November 8, immediately after President Ilham Aliyev addressed the people and announced the liberation of Shusha, I will never forget that we commented on this news with military experts Uzeyir Jafarov and Anar Shushali, the day I experienced those great feelings. And, of course, November 25 - the day of the returning of Kalbajar. In fact, I began to experience the joy of Kalbajar's return after the trilateral statement signed on November 10. Back in the days

of the war, I thought and voiced this on the air that on the day of the liberation of Kalbajar, I would go to my father's grave and deliver this news to him, and one day I would definitely bring a handful of land from Kalbajar for his grave. On November 10, this dream came true. Finally, on November 25, native Kalbajar was liberated from the enemy. Everyone was writing, calling and congratulating. The media also studied my impressions. But I rejoiced for my father, who could not see this day more than myself, but who believed that his spirit had found peace. I went to my father's grave and told him the news. I know that there were people like him who lived for years longing for the land, but could not see the liberation of their homeland. This victory is their victory as well. People who love their homeland dearly, who do not change even the most beautiful place in the world to their homeland, who live with the smell of their land.

I will go to Kalbajar. I will definitely go. To remember my childhood, to go back to those happy years, to see the places where my father's spirit wandered, to breathe the air, to drink the water, to live the pride of the Victory, to bring a handful of soil to my father's grave and say "Hello, Kalbajar, I have come again". ...

Nigar Sabirgizi,
TV presenter

"Wherever a person lives, paradise is his homeland!"

We were exiled from our paradise for almost 30 years. It is a great sin to expel people from their homes. I remember as a child, we were not even allowed to go near the bird's nest. Our grandparents always said that reaching into the nest and destroying it was the greatest sin. Armenians are our hated enemies, who committed this sin, made this unjust land claim,

war, massacre, destroyed our houses, wiped them off the face of the earth, lived in us, ate our water and bread.

On August 23, 1993, Fizuli region was occupied by the Armenian Armed Forces. I remember those years very well ... After graduating from high school, I returned to our district, got married, built a house and had a child. I was very happy. We began to take the first steps to happiness, and the world flew over us. The war began. Our nests were destroyed, our hearths were extinguished, our houses were destroyed, and we were displaced and began to live as refugees. We and all our relatives first came to our villages in the region. We thought that we would return to our home in a few days. That's why we went out in our clothes. How did we know that we would not return to that nest for many years? My family and I began to live in rented accommodation and dormitories at various addresses. Of course, we had a hard time untill finding a job. In 1998, I started working in the NGO sector in civil society. We worked hard and continued our work on larger projects to leave difficult days behind, educate our children and lead a healthy lifestyle. Thankfully, we gave our children higher education. At present, they have mastered various professions. 28 years is the life of a hero. Our children were born in those lands, but grew up in other places.

Our parents talked about the longing for the homeland, the native lands, the climate, nature, air, water, ice-springs, mountains-valleys, rivers-lakes, and especially the kind, sincere, hospitable people that we hear every day. As we recall, our children kept this fire, these feelings, this longing in a corner without making us feel what it means. These young people, who sometimes seemed indifferent to us, felt the will of their elders, the feelings of our parents, and went to war, ending the longing for their lives in the 44-day war.

In the struggle against the Armenian aggression that began in 1988, thousands of Fuzuli people fought, hundreds of Fuzuli

people were killed, wounded and disappeared. Fuzuli has more than 1,100 martyrs and casualties, 113 hostages and more than 1,450 disabled people of various degrees. As a result of the Armenian aggression in Fizuli, 36,361 children were injured, 155 of them were left without parents. Every family in Fizuli was one of those affected familiesThere were martyrs and heavy losses in our family: Elkhan Zulfugarov (cousin), who was awarded the title of National Hero of the Republic of Azerbaijan by Mr. President, Elman Guliyev (aunt's son), martyr Suleyman Safarov (grandson of my aunt), who was awarded the Medal of the Republic of Azerbaijan "For the Motherland", Gazi - Mr. II Adil Guliyev (cousin), a brave fighter in the Karabakh war, commander of the Govshad route, who was awarded the Medal for the liberation of Fuzuli and Khojavend, should also be noted that he is also a veteran of the First Karabakh War. And other close relatives. Of course, all the martyrs are our children and brothers. May God have mercy on all our martyrs and give health to our veterans. I bow to all the families of the martyrs, wish them patience and note that each of them has a home in Karabakh. Unfortunately, over the years, I have lost my parents, and they have not been able to see their homeland. We were looking forward to the liberation of our native lands. We wanted to return to those lands, breathe the fresh air, drink water from pure springs, and plant crops in our native land. Yes, the time has come, today we are preparing to return to our homeland. Our Supreme Commander-in-Chief, Mr. Ilham Aliyev, and our Glorious Army put an end to our longing and liberated our country from the clutches of the enemy. We IDPs are living those happy moments today. No difficulty frightens us. We know that our cities and villages will be restored in a short time, and better conditions will be created than before. I do not forget a speech by Mr. President. He said: “Today, when our TV channels and websites present to the public the people who have lived the

life of an IDP for many years, their feelings, their words, I want to express what they love and say the most. "I'm no longer a refugee," he says. You know what that means? This is perhaps the manifestation of the happiest moments, both in the lives of these people, and in the lives of all of us and in my life. "I'm no longer an IDP," they says. They wanted to save their lives from the statement made to us by the hated enemy, and today has come. ”

Yes, today has come and we are no longer IDPs, we are residents of our native land. I thank our Supreme Commander-in-Chief, our victorious Army for giving us this great victory, and I ask God to bless our martyrs.

Zamina Safarova Sociologist, Public Figure, born on July 8, 1962 in Fizuli region, has higher education, married, has 2 children, former chairman of the UN Migrant Refugee Women and Youth Center, sociologist of the Program Department at the International Eurasian Press Foundation, Chairman of the Public Union "For Development and Prosperity"

"The day when spirits rejoice..."

I dedicate this article to my father Yusif doctor - Agayev Yusif Garash oglu, who died longing for his homeland. 27 years ... It was June 1993. The situation was getting worse. The Khojaly tragedy in the recent past, the occupation of the impregnable fortress of Shusha, Lachin, Kalbajar, and the news we received daily from the front kept everyone in a state of excitement and anxiety. The sound of artillery, rockets, shells, and the roar of fighter jets over our heads engraved in my childhood memory all the horrors of war. I will never forget the voice of men standing next to us on the way to school and looking out of the car window: “Do you want to live a Khojaly tragedy? Why do

your parents keep you here? ” We were five sisters. Nobody wanted to do anything. Everyone began to believe that one day those beautiful lands would be trampled by the enemy ...

I was 14 years old when I left our village. I finished 8th grade. I never forgot that last night I spent in our village, in our house. It was as if I were leaving home forever. This was my last night at that house. The sound of foxes and jackals filled the whole village. How terrifying they were. I was very scared. I was afraid to sleep and not to sleep. My eyes were on the door that now Armenians will enter our house ...

Boyuk Marjanli village of Jabrayil region, where I was born, is one of the villages along Araz river. It was the vineyards of Maralyan village that separated our house from the Araz River. At that time, an incident took place on the front line. On the same day, the bodies of martyrs were brought to several houses in our village. The enemy attacked the post office in the middle of the night and killed all our soldiers with blunt instruments and torture where they slept. Our neighbors in the battle said that a cunning enemy had come at night like a fox and deceived our soldiers at the post. There were many foxes and jackals in the remote forests. They reached out loudly every night. Whenever I heard that voice after that incident, I thought of a fox, a jackal-like Armenian, even now.

Not knowing when I went to sleep, they woke me up again: "Get up, get ready, we're leaving!" My aunt's husband who lived in Baku, came to pick up my grandmother, my uncle's wife and babies, as well us. My parents and little sister stayed. We thought we would stay and return until the school opened. Until then, the situation will improve. On the other hand, I tried to look at everything as if I felt that I would never return to that house or that village again. And I was not mistaken in my feelings ... That longing lasted exactly 27 years.

The situation worsened after we left. A week later, my grandparents brought my mother and little sister to Baku. The

women in the village had almost been evicted and were living with their relatives outside the frontline. The men stayed in the village until the end and were determined to fight. At that time, my father was the chief doctor of the Boyuk Marjanli village hospital. After the occupation of the Jabrayil region on August 23, the central hospital was moved to our village and functioned as a hospital. On this eve, the news that the villages along Araz river will not be occupied created enthusiasm and confidence among the residents of these villages. As the Araz River is the border separating the North from the South, it also made the 17-kilometer area bordering the Islamic Republic of Iran inviolable. Our village also situated in that area. On October 2, my father came to Baku to celebrate my little sister's 2nd birthday, and the next day he returned to the village with my mother and sisters. They even returned the things we had taken out of our house, saying that Armenians could not enter the border for 17 km. The railway line connecting Baku-Nakhchivan passed through the territory of our village. In the village, they would allegedly transport household items in wagons to help evacuate people. So many people's belongings were left in the carriages. Probably it was also a provocation. Then we found out that those wagons were taken full and ready.

It took my father only 20 days to return to the village. On October 23, when my father was on his way to work, he saw my cousin at the entrance to the village and my cousin said, "Uncle, don't go, the Armenians have entered the village." The last time my father came home, he took a soldier's coat (it was said that the Armenians fisrt destroyed those houses where military uniforms had), a medicine box and a radio, and came to the edge of the Araz - to my mother.

At that time, the Araz River was the only refuge, as the roads were closed from Fizuli and Horadiz. The cold October, the ice-cold water of Araz became the savior of the people of

Jabrayil and Zangilan. I wish my father had written about what they lived there - his excitement, they went to the whirlpool while crossing the territory, my father lost my sister’s hand, fear for a father "either we have to drop or I have to leave the child",and how my mother spent that night by the river. He always spoke with excitement, as if he was living the events over and over again, and we listened with the same excitement.
Looking from our yard, we could see the foothills of South Azerbaijan, poor piles. They were engaged in farming and animal husbandry. The most interesting thing was that Novruz was celebrated with great pomp. After passing there, my father and my sister went to the top of the mountain and looked at our house. He always said that I looked at the house I had built with a thousand and one hardships, and then left. I looked around and saw the hand of 2-year-old Aysel (my little sister) holding only my hand. I promised to myself I iwll live and work for my children, to give them education. He did so until the end of his life ...
Then began a period of forced displacement, worse than the war. It would be November or December 1993. We settled in the present-day city of Shirvan (before it was called as Ali Bayramli). The heads of all departments and enterprises were instructed to resettle the refugees. My father's group friend, Doctor Rahib (may God have mercy on him), called us to Shirvan. Although we were far from all our relatives, my father's main desire was to educate us, so the place where we lived was located near the secondary school No. 1 in Shirvan. In January, four sisters started school in the third semester. During our stay in our village, the children of Doctor Yusif the doctor, Teacher Nazila, the loved ones of a school suddenly became "refugee children" ... It is impossible to express in words the severe psychological blow caused by that word. It can be understood by the person who lived this. We had a very difficult time as a family. My father did not work. At that time,

the head doctor of the hospital was unemployed. He only thought that soon our lands would be returned and we would return to our homes. All these years, the only consolation for our parents was that we became students. One by one, all five of us were admitted to the university. Two of my sisters graduated from the Medical University, two of us became students of the Pedagogical University, my younger sister received a higher education in the field of chemical technology. We got married according to the wishes of our parents. Life went on. But no matter where we were, the longing for our homeland, where we left our pleasant, carefree childhood and beautiful days, was always with us. Every spring, the taste and aroma of the salsify and thistle we ate with my father on the banks of the Araz River came to our noses. Every time it snowed, we would say, "It's winter and the snow was different." Not to mention the ice springs, fresh air, sacred stone, fertile land.

After graduating from high school, I began teaching at the Dashkesan village high school named after Vugar Huseynov, one of the first National Heroes of the Jabrayil region. There was a little Jabrayil for me ... It was a place where the word "refugee" was not mentioned. In a team where 80-90 percent of the teaching staff are from Jabrayil, our daily conversations were about those places. To those who said, "Who needs refugee schools?", I would say that the maintenance of those schools was perhaps one of the most successful policies of our state, in order not to forget those lands ... Although I had the opportunity to move to Baku city school many times, for me, going there every day was like being in Jabrayil.. We knew that ungrateful Armenians destroyed our paradise, Aghdam, Jabrayil, Fuzuli were destroyed ... Sometimes it was impossible to hold back tears when I saw Shusha, Lachin, Kalbajar in the shots taken by Armenians. We have lived in our memories of those heavenly places for 27 years.

2016 was a very difficult year for our family. One day my father, who lived in the hope that we would definitely return to those places, passed away longing for his homeland. At a time when we were experiencing my father's grief, the well-known April wars took place. Years later, even for 4-5 days, there was great hope in us. The war has dealt an unimaginable blow to our children's memory. War is a terrible thing. But we wanted a war. We wanted back our lost lands, our lost pride, our unfinished childhood, our happy days. And we believed ... One day we will return to those lands anyway ... It was the beginning of September. We went to Goygol with our family. A sign reading "Kalbajar 80 km" was placed on the road leading to Goygol. I looked at that board with tears in my eyes. And that 80 km seemed so far to me

On the morning of September 27, I was looking at the news, and when I read the news of another ceasefire violation in the frontline, I thought it was one of the previous "ceasefire violations." But the recent preparations for war on the front lines have given us both hope and fear. I can't put into words the feelings we felt when we heard in the afternoon news that day that our army had counterattacked and that several villages, including Boyuk Marjanli, where I was born, had been liberated from occupation. Everyone was crying for joy. Twenty-seven years later, our victorious army has set foot on those lands today. The longing of 27 years sorrow flowed from our eyes. It was not only our lands that were liberated that day, but also freed from the bondage of the word "refugee."Everyone was happy.

Our 30-year journey was taken 44 days by our victorious army. Everything was so well organized that we were just focused on victory. A different joy every day, a different excitement every day ... How we eagerly awaited the news of the victory, speeches and interviews of our Supreme Commander-in-Chief. 44 days gave us enough excitement to last a lifetime.

Everyone's heart, from children to adults, was beating for the Motherland. We have seen the power of true unity, equality and solidarity. We have seen a real victory. We saw our sons defending their deaths with joy, our veterans who sacrificed both their eyes, hands and feet for the Motherland, our brave mothers, sisters and daughters-in-laws who sent their sons and husbands to paradise on their shoulders. We saw our southern brothers sobbing when they saw the Azerbaijani soldier, the Azerbaijani flag. Everyone, from children to adults, became the Motherland, became Karabakh! Karabakh became Azerbaijan! Another great victory here was the return of the nation to itself, to its roots. Today, there is a generation that is proud of its roots, knows and loves its nationality, language, religion, flag and land.

Along with all the joy I have lived, I have a sorrow in me - I wish my father, who believed more than anyone else, would see these days. Always he would say to Orkhan - his great-grandson: "I believe that one day our lands will be free from occupation. I will not see that day, but you will come to my grave and say, "Grandfather, our lands are free, let your soul rejoice." We did what he said.

Today, thanks to the leadership of the victorious Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev and the determination and will of our brave sons, our Jabrayil, Fuzuli, Zangilan, Gubadli, Aghdam, Lachin, Kalbajar, Shusha - Karabakh are free! Today, the souls of all our martyrs who have sacrificed their lives for the freedom of our lands since the beginning of the Karabakh war, all our parents who died with a longing for the homeland and land, are happy! Today, the souls who have been in captivity for 28 years and who have been trampled by the enemy are happy!

We are indebted to everyone who gave us this beautiful day before our death - to the Republics of Turkey and Pakistan,

which are an example of true brotherhood, and especially to the martyrs and veterans of the cause of this VICTORY!

Gunay Yusifgizi - Deputy Director for Organizational Affairs of the Lyceum named after H. Aliyev, Boyuk Marjanli village, Jabrayil region

"We are returning to Lachin"

A few years ago, I went to Jojug Marjanli with a group of journalists. After passing the city of Horadiz, I had strange feelings. As if this road would not end in half, it would stretch straight to Lachin. In fact, this was the symbolic significance of the April 2016 victory. It was a message to both the enemy and the world that we were coming.

My colleagues and God are witnesses. I said I am sure this road will lead us to Lachin. The elder of our journalism, Jahangir Mammadli, was moved by my words, and the professor's eyes filled with tears. When he returned from the trip, he said he would write an article entitled "This road will take us to Lachin."

And now we are returning to Lachin! Again, I have mixed feelings. I rejoice, I am overwhelmed, memories come to life in my brain, I return to my carefree childhood. In the first days of the victory there was a little anxiety. Unanswered questions did not give comfort. I wonder if our father's house in Hajisamli is safe? Didn't vandals destroy our graves? Does the tomb of Seyid Mammad Agha remains in Khanchinyali? Didn't they cut Pasha Bey's mulberry garden? I comfort myself again. Our villages were far from the battlefields.There were not many Armenians going there. Then I remembered that our father's house was used as a hospital by our soldiers at that time. So the

enemy had gone till there. Why not to go? After all, Armenians have always wanted to occupy at the most beautiful and pleasant places of our country. But thankfully, this is already in the past. Thankfully, both my grandfather's grave and the mausoleum of Seyid Mammad Agha survived the vandals. Our victorious soldiers took pictures of our places of pilgrimage and sent us. Hopefully, when we return, our first task will be to bow before their souls.

To be honest, I can't imagine how I will meet Lachin and what I will say to him. I don't know if I will shout, "We are back!" Or if I will sob and hug those stones and trees. Sometimes it seems to me that my heart will explode with joy. But if I can go out, I will probably apologize to Lachin. Because we have left Lachin under enemy occupation for almost 30 years. If he forgives and wants to listen, I will tell him what has happened to us over the years. I must say that my uncles could not bear the longing, Mahabbat Kazimov left this world saying "My Lachin", "I did not go to our mountains again this year". But now their spirits rejoice, for you are ours again. I mean, our villager Heydar had a naughty grandson Ehtiram, do you remember? Now he is an honored artist. Mugam singer Ehtiram Huseynov. The voice that will cover the voice of "Upper board", "Zeynal's candle", the sound that will go all the way to Munjuglu bridge. We will have holidays and bonfires again. Victory bonfires, holiday bonfires. The smoke will pour into the eyes of the enemy.

In short, my heart is full of words. I can't wait to see our hometowns, I count the days. It is as if we had not been able to endure these 28 years. But we did not forget, and make forgotten. Lachin lived in our memories, poems and songs. We kept the whole of Karabakh alive in our actions and moved towards it. Thankfully, we drove the enemy away “like a dog”, as President Ilham Aliyev said. I bow before the souls of our martyrs who sacrificed their lives on this path, and express my

endless gratitude to our veterans. We are indebted to them and all our soldiers for the rest of our lives.

Namig Mayilov, editor of the analytical magazine ”Region Plus”

"I promised to kiss your land"

I, Veliyev Vusal Ehram oglu, was born in 1986 in the village of Balyand, Jabrayil region, where I spent my childhood and I remember it with fond memories. After the occupation of the Jabrayil region along with other territories of the Armenian occupiers, we moved to Baku. The population of our region was mainly engaged in viticulture, grain growing and cattle breeding. It was a beautiful place. I was 6 years old when I left. One morning we woke up at breakfast and saw people running away in panic, and it turned out that the Armenians were already a few kilometers from the village. At the same time, the village was under fire from the heights. In that confusion, we found ourselves (11 children and adults) in my uncle's car and drove away with great difficulty. We came to Baku, spending the night in relatives' houses in several villages. A person misses his house if he leaves for a few days, imagine that in about 10 minutes you leave the place where you lived for years and bring only memories. Of course, the refugee period was even more difficult for the elderly. At that time we were children, we didn't understand many things, but the situation was really sad. Over time, life returned to normal, but the longing for the Motherland did not end. And it's good that they are already behind.

As we know, peace talks did not work in our favor. Over the years, we have come to realize that the return of our lands is possible only through war. And that day came. Our glorious

army liberated our lands from enemy occupation. My eyes were on the news every day, my ears were on the sound that our village would be among the liberated villages. And I promised to kiss the ground when I set foot in the village. I hope that the mines will be cleared and our state will allow us to return to those lands and fulfill my promise. That day is not far away.

This victory also reminded our people of how brave we are and restored our self-confidence. Over time, the meaning of this victory will become even greater. I am already 35 years old. I have a job and a house in Baku. My life is built here, but after everything is in order, I plan to start a small business in our region and live there.

Vusal Valiyev,
employee of "ATEF" Group of Companies

"I'm looking forward to it!" ...

I was born in Malikahmedli village of Gubadli region. Malikahmedli is one of the charming villages of Gubadli. When I was 5 years old, my older brother and sister entered the institute, so my parents bought a house for them in Baku, and we moved to the capital. Nevertheless, we never lost touch with our beautiful village. We had a two-story house and a beautiful garden there. Every weekend we would go to our village, to our relatives. The people of our village were as beautiful as they were, very warm and kind ... There was a big rock at the entrance of Malikahmedli, it was called "Rock with a hat". We also called that rock "henna rock", we climbed on it, aged it with a little water, rubbed it with stones to form henna and rubbed it on our nails and hands. It would be as red as henna after washing. My father's grandmother's name was Nabat. We called her old Nabat. In the evenings, we would gather at Nabat's house, where she would tell us interesting

stories from the past. She often spoke in poetry and bayats. She also composed poems and stale ones herself.

Nabat had always good smell of parfum. We used to ask Nabat, "what parfum did you use? She showed the small bags that she was staring at from the inside cloths and said that this is a fragrance given by nature. Later, I knew that the name of the flower that my grandmother kept in small bags is "height flower". It grows on the slopes that we call "tent valley". They are honeydew, tuber, yellow flowers. It's good to take them in the morning before dew, in this case they have fragrance all over a year. Thats why it is called "height flower". I have a lot of memories. I will never forget the Novruz holiday I spent there. There was a canal that separated our village. One day before the holiday, the young people of the village gathered in different neighborhoods and pulled each other with ropes around the canal. Whichever neighborhood won, the losing neighborhood would cook rice for them. Everyone gathered and ate. We used to throw hats and bags at houses. The people put the most fried wheat, eggs painted with onion skin and henna stone and iris candies in our bag. In the evening, bonfires were lit, and we all laughed and rejoiced.

At the top of our village there was a spring with cold water. It was called "Valley spring". From there we carried water to our house with a big pitcher. I also had a small pitcher. Young people mostly gathered at the spring. "Valley spring" has witnessed the love confessions of many young people.

I will never forget making butter, baking bread on metal plate, roasting of wheat, and the making of wreaths of flowers. Weddings in Gubadli were also distinguished by memorable features. Two days before the wedding, they baked bread "yukha" and pancake "fasali". I cannot still forget the taste of that pancake. The wedding would take place in our village for 3 days and 3 nights, and they would bring gazelles to the hot spot of the wedding. We were all eagerly waiting to see who

would come out of the village under the gazelle's clothes. It would be very funny scenes.
For 28 years after our hated enemies occupied our lands, I remembered with tears these beautiful days of my childhood and youth, but I had a hope that we would return to our paradise. Every year on August 31 - Gubadli's occupation day, when I shared on my Facebook page: "Wait for us, Gubadli, we will definitely return!" Now, thankfully, under the leadership of our Supreme Commander-in-Chief, our victorious Army has liberated our lands from the savage enemy. I remember everything with joy and look forward to the day when I will go there with my grandchildren.

Gulaya Safarova,
resident of Malikahmedli village of Gubadli region,
chairman of the NGO

"Lachin is not just the homeland where I was born and raised. Lachin is my lovely one ... "

I was born and raised in Lachin. My childhood and adolescence were spent in Lachin and in my father's village, Govushug. Our Lachin poets wrote a lot about Lachin, praised it, described its pain and suffering in literary language. Everyone writes about it according what they remember. My obsession is different. I still live in my dream, I am looking for Lachin, "back street", "beginning of the city", "end corner of the city", I took with palm the water flowing from "Dagdaghan spring", I ran through the "old bath" neighborhood to the bus stop going to our village ...

Not long after, 28 years, there was no innovation, no progress, except the same repetition. I was ashamed to visit the Alley of Martyrs. It was as if the martyrs would open their mouths and ask me why I visit them.

Not so long ago, in several of my poems, I described Lachin in a few corners and copied it on white sheets ... I don't know if it's good or bad, but Lachin and Govushug, the village where I spent my childhood, are in my eyes, in my dreams. I am afraid to describe Lachin anymore. It was as if we praised Lachin so much that everyone was intended to occupy it. Neighboring country took it from us.

But today, those beauties were returned under the leadership of our Supreme Commander-in-Chief, the unity of our victorious army and our people.

Lachin was not a pain for me, it was my longing childhood, my youth that I could not live. Lachin is not just a country where I was born and raised. Lachin is my favorite. I love the word "Lachin". Lachin is in my blood, in my soul and in my walking. He is in my veins, in my gaze, in my gait. The name of this wound is the captive homeland, and the cure is freedom. Thankfully, we got that medicine - Freedom.

My grandmothers, father, uncles and cousins left this world longing for Lachin. Somehow I envied their death. Because even though they can't go on their own, their souls are probably wandering in Lachin and Govushug…

To live knowing that your land and home is in the hands of the enemy is death. But if we are still standing today, it is the hope that keeps us alive. Hope to liberate Lachin, to return there again ...

Thirty years ago, when I saw in the movies how people who could return to their homeland after so many years, finally knelt down and kissed the land as soon as their feet touched the homeland, I could not reach those feelings. I thought it was a movie… But now… Even when I imagine that I went to Lachin, my eyes are full of tears, I see myself kneeling and sobbing.

... It was 1991, we were finishing the last grade of high school, before the last bell we visited the 1941-1945 monument with

the children, where we promised to meet here in 5 years on the last bell of the school… In that situation we still hoped that everything will fall into place. However, when the weapons used by schools as visual aids for military training classes were collected by Soviet troops stationed in Lachin on that eve, it was felt that the situation would not be heartening. How did we know that the Armenians began to carry out their historical enmity once again ...

Armenians fired on Lachin every three hours. As soon as the shooting started, everyone rushed to the nearby village with a shout ...

One door of our house looked out on the mountains, which we called "that bank." Every evening I would sit on the stairs and count the lights of the houses… Every day the lights decreased a little. It made me cry. I felt that we would never see Lachin again ...

I also remember the last Novruz holiday in Lachin. Great fireworks, lavish festivities… As if we were celebrating the last spring in Lachin…

When I remember one episode, I am very fragile ... We were already leaving Lachin. I went downstairs, looked at the jam and compote jars that my mother had neatly arranged in the niches, and closed the door. Then I opened the door where the chickens were kept, sprinkled the grain in the bag on the ground, and overturned the other sack and broke it in half so that they would not go hungry after us. I also left the doors open so that if they ran out of grain, they would go out and find something to eat outside… We later heard about the last days of Lachin from my father. On May 10, my father saw us off to Barda with his uncle. He said the men would gather and fight. Weapons were confiscated from the crowd, and only a few people were able to hide their weapons. What kind of weapon would it be - single, double, at best, five-pointed? My father came on May 16. His eyes were sunken, and his eyes were

enlarged… In fact, when I looked at that face, I was completely upset with Lachin

When I asked why we could not protect Lachin, the answer I received was: Armenians did not fight under the laws of war. They did not wage war at all, they simply destroyed. The mission of the Armenians was to destroy. This has happened historically and continues to do so… We could not defend Lachin because they did not fight…

The fact is that we have protected ourselves. And it was not in vain that we defended ourselves. We have grown, multiplied, acquired high knowledge, acquired combat tactics, learned our history better, and acquired many advantages and qualities. Taking advantage of this, we were able to return those lands today ...

We watched President Ilham Aliyev's tweets from the beginning to the end of the Second Karabakh War. Every news brought us one step closer to our country. Finally, the world's most magnificent VICTORY NEWS - the news of the liberation of Shusha from occupation. With tears of joy, I said, "WE have already arrived Lachin!"

Now it remains to return to those places, to beautify them, to strengthen there so that they do not fall into the hands of the enemy again ...

... I'm glad. I am glad that on the way back to Lachin, I will say: "I came to these places again, fog, hello, mountain, hello!" - I will say. I will put an end to my 28 years of tears by sobbing in Lachin. This sob will bring back my childhood, my health, my pride, my self. In fact, on December 1, the people of Lachin returned to themselves and found themselves.

I will go to our house in Lachin, then to our school. Then I will go to our village Govushug, to see Gizilgaya ...

Arzu Zeynalli - Deputy Editor-in-Chief of Versus.az News Agency

"My Karabakh will laugh ..."

Granddaughter of Shushali Karbalai Gara Mashhadi Suleyman oglu Aliyev, Karabakh lady, Composer Yegana khanum Imanova shared the joy of victory with us as follows: - I love Shusha very much, it is the place where our ancestors were born. Although my childhood was not spent in Shusha, we were in Shusha at different times of the year - mostly in summer. My favorite days were in Shusha. Since our grandfather's house was confiscated during the Soviet era, we rented a house in Shusha. Jidir Duzu, Isa Bulaghi, Yukhari Dashalti, Ashagi Dashalti, Girkh Pillekan, Khanbulaghi, Meydan Bulagi, Govharaga Mosque - I always remember these beautiful places. Is it possible not to remember Shusha? Sometimes in my dreams I walk those places ...

There was sorrow in my heart, it was difficult for me to live without Karabakh and Shusha, it was difficult for everyone. Thank God, our lands have been freed from the enemies. When I heard the speech of my beloved President on the liberation of Shusha on TV, I cried and listened to the song "Karabakh will laugh" dedicated to Karabakh, I could not hold back my tears of joy. I wrote this song in the words of Eldar Sadig in 1992, and at that time I believed that we would liberate our Karabakh. We are a patriotic people, we would not leave our land in the lurch. The spirit of our ancestors called us. Finally, our lands are free. I should also mention that as a composer I have composed military anthems, songs dedicated to victory. He will celebrate our victory. May our Karabakh era be blessed! May God protect our President, our victorious army and our nation! I am the author of "I'm going to war, mother", "Azeri Turkish soldier", "Let's go forward" anthem and several songs. I am working on new songs. Those songs will also glorify our victory. May our Karabakh era be blessed! !

Yegana Imanova, composer

Homeland freed from the shame of being "IDP"!

The 30-year period of occupation was not difficult for the people of Azerbaijan only because our historical, sovereign territories, the lands where we were born and grew up, where our ancestors slept, were occupied and looted. It was also difficult because it made us holy
it was a force that deprived us of our lands, our history and our values in these lands, which never occurred to us and which did not deserve to be accepted as an enemy.

There have been conquests, occupations and invasions since the dawn of humanity. This geography has witnessed occupation armies from all over the world. But all this has always happened with the formula of "the strong over the weak." And history has accepted them as the justice of power and written them on its page.

The Armenian occupation was a stain on world history. A force that has never been a state or an empire has taken up arms against the literary and ancient inhabitants and owners of this region, and has become greedy to occupy large territories.

In what period of history did an Armenian community come face to face with us? Everything has happened in the last 200 years - in a short period of time in the great history. The representative of the historical Azerbaijani statehood against the background of the weakening of the Gajars divided into khanates
The infiltration of the Russian Empire into the South Caucasus, the occupation of the Azerbaijani khanates, and the resettlement of Christian Armenians in the region were the beginning of our troubles. Then, the collapse of the Ottoman Empire ...

The collapse of the two Turkish empires in this region was not only an opportunity for the "crusaders" to exploit the

Armenians as a tool, but also encouraged the Armenians to "ideological goals" that they would never dream of.
The realm of their great dreams was the historical lands of Azerbaijan.
In this sense, the 30-year Armenian occupation was both a pain and a shame for us to be defeated by a "power" many times weaker than itself.

The victory of the Azerbaijani Army as a result of the 44-day war has erased this suffering and shame from our people and every citizen. I say this as someone who feels and lives the consequences of the Armenian occupation.

I was 17 years old when I was forced to leave Kalbajar, where I was born and lived. From that day to this, as a person, I felt like I had lost to some Armenian. I thought that an Armenian broke into my apartment and sat in my apartment ...

The blows and injuries inflicted on hundreds of thousands of our compatriots by the occupation were so many and so different ... Living in our own country, among our own people, even as an "IDP", "refugee" was a separate pain. Even if we walked on the homeland, our feet were not pressed to the ground, as if. Still, the insults and reproaches of shallow-minded people ... However, one district, one village was not responsible for the bitter consequences of the war.

From this point of view, today, with the liberation of our lands from occupation, the Azerbaijani IDPs have been removed not only from longing for their homeland, but also from the shame of being "refugees" and living as "refugees" for years. Explaining this feeling is perhaps difficult. But those can be understood by ones who lived that.

At present, great infrastructure works are being carried out in our liberated lands, and life is returning to the country. Due to security measures, our people are still unable to return to their native lands and destroyed homes. But the IDPs, both in

the capital and in the regions, are now firmly on the ground, feeling more secure. And the views on them have changed ...

With this feeling and confidence, our generations will return to those lands and with the determination not to turn back the dark page of history, they will again become a country, a city, a village, a whole Azerbaijan!

Agil Jamal, Editor-in-Chief of
"Turkustan" News Agency

REFERENCES

1. president.az Official website of the President of the Republic of Azerbaijan
2. Introductory speech of President Ilham Aliyev //Azerbaijan.-2021.- January 8.- P.1-5
3. Ilham Aliyev raised the Azerbaijani flag in Karabakh with his own hands // Azerbaijan.- 2020.- November 18.- P.1-10.
4. mod.gov.az Official website of the Ministry of Defense of the Republic of Azerbaijan
5. Sadıgov B .” Ilham Aliyev writes a new history” //Azerbaijan.-2020.- December 31.- P.1; 4.
6. Information published by the Ministry of Culture of the Republic of Azerbaijan on the official website mct.gov.az on 18.02.2021 "On the condition of historical and cultural objects in the liberated territories"
7. Azerbaijan. - 2020.-3 December.- S.1.
8. Azerbaijan.-2021.- February 16.- P. 1-8.
9. Azerbaijan .2020.- November 11.-p.8
10. Azerbaijan.- 2020.-5 December.-S.1.
11. Azerbaijan. -2020.- 11 November 16 October. –S.1; 5. 4
12. Azerbaijan. -2020.- 11 November. –S.1-4
13. Azerbaijan teacher October 23, 2020 No. 35 (8899)
14. Azerbaijan teacher October 2, 2020 number 32 (8896)

İradə Əlili, Vüqar Şahinoğlu

ZƏFƏR YOLU

Irada Alili, Vugar Shahinoglu

THE WAY TO VICTORY

İradə Əlili (Əliyeva) Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Prezident Təqaüdçüsü, Bakı Dövlət Universitetinin saat hesabı müəllimi, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının dissertantı.

Irada Alili Aliyeva. Member of the Writers' Union of Azerbaijan, Presidential pensioner, researcher, dissertation candidate of the National Academy of Sciences of Azerbaijan, lecturer at Baku State University.

Hacıyev Vüqar Şahin oğlu 1988-ci ildə Bakı şəhərində doğulub. 2007-ci ildə ETM "Təfəkkür" Universitetinin Jurnalistika ixtisasını bitirib." Şərq" İctimai-siyasi qəzetində, Axar.az operativ xəbər portalinda və digər KİV-də çalışıb. Hazırda ATEF şirkətlər qrupunda çalışır. Müəllifin ilk və həm müəllif olduğu kitabıdır.

Hajiyev Vugar Shahin oglu was born in 1988 in Baku. In 2011, he graduated the Journalism profession of Tafakkur University of Science Education Center. He worked in Sharq socio-political newspaper, the Axar.az operative news portal and other Mass Medias. He currently works in the ATEF group of companies. This is the author's first co-authored book.

QARABAĞ
AZƏRBAYCANDIR!